

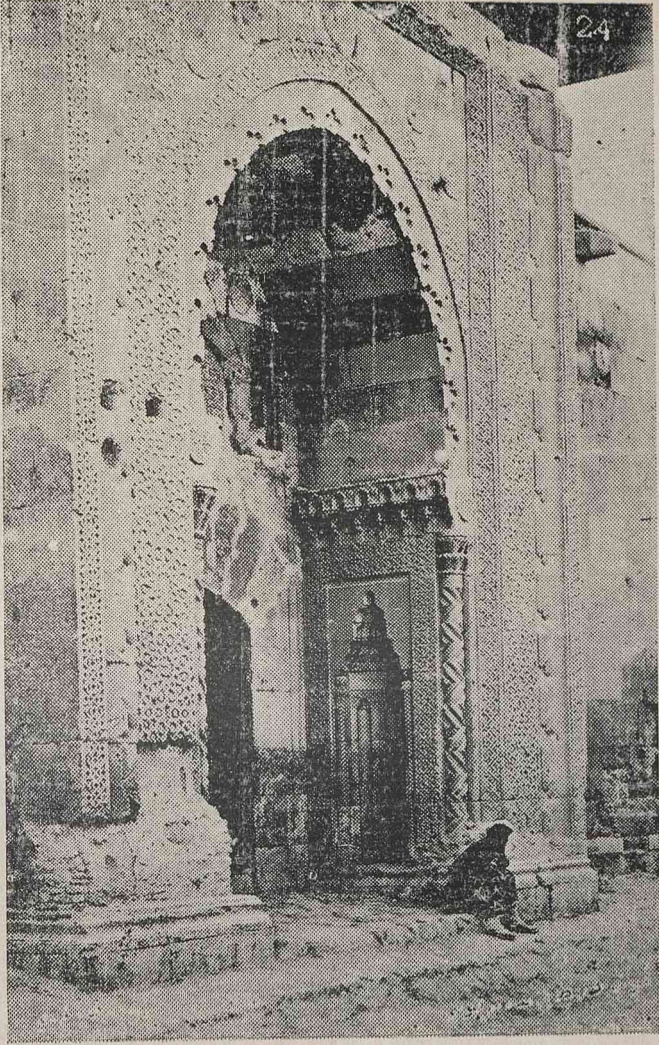
KONYA

İÇİNDEKİLER

Selçuk tarihinin devamı	H. Fehmi Turgal
Konya tarihinin mühim bir safhası	H. Fehmi Turgal
Şikâri tarihi	
On yedinci asırda Konya	M. Turhan Tan
Seyyid Alinin sandukası	Abdülkadir Erdoğan
Anadolu hıristiyanlarında İslâm ve Türk adları	M. Mes'ud Koman
Şark kaynaklarına göre Alman Haçlıları	H. F. Turgal
Karatay vakfiyyesi	
Yandıgım Ateş	Hicri Göncel

Halkevi tarafından aydabir çıkarılır .

KONYADA SIRÇALI MEDRESE KAPISI

KONYA

Halkevi Tarafından Aydabir Çıkarılır.

SELÇUK TARİHİNİN DEVAMI

H. FEHMİ TURGAL

Sultan Gıyasüddin Keyhüsrev bin Sultan Rükneddin Kılıç Arslanın iclâsı:

Babasının ölümü üzerine Muinüddin Pervane bazı Moğol başbuğlarıyla ve bir takım Moğol askeriyle Konyaya geldi. Rükneddin'in henüz altı yaşında olan oğlu Gıyasüddin Keyhüsrevi Saltanata geçirdi (664). Her tarafa cülûs fermanları gönderdi. Babasının yası ile Sultanın tehniyesi birlikte oluyordu. Şurasını söylemek lâzımdır ki: Pervane küçük Sultanı mükemmel bir terbiye ile yetiştirdi. Kadı Nuredin gibi bir âlimi onun talim ve terbiyesine memur eyledi, inşa ve kitabete ait fenleri öğretti. Vakıflar mütevellisi ve üstadüddar olan İsfahan'lı Eminüddini kendisine müşahip yaptı. Bu zat ona padişahlara gereken adabı ve zühtü takva yollarını belletti. Hakikaten bunun mühim tesiri görülmüştü, Sultanın ömründe bir namaz vaktını kaçırdığı görülmedi. Baliğ olduğu zaman boyu bosu yerinde fevkalâde yakışıklı bir çabüksüvar oldu.

Vezirlik Sahip Fahreddin Alide, Pervanecilik ünvanı Muinüddinde, Naibi

saltanatlık Eminüddin Mikâilde, Müstevilik Mehmed bin Hüseyinde idi. Celâleddin bin Mahmud bin Emirülhaç Müşrifülmemalik, Hatır oğlu Şerefeddin Mesud beylerbeyi oldular. Tacüddin Mûtez bin Tahir bütün Devlet işlerinde gencl bir müşavirdi. Hepsi de elbirliği ederek güzel hizmetler yaptılar, vilâyetlere iş bilir naipeler, mekânnet sahibi başbuğlar yolladılar. Adalet ve huzur o derece mükemmelleşti ki: çavuşlar Saltanat dergâhında zulüm görenler, dileği olanlar varsa gelsin arzetsin deye haykırdığı zaman binde bir hacet sahibi zuhur eder, onun da işi mukaddes bir sevap ve vazife gibi telâkki edilerek derhal onarılırdı. Dört takım vergi vardı. Dört nöbette eda edilirdi. Yurt, nalbaha, maliyam, mali-büzruk.

Bu dört vergiden başka zevait mütalebe edilmezdi. Uçların, Alâiye ve Antalyanın vergisi eksiksiz ve kolaylıkla tahsil olunup gönderilirdi. Saltanat töreleri, bahusus. Cuma törenleri tıpkı büyük Selçuk hükümdarı Melikşahın günündeki gibi yapılıyordu.

Türlü şahane ziyafetler verilirdi. Asrın üleması şer'î mes'eleler üzerinde mübahaseler, münakaşalar yaparlardı. Her birinin derecesi fazileti nisbetinde idi. Kadılık mevkii son derecede müşkül ve mühim sayılırdı.

Zamanın en büyük âlimi Sadrüddin her ilimde bahusus hadiste şark ve garbın müşarünbilbenanı idi. Babası Necmüddin İshak büyük mütesavvif Şeyh Muhiddin'in dostlarındandı. Sadrüddin'in gençliği büyük şahsiyetlerin yüksek himayesi altında geçmişti. Bütün ilimlerin her türlü inceliklerini keşfe muktediri. Onun kâbına kimse irişemezdi.

Kadilkudat Sıraceddin Mahmudu Ermevî Konyada, Kadı Eminüddini Tebrizî Aksarayda, Kadı Celâleddin Kayseride, Kadı İzzeddin Sivasta, Kazvinli Sadeddin ve Bedrüddin Tokat ve Niksarda, Hoylu Taceddin Karahisarda kadılık hizmetini görüyorlardı. Hüsameddin Kazaskerdi. Hepsi de ülm ve fünunda içtihat mertebesine sahip şahsiyetlerdi.

Tarikat erbabından Ferganalı Şeyh Said, İraklı Hamid, ve saire Konyalı Sadrüddin'in büyük ünü etrafında toplanmışlardı.

Zeyneddin, Hüsameddin, Kemaleddin, Hamidüddin, münecim Eminüddin si-hirkâr kalemliyle inşa mesnedini Şereflendiriyorlardı. Bu kalem erlerinin emsali gelmemişti. İşte bu münevver hey'etlerin sayesinde memleket mamur, halk müreffeh seivet mebzûldu. Her kes adilâne bir idare içinde mesut yaşıyordu.

Bu durum 670 yılına değin böylece devam edip gitti. Naibisaltanat Eminüddin Mikâil, Müstevfi Mehmet,

Müşrifülmülk Celâleddin, Beylerbeyi Hatır oğlu Şerefeddin ve saire hepsi de Muinüddin Pervaneye kimi hısımlık, kimi terbiye ve himaye dolayısıyla ulanıyordu. Bu arada Sahip Fahreddini yabancı buluyorlar ve, onun için azline bahane ve kulp arıyorlardı. Kırırda bulunmakta olan İzzeddin Keykâvüsten kendisine gelen yaldızlı bir maşraba ve saireyi ip ucu yaparak onunla saltanat hususunda gizli münasebeti olduğunu ileri sürerek Moğolları kıskırttılar, daha bir takım oyunlar oynayarak Moğol beylerinin yardımını temin ettiler. Kendisi vezirlikten alınarak Osmançuk kalesine hapsedildi.

Sahip vezirlikten çekilince devlet düzeni bozulmağa başladı. Bu değişmeden istifade edilerek müstevfilikte bulunan Sahip Mecdüddin Mehmet vezirliğe getirildi. Müşrifülmülk Celâleddin Mahmut müstevfi oldu. Böylece bir kaç yıl geçti. Bir gün Âlâhazretten elçiler gelerek kendisini huzura götürdüler. Orada muhakeme edildi. Bir çok tetkik ve tefahhustan sonra yakayı kurtardı. Emri âli mucibince Konyada hiç bir şeye karışmıyarak inziva içinde yaşayacaktı. Başımı kurtarmak büyük bir bahtiyarlıktır deyüp Konyaya geldi. 672 yılına değin bir sene kadar ferağat içinde hayat sürdü. Yazık ki kendisini bu sükûn ve huzur içinde kendisine bırakmadılar. Bir takım garaz sahipleri onun bu düşkünlüğünü fırsat sayarak rahatsız etmeğe başladılar.

Ömrü iş ve güç içinde geçmiş, içinde vezirlik sevdası sönmemiş olan Sahip bu düşkünlükten kurtulmak yollarını aramağa başladı. Bir pundunu gözliyordu. Muinüddin Pervanenin

Elbistan taraflarında bir teftiş yapmakta olmasından istifade ederek ansızın inziva köşesinden fırlayarak İlhanın huzuruna koştı. İlhan Abaka suçlarını bağışladı. Kendisine bir çok ihsanlarla vezirliğe yaraşan, yarayan hil'atlar verdi. Kopardığı vezirlik yarlığını koynuna koyarak Konyaya yollandı. Vezir Mecdüddin için vezirlikten istifa ağır geldi. Celâleddin Karatay gibi kendisine Atabeylik ünvanı da verilerek tatmin edildi. Bu Mecdüddin Mehmet fazilet ve saha sahibi bir zat idi. İki lisan üzere şiir ve inşa kadir azizünnefis bir şahsiyetti. Tebeddüller dolayısıyla herkes Sahibidivan Şemsüddin Cüveynî'ye uzun boylu arzûhal ettikleri halde o bir kaç muciz satırla iktifa eylemiş, hiç bir iltimas şemmesi göstermemişti.

Sahhip Fahreddin yeniden vezirliğe başladı. Muinüddin Pervane ile Ahtü misakları yenilediler. Aralarındaki soğukluk bertaraf olarak yerine ülfet ve ünsiyet geldi. Her biri eskisi gibi işlerinde devam ediyorlardı.

Eminüddin Mikâilin saltanat naipliği makarnı Konya idi. Bu zat bir hilmü vakar dünyası bulunuyordu. Bütün yaralı kalpler onun himayesine koşar, onun katında derdine deva bulurdu.

Celâleddin Müstevfi malî işlerde kemal derecesinde idi. Doğru sözlü, öz işli bir adamdı. Ayağı kerem ve mürüvvetten başka bir yere gitmez, kalemi doğruluktan ve iyilikten başka bir şey yazmazdı. Hem şekli, hem ahlâkı yakışıklı ve güzeldi.

Hatiroğlu Şerefeddin Mes'ud beylerbeyi idi. Niğdede otururdu. Kardeşi ziyaeddin, Pervane tarafından Niğde naibi bulunuyordu. Onların

himmetiyle sancak göklere yükselmişti. Eyalet, şekavet ve namertlikten temizlenmişti. Hatiroğlu bütün devlet işlerinde Pervanenin sağeli mesabesinde idi.

Tacüddin Mûtez bin Tahir, ümera ve ekâbirin muktedası idi, Memleketin iş erleri onun himayesinde her türlü kötülükten, devlet adamları onun günlerinde her türlü arızadan masundu. Onun tasarrufunda olan yerler refahın son derecesinde cennet gibi bir manzara arz ediyordu.

Anadolu işlerinin bozulması:

İşte bu iyi işler, güzel usuller 676 yılına değin sürdü. Bu yıl içinde bu mükemmel ve parlak âleme göz değdi. Bir çok vak'alar birbiri arkasına çıkıp geldi. Muinüddin Pervane ile Sahip Fahreddin Sultanın kız kardeşini yavuklandığı Âlâhazrete götürmek üzere orduya yöneldiler. Sefer levazımını, takdim edilecek armağanları hazırlamak üzere Sivasta bir müddet eğlendiler. Memlekettten ayrıldıkları zaman zuhur edebilecek her hangi bir hadiseden endişe ediyorlardı. Bunun için de geciktiriler. Endişe ettikleri hareketlerin belirtileri bazılarının çehrelerinde görülmekte idi. Daha hareketlerinden önce Diyarbakir başbuğu Biçaz Bahadır ansızın muhalefete geçerek bütün askerleriyle, davul, bayrak ve nakkareleriyle ve bütün ora hazinesiyle çıkıp Şama gitti.

Bu zat Celâleddin Harzemşahın Keykubada karşı getirdiği ordu ile birlikte gelmiş, ordunun bozgunluğundan sonra Selçuk ülkesinde kalmış, senelik bir vergi mukabilinde Diyarbakir eyaletini elde etmişti. İşte bu hareket başkaca hazırlanmakta olan isyan ve ihtilâllerin başlayacağına de-

lâlet eden mühim bir başlangıç vak'ası oluyordu [1].

Biraz tevakkuf ve teemmülden sonra yarılığ hükmünü ifadan başka çare olmadığı aksi ise muhatarayı mucip olacağı teykkün edilerek harekete karar verildi.

İtimad edilen devlet adamları Sahip Mecdüddin, Müstevfi Celâleddin, Beylerbeyi Şerefeddin idi. Sultan Keyhüsrevi ve bütün Anadolu işlerini onlara ismarladılar. Pervane ile Sahip ileriye, berikiler de saltanat mevkiyle Kayseriye gittiler. Sultanın bütün tahsisat ve levazımını ikmâl eyleyerek her birisi gönül ferahlığıyla işlerine koyuldular.

Hatır oğullarının ayaklanması: [2]

Hatır oğulları meydanı boş bulunca isyan topunu meydana attılar, asi ayaklarıyla vurup oynamaya başladılar [3]. Gizli kaynayan ve henüz daha

[1] Anadolaya pek külli yetli olarak gelmiş olan Harzem Türkleri muhtelif vesilelerle muhtelif zamanlarda Anadoludan çekilmeğe mecbur edilmişlerdir.

Buradan evvel Sadettin Köpeğ'in zülmü dolayısıyla bir çokları Suriye ve İraka gittiler.

Şurayi Devletin lüzumsuz evrakını tetkik ederken Arap aşiret şeyhlerinden deye Horzumlu bir aşiretin mevcudiyetini gördüm.

[2] Hatır oğulları isyanı burada biraz örtülü geçiyor. İbni Bibiden bu satırları aynıyle Tükhçe'ye çevirmeği lüzumlu gördüm. Şöyle ki: Muinüddin Pervane veda sırasında serleşkeri olan Taceddin Kiyu ile merhum Arslan doğmuş oğlu Sinaneddine şu emirleri verdi: "Ben Zencanlı Hatır oğullarında hiç bir hayır alâmeti görmüyorum. Hiç şüphesiz büyük bir fitne, büyük bir belâ çıkaracaklardır. Eğer bu mühim işimiz olmasaydı ben kendim onların gizli niyetlerini kalbimin cilâsıyla aydınlatıcaktım. Maamafih siz göz kulak olunuz, onların hakkından gelmek için tetik durunuz. Her iki biraderin canlarını almak bize farzolmuştur,, dedi. Onlar da

pek çığ olan tencirenin kapağını açtılar. Kendi adamlarıyla, birleştikleri başkaca başbuğlarla isyan bayrağını kaldırdılar. Moğol askerlerine karşı koyabilmek için Şam hükümdarı Meliki Zahir Baybars'tan yardım temin etmek üzere kardeşi Hatır oğlu Ziyaeddini Dımışka yolladı. Hatır oğlu kendi kuvvetleriyle Kayseriye saldırarak zorla Sultanı tahtından ayırıp kendi sığnağı olan Niğdeye alıp getirdi. Danışmend vilâyeti başbuğu Arslan Doğmuş oğlu Taceddine Pervane itimat etmiş, bu havalinin ve saltanat tahtının muhafazasını ona bırakmıştı. Ansızın kopan isyan önünde hazırlıksız bir halde karşı durmak istemişse de ancak kendini feda edebilmişti.

Atabey Sahip Mecdüddin, müstevfi Celâleddin, Emir-i- Dad Eminüddin, ellerinde yalnız kalem bulunan bu şahısların hiç bir kudret ve satveti kal-

Pervanenin bu emirlerini yerine getirmeği deruhte eylediler. Ancak mukadderat müsait olmalı. Saltanat alayı Kayseriye ulaştığı sırada Şerefeddin Hatır Anadolu ve Moğol askerlerinden bir kısmını alarak bazı hudut işleri için Elbistanın Pınarbaşı mevkiine gitti. Ansızın Şam ordusundan kuvvetli bir süvari ka'ası Derbendi geçerek bastırdı. Anadolu sipahilerinden bazılarını ezcümle Türkeri oğlu Rumeliyi, esvapçı Seyfeddin Ebu Bekiri, Seyfeddin Kara Songuru beraberlerinde alıp götürdüler. Hatır oğlunun askeri pek az olduğundan döndü. Karatay kervansarayının başlarına kondu. Yarındası Kayseriye gidecekti. Taceddin Kiyu ile Sinaneddin Pervanenin oğlunun yanına vardılar. Babasının veda sırasında verdiği emirleri söylediler. Her üçü de bu noktada birleşerek birbirine karşı sadakat andı içtiler. Hatır oğulları Sultanın sarayına gelince misafir olacaktılar, hiç vakit geçirmeksizin hemen ikisini de öldüreceklerdi. Pervanenin oğluna mensup olanlardan birisi bu karara muttali olmuş ve hemen koşup Hatır oğlu Ziyaeddine bildirmişti. O da derhal ulak vasıtasıyla kardeşi Şerefeddine haber uçurmuş ve bütün

mamıştı.

Taceddin Mûtezin mutlak bir naibi olan Genceli Şemsüddin bütün devlet işlerinden el çekerek tasavvuf hırkasına bürünmüş bulunuyordu. Ansızın o da cihat ve içtihat davasına kalktı. İhtimal ki Hatır oğullarıyla daha ön-

adamlarına şilâhlı olmayı emreylemiştir. Ferdası Ziya kardeşini karşılamaya gitti, buluştuğunda vaziyeti anlattı. Her ikisi de son derece kızışmışlar ve alevlenmişlerdir. Pervanenin oğlu Hatır oğlunun ayağı tozuna kendisini ziyarette geleceğini sandığından o da atına binerek çıkmıştı. Aynı günde Taceddin ve Sinaneddin bazı adamlarıyla Hatır oğlunu istikbale gittiler. Şeref itap suretinde Kiyu'ya efendimizin oğlu bize karşı gelselerdi bir yerlerimi eksilecekti deyince o kusur ettillerse siz affediniz ve kendisini utandırmak üzere bizzat gidiniz dedi. Şerefeddin bundan muvazaanın doğruluğuna kanaat getirdi. Ziya çoktanberi Taceddin Kiyu'yu görmemişti. Kendisiyle sarmaşmak üzere sokuldu, gizlice kılıcını çekerek Kiyu'nun sağ eline vurdu. Kiyu sol eliyle kılıcı çekiyordu. Epeyce yaralanmıştı. Başkaları hücum ederek o ande başı kesilerek Ziyanın terkisine asıldı. Aynı zamanda Sinaneddin de öldürüldü. Böylece Hatır oğullarının isyanı aleniyete vurdu.

[3] Çok kere top ve cevğân oyununa teşbih edilen hareketler hilâfına burada teşbih atlı top olmayıp ayakla vurularak oynanan bir oyunu andırıyor.

Hitay Türkleri arasında futbolun mevcudiyetini biliyorduk. Bu sarahata göre Anadoluda Selçuklar zamanında ayak topu oynandığı anlaşılır. Hitay Türklerinin ayak topu oynadıklarına dair olan vesika Ayasofya kütüphanesinin 3188 numarasındaki Hitay seyahatnamesinde aynıyle şöyle görülmüştür:

Top oyunun Hitayda güzeller işidir. Ve dahi harabatiler çok oynar. Sığır kursağından top düzmüşler. Mahbup ve mahbubeler durmuşlar. Ve topu ayaklarla vururlar, şöyle ki elini ol topa değirmeye, Ve ol topu yere düşürmeye.

Ve nazik ayak ucu ile devirde saklaya. Usulsüz urmak ve yere düşmek ve daireden dışarı çıkmak vaki olmaz.

ceden bir fitne ateşini ölçermekte müttehit bulunuyorlardı. Hatır oğlunun emriyle saltanat alayı davulların, nek-karelerin çıkardığı debdebeli gürültüler içinde, büyük bir asker kuvveti arasında Niğdeye ulaştı. Karaman ve başkaca uç Türklerinin iltihakını, Şam ordusunun yürüdünü bekliyorlardı. Pervane ve Sahip sayesinde Selçuk mencuğu göğ'e varmış iken onların yokluğu yüzünden küçük bir yumruk darbesiyle yere düşmüştü. Bu sırada Maden muhafazasında bulunan ve Urla adında bir başbuğun emri altında olan iki yüz neferlik bir Moğol müfrezesinin tamamen imha edildiği şayiisi geldi.

Bunların başlarıyla Niğde meydanında [1] top ve cevğân oynadılar. Bu cür'etleri Şam kuvvetlerinin henüz

[1] Tarih gösteriyor ki eskiden hemen her şehirde meydanlar vardı. Türkçe (Selçukiyanı Rum) Houtsma, sahife 225.

Birinci Alâeddini Keykubadın hayatından bahsederken meydanı şöyle anlatır: "ve haftada iki gün meydana çıkıp top ve cevğân oyunu oynardı ve silâhşorluk ve ok atmak idmanın ederlerdi,, Büyük Türk hükümdarı Nureddin Şehit Halebe geldikçe meydana konarlarmış. O zaman maiyetinde bulunan Eyyuplu Salâhaddin erkenden otağına gelir, oyuna başlarlar. Akşamlara kadar oynarlar bazen oyun meş'aleler altında gece de devam edermiş. (Kitabürravzateyn).

Muharebe günlerinde bile Spor ihmal etmezlerdi. Alâeddinin Alâiye fethine gittiği günlerin hatırasını aynı kitap 232 sayfada şöyle söylüyor:

Sultan meydana meydan kıldı ve top ve cevğân oyununa ağaz etti. Ve çeri serverlerinin ve beylerinin bazısını meydan ve top ve cevğân ihtisasına arzandı kıldı. Yiğitler yürük atlarla meydana girüp cevğân birle topa baştanbaşa çalup gereği gibi oynayup meydan tozunu Keyvana iriştirdiler. Oyunun bütün unsurları Türktür. : Arapçaya geçen ve cevğân manasına olan sağ, yine Arapçaya geçen ve aslı savulğan olan savlıcan, Arapça ve Farsçaya geçen ve

haberi gelmediği bir sırada idi. Niğde de de bir müddet Şamdan gelecek kuvveti heyecan içinde canları boğazlarında beklediler. Bir gün erkenden Niğdeden kalkarak Develi sahrasına göçtüler. Orada da Şam ordusunu sabırsızlıkla gözliyorlardı. Bu telâş içinde altı bin kişilik bir kuvvetin Elbistan tarafına girdiğini müjdeliyen bir haber geldi. Elbistana irişen ordunun arkasından Şam hükümdarının da büyük bir ordu ile gelmekte olduğunu Niğdeye ulaştırdılar. Altı bin kişinin geldiğini müjdeliyen haberin bile teyidi henüz mümkün değilken Şam hükümdarının vürudu haberini her tarafa fermanlarla yağdırdılar. Fermanlarda Sahibülkibleteyn, Sultanülhafikayn, Muzaferüddünya Veddin Meliki Zahir bu kadar kişilik bir ordu, bu kadar miktar para tahsis etmiştir gibi eracı yayıyorlardı. Bir takım ulaklar bu fermanları vilâyetlere dağıttığı sırada beri taraftan Pervane ve Taceddin Mûtez de şehzade Kongur bayın bayrakları altında Sivas, oradan da Yabanluya ulaştılar. Beş yüz kadar atlıyı Elbistana doğru gön-

aslı çögen olan çevgân hep Türkçedir. Ayrıca Türkler Çevgâna karagı derler.

Nureddin Şehit Şamda Gök meydanında bir bayram günü top ve çevgân oynarken hastalanarak ölmüştü. Hint hükümdarlarından Kutbeddin Ay bey de Havur meydanında top ve çevgân oynarken düşüp ölmüştü.

Mısır ve Şam hükümdarı Baybarsın oğlu Bereke, Kerekte top ve çevgân oynarken düşüp hastalandı ve öldü. Böylece düzinelerle Türk büyükleri sayabiliriz.

Osmanlılar da bir zaman top ve çevgân oyunu olduğunu Osmanlı edebiyatında geçen teşpihlerden anlarız. Hükümdarlara mahsus gibi olan bu oyunun bilânâre Osmanlılarda terk edilmiş olması padişahların halk ve yakınlarıyla ancak kafes arkasından konuşmağa başlamasından ileri geldiğine şüphe yoktur.

dererek Şam ordusu haberinin aslı olup olmadığını araştırdılar. Daha önce geldiklerini söylediğimiz altı bin kişilik kuvvetten bir kısmı da Anadolu cihetini gözetlemek için Elbistana gelmişlerdi. Moğol ve Tacik ordusunun ne halde olduğunu anlamak istiyorlardı. İki tarafın keşif kolları karşılaştılar. Moğollar Şamlılardan bir süvari tutup Şam hakkında malûmat istediler. Süvari: "bu gördüğünüz asker Şam ordusuna aittir, Sultan biraz geride ve filan yerde altmış bin kişi ile konmuş bulunuyor.", Cevabını verdi. Şamlılar da aynile bir Moğol süvarisi yakalayarak malûmat istediler. O da: "İki şehzadenin her birisi altmışar bin süvari ile Şam üzerine yürümektedir.", Cevabını verince Şamlılar bu uydurma haberden telâşa düşerek geri döndüler, kendi memleketlerine gittiler. Moğol ordusu da aldığı haberden ürkererek bir konak geri çekildi. Moğollar Pervaneyi, Sahibi ve Taceddin Mûtezi, Şam ordusunu onların bir tuzağı sanarak, hepsini tevkif ettiler. İki tarafın da birbirini iğfal etmesi dolayısıyla hasıl olan karışıklık üzerine Genceli Şemseddini Niğdeden elçilikle Şama gönderdi. Şam Sultanını cihada teşvik edecekti. Yolda bu da Moğolların eline esir düştü. Şehzade Kongur bayın yanına getirilerek hemem idam edildi. Şemseddin evvelce de bahsettiğimiz gibi ibadet postundan henüz başını kaldırmış dünya meşgalesine yeni atılmıştı. İki ordu hakkındaki eracı duyan Sarus ve Zamandu naip-leri tahkika bile lüzum görmiyerek Moğol ordusunun Meliki Zahir Baybars tarafından şiddetli bir surette mağlûp ve Selçuk ümerasının hapsedildiğini haber verdiler. Hatır oğlu Şerefeddin

de tahkika lüzum görmiyerek meserretler içinde bu haberi fetihnamelerle şehir ve vilâyetlere gönderdi [1]. Bu fermanlardan birisi de o sırada Aksaray gelmişti. Maali şu idi:

Aksaray kadı, imam ve naipleriyle halka ve iş adamlarına:

Kasıtların, elçilerin tevatürle getirdikleri malûmata göre Sultanı hafikayn ve Sahibi kibleteyn Rüknuddünya Veddin Meliki Zahir hesapsız askerle hareket eylemiştir. İşbu islâm ordusunun pişdarları memaliki mahrusamız sınırlarına ulaşmıştır, Mevkibi hümayun, padişahı islâmı karşılamak üzere Niğdeden hareket eyledi.

Muhalliflerle mel'un kâfirlerin, müslüman ordusu üzerine yürüyen kuvvetlerinin Elbistanda asakiri mansure ile karşılaşarak Allahın lûtfu ile makhur ve münhezim olduğu haberini Karahisarda aldık. Müfsit Pervane ile Sahip ve Mûtez haini esir edilmişlerdir. Mevkibi sultanî Padişahı islâma ulaşmak için sür'atle gitmektedir. Ümidimiz şöyledir ki islâm bayrakları yükselecek, dinin temelleri kuvvetleşerek küfrü dalâlet tamamen yıkılarak kâfirlerin mel'anetleri ebediyyen sönecektir.

Buyurdum ki bu azîm mevhibe ve atiyenin daha ilk günlerde mucize gibi zuhuru müjdesini münadiler vasıtasıyla bütün halka duyurasınız. Ta ki bütün reaya ferağatle işlerine güçlerine baksınlar, düalarına devam etsinler. (İnşallahü tealâ)

Sabahleyin bu uydurma fetihname her tarafa gönderildi. Akşamı şehzade Kongur bay ile Toku ve Tudavul noyenlerin hesapsız kuvvetle Karahisar [2] nevahisine ve Sultanın haymesi

[1] Saros: bu gün Saris denilmektedir. Aziziye kazasında bir nahiye merkezidir.

[2] Develi Karahisar olmalıdır.

etrafına gelmiş olduğu görüldü. Şerefeddin Hatırı çeviriyorlardı. Bu işte kendisiyle gizli elbirliği yapanlar ilk hamlede Hatır oğlunun tuzağa düşmesiyle selâmette kaldılar. Şerefeddin Hatırın bayrağı yere yuvarlanmıştı. Çabucak ortadan sıyrılarak bir yere sığınmak istedi. Lülve kalesi güttüvali (Dizdar) ile aralarında bir ittifak vardı. Bu kal'a ya zor zaman için bir çok zahire ve mühimmat yığdırmıştı. Hemen oraya koştu. Kal'a sahibine büyük itimadı vardı. O da kendisini iyi karşıladı ve ağırladı. Melceime ulaştım sanarak Hatır oğlu kıvanmıştı. Kapana tutulduğunu bilmiyordu. Kal'a sahibi Sabikuddin andlarını bozdu. Moğol ordusu Şerefeddinin izini kovalıyarak Lülve kal'ası yakınına ulaştığı sırada Sabikuddin nahiyesini yağma ve zardan kurtarmak için Hatır oğlu Şerefeddini tutup Moğollara teslim eyledi. Bağlanarak şehzade Konkur bayın kışlağına götürdüler. Şehzade Kongur bay ve Toku ve Tudavul o yıl Delice kışlağında konaklamışlardı. Şerefeddin bir kaç gün yargı ve sorkuya çekildi. Kendisiyle birlikte hareket etmiş olanları meydana vererek işi uzatmak ve dolaştırmak istiyordu. Münüddin Pervanenin kendisine şefaateceğinden umutlanıyordu. Bir kaç gün de böyle korku ve ümit içinde geçirerek başını kaybetti. Bir çokları da etraftan getirilerek yargıya çekildi. Malları tamamiyle yağmalandıysa da Pervanenin himmetiyle hiç kimsenin burnu kanamadı. Bu tufan içinde yalnız Şerefeddin boğuldu. Şerefeddin bu halinde yazdığı bir kasideyi Şam hükümdarını Anadoluya getirmek için Şama gitmiş olan kardeşi Ziyaeddine ulaştırmak için adamlarından birisinin eline sıkış-

tırdı. Ziyaeddin asker ve yardım istemek üzere Şama gitmişti. Kader ve talih müsait olmadığından giderken tasavvur eyledikleri iradesine ramolmadı. Baybars bu yardımın daha müsait bir zamana bırakılmasını muvafık gördü [*]. Toku ve Tudavul kışlakta kaldıkları müddetçe Hatır oğullarına yan çıkmış olanları eşraf, ayak takımı kim olursa ayırt etmiyerek sürü sürü getirdiler. Fitnenin esasını tetkik ediyorlardı. Pervane kimisine delâlet, kimisine şefaet ederek hemen hepsinin yakayı kurtarmasına muvaffak oldu. Günahlarını itiraf etmiş olanlar bile sonunda inkâra saporak kurtuldu. İnat edenler tabii cezalarını gördüler. Müellif der ki:

Ben de bû hareketlerde kalemimi kullanmıştım. Ancak ister istemez yapılmış bir hareketti. Başkaları gibi Devlet mallarını zarara uğratmamıştım. Her hususta saham temizdi. Onun için bu vartadan bana en küçük bir ziyan bile bulaşmadı.

KARAMAN OĞULLARININ AYAKLANMALARI:

Yine bu yıl içinde Karamanlılar, Uç Türkleri ayaklandılar. Artık isyan onların kafasında yuva yapmıştı. Şerefeddin Hatırın vak'asına karıştıklarından Moğollardan kocunuyorlar, bununla beraber divana ait vergilerini yollamıyorlardı. Ermenâk vilâyeti başbuğu olan Hotanlı Bedreddin Karaman Türklerinden intikam almak istedi. Muinüddin Pervane ilk önce muvafakat etmediyse de ısrar etmesi üzerine Tuko ve Tudavulun verdiği bir alay Moğol askerine bir alay da Tacik koşularak Ermenâk vilâyetine gönder-

[*] Az zaman sonra Muinüddin Pervane ve sairinin davetine icabet eylediğine göre Baybarsın Hatır oğullarına itimat eylemediği sanılır.

rildi. Larendeye ulaştıkları sırada Karaman beyleri adamlarını yollayarak isyanlarının cezası, tuğyanlarının diyeti olmak üzere Sultanın haznesine yüzbin altın vermeği ve başbuğun hissesini ise derhal sunmayı teklif eylediler. Hotanlı Bedrüddin kendi alplığına, kahramanlığına güvenen mağrur bir adamdı. Kabul etmedi, Karamanlıların mallarını, canlarını dişlemek, namuslarını paralamak istiyordu. (Barış isteyenlerle savaş olmaz) meseline ehemmiyet vermedi. Kolayı varken çetin tarafını tutarak musallat oldu. Bütün vilâyeti talan etmek üzere yürüdü. İhtiyatsızlık ederek Göksu derbendine girdi. Türkler yürekten savaştılar. Hotanlı mukavemetten aciz kalarak yaptığına pişman oldu. Ellerinden kurtulabilmek için Ermenâk kal'alarından birisine kapandı. Moğol ve Taciklerin bütün ordu levazımıyla, at ve davaları Türklerin eline geçti. Hotanlı iki boynuz ararken birinden de oldu. Geçitten kurtulup kaçmak istemişse de muvaffak olamamış, kapandığı kalede Türklerin adeta hapsinde kalmıştır. Bu yanlış hareket Karamanlıların baş kaldırmasına yol açmıştır.

Naibüssaltana Eminüddin Mikâil şehzade ve Noyanların tensibiyle bu gedğin tamiri, bu fesadın islâhı için Delüce kışlağından Larendeye havalisine gönderildi. Orada bir fırsat bekliyordu. Hotanlı Bedrüddin; Mikâilin gelişinden istifade ederek kapandığı kal'adan kurtulmağa muvaffak olmuşsa da Türklerin itaatini temine imkân bulunmamıştır. Her türlü vaatleri ve teklifleri reddettiler. Bu yaranın kapatılmasıyla uğraşılırken Uç Türklerinden bir küme Frenk kabilesini vurarak bütün mal ve metalarını talan ettiler.

Pervane Muinüddinin dayısı Hoca Yunus sevahil kumrından bulunuyordu. Frenklerin mallarını kurtarmak için Türklerin üzerine gittise de Türkler barışa yanaşmadılar.

İleri geri sözlerden sonra çarpışmağa mecbur kalmış ve nihayet mağlûp olmuştur. Bütün silâhları, bütün bayrak ve muzikaları ve malları Türklerin ellerine düşmüştür. Bu yüzden gündengün tağallûp ve inatları artmış, yavaş yavaş askerlik fenleriyle, harp hud'alarıyla istinas ederek istilâları ve kuvvetleri kat kat olmuştur. Elleri geçirdikleri memleketleri zorla geri almak adeta imkânsız bir hale geldi. Eminüddin Mikâil ve sair ulular bunların fesatlarını bertaraf etmekten aciz kaldılar. Eminüddin Konyada kışladı ve kış geçmesini bekliyordu. Pervane de beraber olarak Noyanların mevkibi ile alıncak Noyenin takip eylediği yoldan Uç vilâyetine girmek, bütün o vilâyetleri bu inatçı ve mütemerrit ve mütecavizlerden temizlemek arzu ve niyetinde bulunuyorlardı.

676 senesi baharında Mısır ve Şam padişahı Meliki Zahir Baybars büyük bir ordu ile huduttan girdi. Toku ve Tudavul Kırşehir kışlağından Elbistan tarafına koştular. Muinüddin Pervane Tacik ve sair askerleriyle Elbistana iriştı. Baycunun torunu Koto Niğde kışlağından gelip Tokuya ulaştığında Meliki Zahir Şam çerisiyle ulaşmıştı. İki taraf karşılaştılar. Saflarını kurup boğazlaşmağa koyuldular. Elbistan ovası ölümlerle doldu. Kılıç, gürz, ok ve süngü darbaları altında Moğol ordusu mahvoldu. Toku ve Tudavul ve diğer Moğol kumandanları öldüler.

Muinüddin Pervane mükemmel bir hile ile kendisini bu vartadan kurtardı.

İki ateş arasından bozgun rolü oynayıp kurtuldu. Bir kaç gün Kayseride kalarak oradan Tokada gitti. Meliki Zahir Moğol ordusunu izliyerek Kayseriye geldi ve Selçuk tahtına oturdu. Anadolunun fethi müjdesini Şama bildirdi. Mel'un Moğolu bir günde bozduk. Anadoluyu aldık diyordu. Meliki Zahir bundan sonra Anadolu Devlet adamlarını, Türk beylerini davet için her tarafa elçiler yolladı. On gün kadar Kayseride oturdu. Yolları kesilmiş bir şehirde büyük bir kuvvetin bulunması zahire fiyatlarını son derece yükseltti. Gerek zahire, gerek hayvan yemleri para ile alınıyordu. Kal'adaki zahire anbarlarının da açılmasına rıza vermedi. Asker bu suretle sıkıntı çekmeğe başladı. Dolayısıyla Anadoluda da karışıklıklar arttı. Türkler azıttılar. Meliki Zahirin gelişi ile memlekette azim bir inhidam baş gösterdi. Kayseride kaldığı müddetçe Pervane'nin Tokattan, Eminüddin Mikâilin Konyadan gelerek kendisiyle birleşmelerini Anadoluya yeni ve iyi bir nizam vermek için bekledise de Pervane meydana çıkmadığı için başkaları da gizlendi. Meliki Zahir daha ziyade kalamayarak döndü [*]

[*] Subhu aşâ cilt 14 te. Baybarsın Anadoluya seferini tasvir eden risalemsi bir mektup vardır. Baybarsın hareketinden dönüşünün sonuna kadar askeri hareketleri tasvir eder. Bilhassa ordunun geçtiği yolun konak yerlerini sayar. Bu mektubu yazan Kadı Muhiddin adında birisidir. Türk olup olmadığını bilmiyorsak ta Türkçe bildiğini anlıyoruz. Mesela ordunun uğradığı şehir veya nehirlerin Türkçe adlarını Arapçaya nakletmektedir. (Nehri erzak) Gök ırmak, (Göynük) Yanık şehir gibi.

Karatay hanı hakkındaki tasvirini daha önce göçürmüştük. Sahip Atadan şöyle bahseder: Rumun (Anadolunun) bütün hakimi olan vezire sahip diyorlar. Şimdi Sahip Fah-

MUİNÜDDİN SÜLEYMAN PER- VANENİN ÖLÜMÜ :

Abaka han sayısız bir askerle Mısır ve Şam ordusunu bertaraf etmek

reddin Ali'dir. O kadar okumuş değildir. Çocuklarıninki hariç olmak üzere günde yedi bin dirhem sultanî varidatı vardır. Ben onn medresede, çadırında gördüm. Gördüğüm haşmet ve debdebe ancak hükümdarlarda bulunabilir.

Kayseride Baybarsın Selçuk tahtına oturduğunu, namına hutbe okunduğunu, hususi parası basıldığını, bazı kimselerin kendine karşı Farsça methiyeler söylediğini bu mektuptan öğreniyoruz.

Şu mühim noktayı alıyoruz :

Zilkade yirmi ikide Kayseriden Şama doğru hareket ediyorlar. İlk noktada tercüman Zahirüddin Selçuk hükümdarı, Pervane ve saire namına elçilikle geliyor. Hakikatte Pervanenin göndermesi idi. Ordunun nereye gittiğini kimse bilmiyordu. Zahirde Sivas'a gidişi şayiası vardı.

Baybars elçiye ahtine vefa eylediğini ve Moğolları mahvettiğini söyledikten sonra kendilerinin kararlarında durmadığını, alınları kâfirlere karşı yerde olduğunu, Anadolu'yu kurtaracak ordunun maalesef Anadolu'da bulunmadığını, Moğol korkusu iliklerine işlediğini, halkın işi gücü zevk ve eğlence olduğunu, bu gürhün harp erleri olmayıp düğün ve eğlence erleri bulunduğunu anlattı.

Kızılmak için Kızıl su diyor. Nasıl hi Timurun vak'a nüvisi yulğun su (İlgün su) demektedir. Mevlânânın mesnevide bahseylettiği Yabanlu pazar Selçuk tarihinde çok kere geçer. Kitabüldrâkte görüldüğüne göre Yabanlu panayır manasına da gelir. Bu şöhretinin belâğ ifadesidir. Bu fetihname bize Yabanlunun yerini de açıklamaktadır.

Şu satırları alıyoruz: (Pazar bellu) Yabanlı pazara yer yüzünün her tarafından halk toplanıp gelir. Orada her şey alınır, satılır. Bundan sonra ordu bir konaklık mesafe ile Elbistan ovasına iniyor. Kayseriden çıkışı aynen şöyle anlatıyor: Kayseriden kalkarak Zilkade yirmi üçte Samando (Zamantı) arkasından bir ovaya indik. Oradan Kızılsu denilen bir ırmağa yöneldik. Bu hesapça Yabanlu pazarın bulunduğu saha çevrilmiş oluyor. Coğrafyacılara bunun yerini tayin etsinler.

üzere Anadolu'ya yürüdü. Meliki Zahir Baybarsın döndüğünü haber aldığından doğruca Elbistan üzerine indi. O anda Şam ordusu Halebe ulaşmış, sınırı aşmıştı. Elbistan sahrasındaki harp meydanını ziyaretten sonra döndü. İntikam için Şam ülkesine şimdilik girmeye doğru bulmadı. Erzincana geldi. Pervane Muinüddin Süleymanın buldurulmasını emretti. Pervanenin talihi artık müsaade etmedi. Ne kadar deliller, özürler sert eyledise işe yaramadı. Şam ordusunun gelişinden sorumlu sayılarak 670 yılının Rebülevvel guresinde yatsı vaktinde Aladağ'da şehit edildi. O sırada Erzincanda kendisiyle birlikte bulunan bazı efazla veda ederken kendisine inşallah yakında halâs olarak büyük mevkiinize sahip olursunuz gibi tesellide bulunmuşlar. Pervane cevap olarak «artık bu memlekete Horasanlılar musallat oldular. Bunlarla bizim birlikte yaşamamıza imkân kalmamıştır» demisti. İstese idi kaçabilirdi. Çünkü kendi hususî adamlarından birisinde yaratmış dört soy at daima hazır. Bu atlar öyle idmanlı idi ki icabında on gün durmayıp seğirtebilirdi. Son günlerinde kendisine: «görürsünüz, Moğolların akibeti ve gidişi felâketlidir. Bizim başımızda bir rehberimiz yoktur. Savuşmak ve sonra gereğini yapmak muvafık ve mümkündür. Atlar hazırdır hemen kaçalım» dendise de ona da cevap olarak : «Kaçmak ve bir zaman için saklanmak pek kolaydır. Ne çareki benim yüzümden müslümanların çekeceği azap ve işkence hadsiz olacaktır. Bunun için kaçmayı uygun bulmıyorum» demişti. Pervanenin ölümünden sonra Türklerin idaresi imkânı kalmadı.

ANADOLU SELÇUK RİCALİNİN BİRBİRİ ARDINCA ÖLÜMLERİ :

Mecdüddin Atabey İlhana arzı ubudiyet eyledikten sonra dönüp gelirken Sivasta hastalanarak öldü.

Taceddin Mutez bin Tahir Moğol ordusuyla Erzincan'a gelmişti. Ordunun ihtiyaçlarını temin ile uğraşırken hastalanarak o da öldü.

Bir takım rical ve efazlın vücuduyla yükselen Selçuk devleti bu kez de bu efazıl ve ricalinin ölümüyle yıkılmağa başladı.

Büyük âlim Konyalı Sadrüddin de bu yıllar içinde öldü. Zamanının Numanı idi. Bir çok ilimlerde hassaten Hadiste asrının yegânesi bulunuyordu. 605 yılında doğmuştu. 673 yılında Konyada öldü. Nesirüddini Tusî de bu yıl içinde göçtü. Kendisi her ne kadar Meragada oturuyorsa da kitapları, risaleleri, mektupları bütün Anadolu'ya, bütün dünyaya nur saçıyordu.

Kadı Siracüddini Ermevî nakli ve aklı ilimlerde dünya âlimlerinin fevkinda idi. Cihan âlimleri onun derslerinden istifade için Konyaya koşuyorlardı.

Sivas kadısı İzzeddini Ermevî de hikmetle şeriatı mezcetmiş emsalsiz bir şahsiyetti.

Kayseri kadısı Celâleddin, habip, necip bir fazıldı. Hoylu kadı Tacüddin ve sair ustadlar hepsi de türlü türlü ilimlerde tebahhür etmişler, hakayık keşfiyle meşguldular. Bunların çoğu bu acıklı yıllarda ölüp gittiler. Kazesker Hüsamüddin gibi bazı zevat ta Anadolu'yu bırakarak Şama hicret eylediler. [*]

[*] Meliki Zahir Baybars ile birlikte Anadolu'ya terkediş gidenler arasında bulunuyordu. (Subhü aşan) on dördüncü cildinde Meliküzzahirle birlikte Suriye ve Mısır'a giden-

CİMRİNİN ZUHURU :

Bu felâketli günler arasında Uç Türkleri ayaklanarak Konyaya yöneldiler. Sahip Fahreddinin oğulları Tacüddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan bunlara karşı durmak istediler. Konya Akşehir sahrasında çarpıştılar. Askerlikte ve kahramanlıkta ün almış olan bu yiğitlere talih müsait olmadı, ikisi de can verdiler. Sahil kumandanı olan Hoca Yunus ve Bahaeddin Uçların ıslahı uğrunda öldüler. Her birisi Selçuk devletinin birer kutbu mesabesinde olan başbuğlar da böylece birbiri arkasına yok olup gittiler.

Bu kargaşalıklar arasında Cimri meydana çıktı. Uçlardaki Türklerle uyuşturdu. Sultan İzzeddin Keykâvüsün oğlu olduğunu ilan eyledi. Fırsat bekleyen fitneciler buna yalançı şahitliği yaptılar. Böylece Anadolu Sultanlığını

lerin adları vardır. Kendi arzularıyla gidenler şunlardır: Emir Seyfeddin Çalıs, Emiri Dad yâni Emir-i mezalim imiş. Zahirüddin Müşrifülmemalik, Şerefeddin Hatırın oğlu Nizamüddin Evhad, kız kardeşleri, kendi akrabası ve babasının akraba ve adamları, Şerefeddinin kardeşi Ziyaeddin, aile ve evlâtları, ümeradan Emir Muzafferüddin, Çanşir Emir Seyfeddin, mancınıkı Emir Nureddin, Malatyadan Emiri Arız Reşidüddin oğlu Kemaleddin, kız kardeşleri, Gerger valisi Emir Ali, Kadıkudat Hüsamüddin, babası Kazasker. Bu zevatın hepsi de aileleriyle, köleleriyle, her şeyleriyle Anadolu'yu bırakıp gittiler.

Bunlardan başka Meliküzzahir bir takım zevatı da esir gibi cebren götürdü: Pervanenin oğlu, kız kardeşinin oğlu, Pervanenin kızı Pervanenin annesi, Kırşehir valisi Nureddin Caca, kardeşi Siracüddin İsmail, Atabeyin kardeşi Kutbüddin Ahmet, su başı emir Seyfeddin Songurca, Sivas valisi Nusretüddin, Emiri Arız Kemaleddin, Pervanenin akrabasından Hüsamettin, Emir Seyfeddin çavuş, Hüsamüddinin kardeşi Siracüddin, Türkmen Alişer'in oğlu Şehabeddin Gazi.

dimasına koydu. Türkler bu fitne yangınına ölçermekte ona şerik oldular.

Bütün devlet adamları bu ateşin söndürülmesi için harekete geldiler. Naibüssaltana Eminüddin Mikâil Konyadan bu maksatla hareket eyledi. Ancak ateşin daha ziyade sarmasından başka bir netice vermedi. Bir gün ansızın Konyaya geldiler. Eminüddin, Cimriye karşı Konyayı muhafazaya muktedir olamayarak kötü bir halde Cimri taraftarları elinde asılarak öldü. Bundan sonra Konya düzme sultanın merkezi oldu. Adına hutbeler okunuyor, paralar kesiliyordu. Selçuk devletinin eski ve zengin payitahtı, sarayları her şeyi yağmaya uğratıldı. Bu karışıklıklar aleminde bir devlet sefinesi gibi duran Konya, Türklerin hücumlarıyla delinmiş artık Anadolu şirazesi kopmuş dağılmış kimsesiz kalmıştı.

AKSARAYLILARIN UĞRADIĞI MÜTHİŞ FACİA :

Bu felâketler arasında Anadoluda bazı mukataalara (iltizamlara) sahip olan Kızıl Ahmed adında birisi iki senedenberi Aksaray'ı da idaresi içine almıştı. Türkten, Kürtten dört yüz kadar süvari ile Aksaraya gelip musallat oldu. Şehre girerek üç gün şehirde kaldı. Aksaraylılara hesapsız vergiler, ölçsüz salgınlar salarak mallarını yağma ettirdi. Aksaraylıların ak yüzünü kap kara eyledi. Bu sırada Şehzade Kongur Anadoluya geliyordu. Moğol kumandanları düzme Sultan'dan, ve bu davaya taraf çıkan Türklerden malûmat almak üzere ordusundan birazını Karavula çıkarmıştı. Bu küçük kuvvet Eyyubhisar yakınında ki Hoca Mes'ud hanına gelmişti.

Bir kaç Aksaraylı Moğolların karavulları görüldüğü haberini Kızıl Hamilde ulaştırdılar. Kızıl Ahmed'in yorgancı diye bir mutemedi vardı. Gelenlerin Moğol olmayıp Emirülîd Azizüddin'in sipahileri olduğuna, yalancıkdan Moğol kıyafetine girdiklerine, böylelikle kendisini kurtarmak istediklerine, yoksa Moğollardan ne eser, ne haber bulunduğuna Kızıl Ahmed'i kandırmıştı. Moğolların geldiğini görüp haber verenler dayak altında ölü haline gelmişlerdi. Bu gaflet ve basiretsizlik ile Kızıl Hamid askerlerini Aksaray'ın dışına çıkarttı. Bütün esnafı, bütün san'at sahiplerini de halk ile birlikte çıkmağa mecbur eyledi. Çıkmayanların dükkânları yağma edileceğini de ilân ettirdi.

Bütün şehir sakinleri şehirden çıkarak Hüsam çeşmesi yakınında konular. Büyük bir gaflet ve sükûn içinde sergilerini kurmuşlardı. Emirül'id'in ne miktar askerle oralarda gezindiğini merakla soruşturuyorlardı. Zavallı halk kendilerini bekliyen Kızıl kıyametten habersizdi. Kızıl Ahmed'in bu münasebetsiz hareketleri sırasında Şehzade Kongurbay Eyyubhisarı vilâyetinin Pervane hanı civarlarına geldi. Karavullar Kızıl Ahmed'in derneğin Cimri'nin kalabalığı sanarak hemen Kongur baya haber iletmışlerdi. Aksaray halkı Şehzadenin ve Moğol ordusunun geldiğini hiç duymamışlardı. Moğol ordusu Cimri kuvvetleri sandığı halkı sağdan, soldan, önden, arkadan sarmağa başladı. Kızıl Ahmed askerleriyle çevrilmişti. İşte bundan sonra bir kızılca kıyamet koptu. Ne suçlu, ne suçsuz, ne zalim, ne mazlum biliniyordu. Kavî, zayıf, çocuk, çocuk bu hücum dalgası altında

çiğnenip öldürüldü. Diri kalanlar içlerinde büyük âlimler de olduğu halde esir edildi. Sahip Fahreddin de Kongur bayın ordusunda bulunuyordu. Bir Türk beyi ile Aksaray'ın içine girdi. Kızıl Ahmed'in mutemedi olan yorgancıyı arattı. Bu yüzden de Aksaray evleri tarandı, diri kalan şehir halkı tamamen esirdi. Âlimler, şeyler, müderris Bahaeddin gibi fakihler, Nasirüddin gibi edip ve münşiler beş on kuruş mukabilinde satıldılar. Şehzade Konyaya yönelip giderken Aksaraylılardan ölenlerle, esir edilenlerin bir defteri yapılmasını bir adamına emreyledi. Ben (müellif) bu adamla şehrin nüfusunu tesbit eyledim. Büyük, küçük, yerli, yabancı, esir ve maktul altı bin kişiye balığ oluyordu. Biraz sonra Kızıl Ahmed'in mutemedi yorgancı elde edilerek saklı paralar meydana çıkarıldı. Felâket başı olan bu mel'un öldürülmüş oldu.

Şehzade Kongur bay Aksaray vak'asından sonra Cimri ile birlikte hareket eden Türk kuvvetleri üzerine yürüdü. Kıyamcılar Moğol ordusunun kendilerine doğru geldiğini duyunca Konya'dan çıkarak uç tarafına gittiler. Moğol askerleri Konya, Lârende ve Ermenek taraflarını vurarak, bir çok ganimet ve tutsak alarak döndüler.

SULTAN GIYASETTİN KEYHÜSREV'İN CİMRİ'Yİ BERTARAF EYLEMESİ :

Şehzade Kongur bay döndü. Cimri ve taraftarları uç vilâyetlerinde hüküm sürüyor, vergi bahanesile oralarını yağmalyordu. Fermanlar yayıyor, sultan gibi kendisine beş nevbet vurduyordu. Şehzade bizzat bunların üzerine gitmek istedi, sahip Mecdüddin kendisini vazgeçirdi. Bu suretle de

memleketin çiğneneceğini biliyordu. Sultanla birlikte sahip Cimri'yi izale etmeyi aralarında kararlaştırdılar. Sultan ve maiyyeti Danişmend elini dolayarak Engürü'ye geldiler. Orada bir ay kadar kalarak ordunun tamamıyla toplanmasını beklediler. Nihayet büyük bir islâm ordusu ile Cimri'nin üzerine, uç ülkesine yöneldiler. Diyarbakir hududundan Engürü'ye değin bütün memleket Asıl Sultan'a uymuş bulunuyordu. Karahisar o günlerde Cimri'nin makarri bulunuyordu. Durmayıp Karahisar ve havalisine gittiler, orada Cimri ile karşılaştılar. Savaş meydanı lâselerle doldu. Büyük çarpışmalardan sonra Cimri'nin etrafına birikenlerden bir takımının zorlu dağlara çekildiği görüldü. Cimri terkolunmuş bir halde esir edildi, derisi başından tabanına kadar yüzülerek içerisine saman dolduruldu, şehir şehir, köy köy dolaştırıldı, etrafa fetihnameler yazıldı.

Sahibin oğlu Hüseyin'in intikamı yezit Cimri'den alındığını ilân eylediler,

Sahip Fahreddin Sultan ile birlikte Buruğlu ve Donuzlu taraflarını vesair vilâyetleri dolaştı. Uçtaki beylerin ulularından olan Ali bey, Cimri'nin imhası için toplanan orduya gelmediği için idam ettirildi. Bu dolaşma sırasında Cimri'ye taraftarlık etmiş olanlar hep yok edildi. Bu suretle memleket idaresi istikrar bulmuş, Allahın nusret ve imdadı Selçuk ailesinin yüzünü güldürmüştür. Bununla beraber Türklerin uyandırdıkları fitne yangını tamamıyla sönmemişti. Fırsat buldukça hatlerini tecavüz ediyorlar, yolları kesiyorlardı.

SULTAN MES'UD'UN KIRIM'DAN SİNOB'A GEÇMESİ :

Daha önceleri de geçtiği gibi Sultan

Gıyaseddin mes'ud babası İzzüddin Keykâvüs ile Kırırda bulunuyorlardı. Babası bir çok meşakkatten sonra maksadına muvaffak olamayarak öldü. Sultan Mes'ud babasının ölümünden sonra Sinop yakasına geçti. Samsun yolu ile Erzincana giderek Abaka Han'a kulluğunu arzyledi. Abaka Han kendisini sultanlara yapılan törenlerle kabul etti. Büyük adaklarda bulundu, gayesi için biraz beklemesi gerektiğini buyurdu.

679 yılında Mücirüddin Mehmet bin Mûtez padişah - ı cihan Abaka'nın şahane yarlıklarını hâmilan Anadolu'ya geldi, hashazneye ait bütün Anadolu incuları ve mukataat ve balış tamamen onun hükmüne bırakılmıştı. Memleket idaresile tam bir parlaklık iktisap eyledi. Saltanat ricali onun muzaheretile istikrar kazanmış, devlet mansıpları bir zaman için sebat ve metanet bulmuştu.

ŞEHZADE MENGÜ TİMUR'UN MAĞLÜBİYETİ VE ÖLÜMÜ :

Şehzade Mengü Timur büyük bir mevkip ve sayısız bir ordu ile Mısır ve Şam ülkelerini fethe geldi. Yat ve yarağı mükemmel elli bin Moğol askerine ayrıca Anadolu askeri ve başkaları katılmıştı. Humus civarında yapılan savaşta Mengü Timur fena bir bozguna uğradı. Perişan bir halde Diyarbekir hududuna geldi. Yardımcı kuvvetin gelmesini orada bekledi. Dönüp kaybettiklerini telâfi edecekti. Bu sırada hastalanarak maksat ve gayesine ermeksizin öldü. Vefatı için yazılan farsça manzum tarihe göre 681 yılının muharrem on altıncı Cumartesi günü vefat eylediği anlaşılır.

[*] Abaka Han'a ulaşarak başkaca tedbir almağa imkân olmadı. Abaka Han daha evvel 680 yılının yigirmi zilhiccesinde Hemedan'da ölmüş bulunuyordu.

[*] Humus muharebesi (Ebülfeda. cild 4. sahife 15.)

Her iki tarafta da saflarını Türkler teşkil eden bu çetin muharebenin biraz açıklanmasını lüzumlu gördüm :

Bu yıl yâni 680 senesi recebinde müslümanlarla Moğollar arasında Humus'un dışında büyük bir savaş oldu. Hulâgû oğlu Abaka büyük bir ordu tehziz ederek Şam ülkesine yürüdü. Biraz talan yaptıktan sonra bir takım askerle Rahbe üzerine gitti. Askerinin mühim bir kısmını kardaşı Mengü Timur kumandasında Humus tarafına sevkeyledi. Bunu duyan Kalavun o da Dımıştan çıkarak Humus'a yöneldi. Songur'a da haber yolladı, ona da yanındaki ümera ve askerlerle yürümesini bildirdi. Songur Sahıyun'dan hareket etti. Sultan Humus dışına eriştiği zaman Hama sahibi de gelmişti. Songur daha sonra ulaştı. Beraberinde İltemiş, Özdemir ve daha bir takım kumandanlar vardı. Sultan Kalavun ordunun tertibatına başladı. Sağ cenahta Hama sahibi Melik - i Mansur Muhammed durdu, Bedrüddin onun daha arkasında idi. Onun arkasında Taybars, daha arkada Aybey, en arkada Mısır ve Şam askerleri dizildi. Sağ Cenah kumandanı Hüsameddin Lâcin'di. Kendisi Şamda Naibisaltanat bulunuyordu. Sol cenahın reesinde Songur, beraberinde Bedrüddin Tetlikül Aydemiri vardı. Merkezde Naibisaltanat Hüsameddin Toruntay ve bir takım meşhur ümera maiyetleri ile bulundular. Her iki kuvvet recebin on dördüncü perşembe günü dördüncü saatte Humus dışında karşı karşıya geldiler (680). Cenabihak sağ cenah ve merkezde nusratını müslümanlara ihsan eyledi. Önlerinde bulunan Moğol kuvvetleri bozuldu. İlk önce düşmanın solu bozulmuş ve yüz geri etmişti. Süvari arkasına düştü. Merkez de aynı akıbete uğradı. Mengü Timur bizzat merkezde bulunuyordu, o da solları gibi bozuldu. Müslümanların solundaki Şamlı ve Mısırlı kuvvet te fena halde bozuldu. Bunların bir kısmı Dımışka değin kaçtılar. Bu bozgunların arkasına düşen Moğollar Humus'un dibine kadar

AHMET HAN'IN PADİŞAHLIĞI (İLHANLIĞI) :

Sultan Ahmed öbür şehzadelerin hepsine yaş ve kemal yönünden üstündü. Hatunlar, prensler ve bütün tömen beverleri ona biat ettiler. 680 senesi zilhiccesinde saltanat tahtına oturdu. Onun cülûsu memlekete yeni bir hayat ve revnak verdi. Bütün himmetini müslümanlığa, müslümanların işlerine sarfeyliyordu. Zamanın büyük âlimlerinden Anadolu'da bulunan Kudbiddin Şirazî, Bahaeddini Rudekî, elçilikle Şam hükümdarının katına gönderildi. Müslümanlar arasında barış ve dostluğun kurulması isteniyordu.

Gönderilen mektuba dercedilen esaslar şunlardır :

Biz müslüman dinini ihtiyar ettik, islâm memleketlerinin bayındırlığına, ve halkın refahına, seadetine çalışıyoruz. Bütün ülkelerimizde vakıfların mevkufun aleyhlerine sarfı, vakıftan istihkakı olanların tamamen haklarının verilmesini buyurduk. Mesçitler, camiler, medreseler, hanikahlar bütün hayratlar eski parlaklıklarını kazanacaktır. bu yüzden daha bir çok sözler de vardır ki hepsini burada saymak biraz

geldiler. Hatta şehir pazarına düşerek önlerine gelenleri öldürdüler. Neden sonra hakikî zaferin müslümanlar tarafında olduğunu ordularının tamamıyla bozulduğunu anlayarak onlar da yüz geri ettiler. Kaçmakta olan moğol ordusunu kovalayan muzaffer süvariler kimi esir ediyorlar, kimi öldürüyorlardı. Moğol ordusundaki seksen bin kişiden yalnız elli bini Moğol, geri kalanları Gürcü, Ermeni, Acem ve saire idi. Bu hezimet Abakaya Rahbede bulunduğu sırada geldi. Rahbeyi muhasara ediyordu, o da bozguna uymaya mecbur oldu. Bu zafer bütün müslüman memleketlerine duyuldu. Melik - i - Mansur Sultan Kalavun bundan sonra ordunun terhisini emrederek kendisi Mısıra döndü.

uzun sürecektir. Şam hükümdarının sertliği ve huşuneti yüzünden bu güzel arzular iyi karşılanmadı. Elçilere karşı iyi davranılmadı. Beklenen karşılığın büsbütün aksi yazıldı. Yazılan mektupta başlıca şunlar vardı: Vakıflardan bahsediyorsunuz, vakıf ölülerin malıdır. Sadaka için vaz ve tahsis edilmştir. Bunları korumak ile, mahalline sarfetmek ile öğrenmeye değmez. Bu bir şeriat buyruğudur ki padişahların zimmetindeki vecibelerden birisini teşkil eder; bunların ifa ve muhafazasını vazife ve borç bilerek yerli yerlerine sarfeder. İslâm dairesine girdiğinizden dolayı da bize minnet yükleyemezsiniz. Asıl minnet bu lütuf ve inayeti bahşeden Allaha racidir.

Hasılı müslümanların ve ülkelerin muhtaç olduğu barış keyfiyeti ihmal edildi. Bundan dolayı fesat ve karışıklıklar devam edip gitti.

SULTAN GıYASEDDİN MESUD'UN SALTANAT BAŞLANGICI :

Biliyoruz ki Gıyaseddin Mes'ud bir zamandır İlhan katında bulunuyordu. Vaktiyle nasıl İzzeddin ile Rükneddin arasında memleket nasıl yarı yarıya üleştirilmiş ise Ahmed Han'da öylece Selçuk ülkesini Gıyaseddin Mes'ud ile Sultan Rükneddin'in oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev arasında taksim ediyordu. Gıyaseddin Keyhüsrev Gençlik gururule bu taksime razı olmadı. Darılarak dönüp Azerbeycana geldi orada bekliyordu. Gıyaseddin Mes'ud elindeki yarlığıyla Anadolu'ya geldi. Mutez oğlu Mucirüddin Mehmet, Sultan Mes'udu Azerbeycan taraflarında karşıladı. Sultan kendisine babasının mansıbı olan Naibi Sultanlığı verdi. Bu tayin Âlâhazrete arzolanarak yarlığ alındı.

Sahib Fahreddin eskisi gibi vezir idi. Büyük bir şeref ve itibara sahip bulunuyordu. Sultan ile Sahib Fahreddin arasında esasen bir anlaşma vardı. Bu sebeble Sultan'ın mevkiini daha ziyade kuvvetleştirdiler. Mücirüddin seğirdimle orduya giderek Anadolu'nun bütün Sultanlığını Sultan Gıyaseddin Mes'uda veren yeni bir yarlık getirdi. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Azerbeycandaki çabaları boş gitti. Devlet uluları Sultan Mes'udla sözleşerek Erzincanda oturmakta olan ve her zaman için kendilerine karşı bir tehlike arzeden Keyhüsrev'in mahvi hakkında ordudan izin koparmak için bin türlü oyunlar çevirdiler ve muvaffak ta oldular. Esasen üzüntü ve sıkıntı içinde hastalanmış ve ölüm döşeğine yatmışken kendi ecelile ölmesine müsaade eylemediler. Hükmü icraya giden merhametsiz onu ölüm döşğinde idam eyledi.

Sahib Fahreddin'in vezirliği ve Mucirüddin'in naibliği ile devlet işleri bir müddet Sultan Mes'ud'un arzusu-na uygun surette yürütüldü.

Bu yılın nevrüzünde Sahibi Divan'ın oğlu Emir Hacıblik ve Pervanelikle Muinüddin Pervane'nin yerine tayin edilerek Anadolu'ya gönderildi. Zencanlı İmadüddin de evkaf işleri de ühdesinde olmak üzere Müşrifülmemalik oldu. Memleket üç yıl kadar tam bir revnak buldu. Bir takım erazilin liyakat erbabına tefevvuk eylemesine meydan verilmiyordu. Din ve dünya mansıpları herkesin kabiliyet ve istidadına göre veriliyordu. Bu yüzden memlekette sükûn ve emniyet yüz göstermeğe başlamıştı. Bu yıl sahibi Azam Şemseddin'in biraderi Anadolu'nun büyük dostu Alâeddin Ata Melik

öldü. Onun ihsanları Anadolu'ya bir oluk gibi akıyor, hayratla memleket süsleniyordu. Ölümü 681 yılının zilhicce dördünde idi. [*]

683 yılında Argun Horasanda istiklâlini ilân eyledi. Babası Abakanın mevkiini istiyordu. Sultan Ahmet Ergun ile hesabını görmek için sayısız bir ordu ile Horasana yöneldi. Bu arada elçiler gidip geldiyse de bir netice alınamadı. Mes'elenin hallini Kılıca havale etmekten başka çare kalmadı. İki ordu karşılaşınca her iki taraf da büyük zayıat verdi. Tecrübe görmüş bir çok büyükler de ölümlerine karıştı. İlk Ahmet Muzaffer olmuş, daha ilk çarpışmada Ergun yakalanmıştı. Ancak Ahmedin ihtiyatsızca hareketi ve ihmali işi aksine çevirdi, birden sukutuna sebep oldu. Biran içinde devlet adamları Ahmede karşı arkalarını çevirdiler, yüzlerini Erguna döndürdüler. Ahmet şaşırıldı. Ümera bir araya gelerek anlaştılar. Alyanak Noyenin elinde mevkuf bulunan Ergunu alıp ölümden kurtardılar, saltanat orununa çıkarttılar. Sultan Ahmedin taallül ve ihmali yüzünden tutsak bir halde bulunan Ergun ilhanlık sandalyesine geçiverdi. Ahmet kaçmaktan başka çare bulamıyarak Horasandan Erran diyarına geldi. Oradan edineceği yardımla durumunu düzeltereğini umuyordu. Hiç bir çare

[*] Alâeddin 660 küsur senelerinde İmadüddin Kazviniden sonra Irak valiliğine tayin edilmişti. Irakta hakikî bir umran yarattı. Köylerin imarından başladı. Fellâhlardan bütün ağır vergileri kaldırdı. Bundan sonra Irak varidatı kat kat arttı. Enbar'dan başlamak üzere Meşhedî Ali'ye kadar büyük bir kanal üzerine (150) köy kuruldu. İlme de son derece hürmeti vardı. Bir kitap telif edene en azdan bin altın veriyordu.

ve yardım bulamayınca saltanattan elini çekti.

ARGUN'UN PADİŞAHLIĞI :

Ahmedin nöbeti sona irişince 683 yılında Argun cülüs eyledi. İlhanlık türelerini yeniden diriltti. Memleketin zabtî rabtına ve intizamına ehemmiyetle çalıştı. Muhalif ve muarızlarından muhitini temizledi. Prenslerden kendisine uyanların mevkilerinin muhafazasına müsaade eyledi. Muhalefet edenler menkûp ve mahrum bırakıldılar. Prensler arasındaki maceralar uzundur, ucu bucağı yoktur ve burada da sayılmasında bir fayda mevcut değildir.

SAHİPİ DİVAN ŞEMSEDDİNİN SÜKUTU :

Kendisi Ahmedin taraftarlığı ile itham edildi. Arguna karşı koymak hususunda Ahmedi kıskırttığı zan ve töhmeti altında kalmıştı. Halâs ümidiyle Geylân yolunu tuttu. Bu yol aksine olarak onun mahvine sebep oldu. Bu denli ilmi fazilet sahibi iken kendi ayağıyla ölüm ağının ta içine düştü. Sahibi divan Şemseddinin ölümünden sonra Devlet işleri bozuldu. Maliye işleri alt üst oldu. Memleketin her yerinde karışıklıklar yüz gösterdi. Devlet memurlarının azil ve tayini, para tahsil ve sarfı çığrından çıktı.

ŞEHZADE HULÂÇU İLE ŞEHZADE KEYGATUNUN ANADOLU'YA GELİŞLERİ :

684 yılında Şehzade Hulâçu ile Şehzade Keygatu Anadoluya yöneldiler. Bu yıl Erzincanda yaylayıp kışladılar. Sahib Fahreddin bunların ihtiyaç ve levazımını deruhte eyledi. Çünkü vaktiyle hazırlık yapılmadığından ihtiyaç halinde yetmiş dirhem

bulmak ihtimali yoktu. Naibüssaltana Mücirüddin Emirşah ile beylerbeyi İzzeddin de kendisine uyararak elli yıldır biriktirilmiş olan haznelerdeki türlü nukut ve saire Şehzade ve maiyetlerinin masrafları yolunda heba edildi. Masraf mühimdi, bir gün Karahisarı Devleden Erzincana dört yüz bin dirhem sevk edilmişti. Şehzadelerin, ümeranın ve ordunun bir kaç günlük havale ve mütalebatına ancak yetmiş, gece yakmak için bir mum parası bile kalmamıştı. Ödünç para tedarikine mecbur olmuşlardır. Şehzadeler Mücirüddin Emirşah ile Beylerbeyi İzzeddini yarguya çektiler. Ordunun ihtiyaçlarını temin hususunda Sahib Fahreddine ne için yardım etmediklerini sordular. Fermanlar, düsturlar Sahib namına imza olunmaktadır, bu işlerin bizzat üstesinden gelmek ona düşer cevabında bulundular. Bu yılın harç ve masrafı böyle geçti.

685 yılı girdi. Bu yıl içinde Şehzade Hulâçu yarlığ hükmüne tevfi kan Erzincandan dönüp gitti. Şehzade Keygatu oradan hareketle göçe göçe Sivası Kayseriyi geçerek kışın tam ortasında yirmi bir zırlı süvari ile Aksaraya ulaştı. Yer tamtakırdı. Halkın çoğu evini barkını koyup başka yerlere göçmüştü. Kovuklara, mağaralara gizlenmişlerdi. Neden sonra Şehzadenin adalet severliğini öğrenerek dönüp geldiler. Sahib Fahreddin bukez de Şahzade ve askerlerinin gereçlerini hazırlamayı üstüne aldı. Ordunun, Noyen ve Hatunların peşin para ile alış verişi başlaması oralarda bolluk ve berekete sebep oldu. Aksarayın kazanç vergisi her yıl iki yüz bin dirhem tutarken bu yıl dört yüz bin dirheme çıktı. Bütün halk rahat ve memnundu.

NAİBÜSSALTANA MÜCİRÜDDİNİN İLHAN KATINA YÜZ SÜRMEŞİ :

Naibüssaltana Mucirüddin İlhan makamına azimet kararını verdi. Bütün hadem ve haşemine istiyen benimle gelsin emrini verdi. Bu kitabın sahibi de bu zümre arasında bulunduğundan onlara katıldım. Hazırlığın ikmalinden sonra yola çıktık. Arslan ininde avlanamaz, kılıç kınında kesmez diyerek yürüdük. Mucirüddin bu sefer de umduğundan fazla atıfetlere mazhar oldu. Beklenildiği gibi Anadolu Emareti Fahreddini Kazvinî ile Mucirüddin üzerinde kararlaştı. Her ikisinin de dirlikleri artırılmıştı. Kazvinli Sahibe Nizamülmülk diye hitap olundu. Varidatın artması hususunda kendisine son derecede itimadı vardı. Kendi hayatında tasarladığı sınanmamış bir takım malî işlere teşebbüs etti. İmkânsız iltizamlara yol açtı. Emvali devleti tehlikeli vaziyete soktu. Tahsile başlayınca güçlük baş gösterdi. Bu kez halkın sırtına yüklenmeğe teşebbüs etti. Haklı olarak halkın hücum ve tanına meydan verdi. Horasanlı, Tebrizli, Hemedanlı, Iraklı, Gürcistanlı, Alanlı, Nahçıvanlı, Tiflisli, İrranlı, bir takım insanların kimisine haciblik, kimisine naiplik vererek memleketin başına musallat eyledi. Müstevfilîği kardeşi Cemalüddine, Pervanelîği öbür kardeşine temin eyledi. Naibüssaltana Mucirüddin de babasının adamlarıyla, kendi mensuplarıyla onun adımlarına tamamiyle imtisal ve iştirâk ayledi.

SAHİB FAHREDDİN ALİ'NİN ÖLÜMÜ :

Bu yüce mertebeli vezir kerem meydanında kâmranlı atını sürmüştü. Dün-

ya vezirleri arasında kasabüssebkî haizdi [1]

Bu günlerde Akşehirde bulunuyor. du. Rakibi Kazvinli Fahrüddinin cömertlikte, hasımlarını defetmekte gösterdiği vezirane istidadın tahakkuku ile beraber onunla mübarezeeye hazırlanmakta, ona karşı diş bilemekte idi. Ansızın ecel geldi. Onun ömrünün bir nasına sanki semavî bir afet çarpmıştı. Muariziyle çarpışmağa meydan bırakmadı, terhisinde biriktirip sakladığı tedbir oklarını kullanamadı. Emellerinin kimisi kayaya çarpmış. vezirlik tamamen elinden çıkmıştı. Eli bomboş kalmıştı. 687 hicret yılında Akşehir yakınındaki Nadir köyünde gözlerini dünyaya yumdu.

Kazvinli Sahip Fahreddinin ilimlerden o kadar behresi yoktu. Lâfızları bile doğru dürüst söyleyemezdi. Bir gün hafızın birisine bir aşır oku deyecek yerde arış oku demişti. Ancak hükümet işlerinde emsalsızdı. Şahsî cömertliği de vardı. Bir takım şeytanların iğvasıyla istikamet yolundan inhiraf eyledi. Aslî bir servet ve yesare sahip olmadığından hacet sahiplerine verecek kökten bir servete malik değildi. Halbuki tab'an himmet ve ihsana mail bir insandı. Bunun için şuna buna bahşetmek için yaptığı istikrazları ödemekte sıkıntı çekiyordu. Bu yüzden muhalifi kanun ve gayri meşru bir surette emvale el atmak zaruretinde kaldı. Bir takım dipsiz ve kötü mahreçler kurmağa başladı. Halkın nefret ve

(1) Yarış atlarının son vasıl olup geçtikleri işaretlere türkçede kolan veya talas denir.

Orta zamanlarda son merhaleye bir kargı konulurdu, ilk irişen kargıyı alırdı. Kasab kargı ve kamlı demektir. (Müسابaka kargısı demek).

hoşnutsuzluğunu mucip olacak çirkin ve münasebetsiz bir takım kanunlar vazeyledi. Fahiş ve uygunsuz vergilerle memleketi haraba sevkeyledi. Bu gayrı meşru tasarrufların temini için bittabi şer'i ve kanunî yolları ihmal ediyordu. Kendisine yapılan hayırhane öğütlere kulaklarını kapıyordu. Boş tağara tahammülü olmıyan bir yere elli tağar yazılıyordu. Eski usul ve teamüllerin de muhtel olmasına sebep oldu. Rüsûmun esasları alt üst olunca öşrûn tayin eylediği hakikî miktarı elde etmek bile güçleşti. Her taraftan itiraz sesleri yükseldi. Halk tekâlifin ağırlığından, çokluğundan feryat ediyordu.

Bu kitabın müellifi ben derim ki :

Vilâyetlere kanunların tatbikî ve takibi için yollananlar arasında öyle maskaralar vardı ki : ne kanundan, ne hükümet işlerinden hiç bir şey bilmiyorlardı. Getirdikleri defterler yanlış, karışık, berbat bir hal arz ediyordu.

Anadoluda cizye en mühim bir menba iken bazılarının bundan haberi bile yoktu. Sorulduğu zaman cizye nedir diye o sizden soruyordu. Bu vukuf ve dirayet ile iş görmek, malî işleri yürütmek imkânsızdı.

Mucirüddin Emirşah durumun bu kadar hercü merç olduğunu görünce şöyle bir teklifte bulundu. Memleketi ikiye ayırmalıdır, her bir bölgeyi mes'ul bir adam derubte eder, iyiden ve kötünden ancak o mes'ul tutulur dedi. Moğol beyleri de bunu yerinde ve faydalı buldular. Kazvinli Sahip uç vilâyetlerini aldı.

Bölge tamamiyle bir zaman Sultan İzzeddine ayrılmış olan bölge idi. Bū-

yük Moğol beylerinden İyçi Bakavul ile ve Anadolu Bakanlığı yarlığı ile Sahip kendi bölgesine gitti.

Mucirüddin, Sivas, Tokat, Kastamonu, Sinop, Samsun taraflarını yani Danişmend ülkesini alıyordu. Vaktiyle bu bölge Rükneddinin hissesi olarak ayrılmıştı.

Mucirüddin Yargucu Toladay ile birlikte kendi bölgesine gitti. Kanunların ve usullerin iyi tatbikî sayesinde Mucirüddin bölgesinin umranını temin eyledi. Devlet emvali de kolayca tahsil olundu. Beri tarafta Kazvinli, kardeşlerinin tesiri altında bulunuyordu. Boş buldukları bu bölgede cür'etlerini daha ziyade arttırdılar. Serhenginden tutta başbuğuna kadar baştanbaşa Deylem'li olan adamları karşılarında en küçük bir mani görmediklerinden memlekete saldırdılar. Öyle ki halk yerini yurdunu koyup gitti.

Bu yüzden ne halk huzuru rahat gördü, ne de kendileri bir şey elde edebildiler.

Kaza ve kader hepsinin azil buyrultusunu imzaladı, hepsinin defteri amâline terkinî kaydını kondurmuştu. Bir çoklarının hesabını ecelleri gördü. Her iki devlet sahibi perde arkasında onlar için verilen kaza ve kader hükümünden gafillerdi.

YAHUDİ SADÜDDEVLENİN VEZİRLİĞİ :

Sahip Fahreddin Kazvinî ile Mucirüddin Emirşah 688 yılından 690 yılına değin iki yıl bu durumu muhafaza ettiler. Bu yıl içinde Yahudi Sadüddeve Sahibi Divan ve Vezir oldu. Yarlığ hükmiyle hakimi mutlak olunca cibilletindeki gizli adaveti müteassıbane harekete geldi. Müslümanları tazyika baş-

ladı. Anadolu'ya bir takım elçiler, kasırlar, göndererek Anadolu'daki hükümet ulularının aleyhine çalıştırdı. Vezirlik mansıbına istidat ve kabiliyeti olanlar kılıcının en mühim amacı idi. Bilhassa Kazvinli Fahreddin'in vücudunu tehlikeli görerek onu bir uçuruma düşürmek için çalıştı. Kılavuz oğullarını, Sahip Şemseddin Alakuş ile birlikte Anadolu hakimliğine gönderdi. Bunlar her iki vezirin yerlerini alacaklardı. Yargucu Bodıyı da Anadolu eyaleti nazırlığına tayin eyledi. Elçi Göçebe de Sahip Fahreddin ile Emir Mücirüddini yarlıg hükümüne bağlayarak getirmeğe memur oldu. Yahudi de Divan işinin yürüyemeyeceğini pek çabuk anladı. Bunlar her ne kadar hayvan avlamasını iyi biliyorlarsa da insan gönüllerini avlamayı bilmiyorlardı.

Hasılı bu uğursuz, kutsuz sürü Anadolu'ya geldiler. Sivas sahrasında Yargucunun meclisinde toplandılar. Yapacakları tahrikâtın pilânını çizdiler. Kazvinli sahip ile Mücirüddin bağlı olarak götürüldü. Kazvinlinin davacı çok olması onun zevaline sebep oluyordu. Mücirüddin'in hak severliği onu hakkın himayesine aldı. Kılavuz oğulları elçi Boğdunun eteklerine yapışarak mefsedetlerini icraya koyuldular.

Samağar Noyen, adil bir emir, mükemmel bir Yargucu idi. Adalet dizgininin elden çıktığını görünce imkân derecesinde onu çekmeğe ve kasmağa başladı. Halkın kendisine olan muhabbeti bir kat daha arttı. Kazvinli Sahip ile Mücirüddin Emirşahı götürmeğe memur olan Göçebe diğer elçilerle birlikte orduya yöneldi. Bu zat her ne kadar müslüman değilse

de küfrü ile beraber ahlâk ve kerem sahibi idi. Kazvinli ile Mücirüddin'in menfaatine olarak acele etmiyor konak konak eğlenerek vakit kazanıyordu. Bazı şehirlerde kalmak için vesileler arıyordu. Böylelikle bir kurtuluş anının gelmesini bekliyordu. Yargunun karargâhı olan Aladağ yaylasına geldikleri zaman Mücirüddin'in adamları daha ziyade kendisine sokuldular. Kazvinlinin adamları cer ve menfaat günlerinde ay ağılı gibi daima etrafında bir halka çevirirken şimdi darmadağın olmuşlar, kendisini yalnızca bırakmışlardı. Baharın ordu makarrı olan Aladağa ulaştılar. Sahibi divan Yahudi, sahib aleyhinde son derece ağır şikâyetlerde bulunduğundan salâh imkânı bulunamadı. Kafası kesildi. Gövdesinin gömülmesine bile ehemmiyet verilmiyerek vahşî hayvanların önlerine bırakıldı.

Naib Mücirüddin ve adamları bu vartadan Allahın inayetiyle hamurdan kıl çeker gibi sıyrıldık. Sahibi Divan Yahudin'in civarında geceler gebedir diyerek sabrediyor, bir ferah anının gelmesini bekliyorduk.

Padişaha arız olan hastalık ölümünü intaç eyledi. Pusularında sinen ve susan tümen beyleri kılıçlarını kınlarından çıkardılar, meydana atıldılar.

Bin kadar atlı başlarında Togaçar ve Kohistanlı Doğan olduğu halde kükredi. Sahibi Divan Yahudi'yi yakaladılar. Karun gibi yığdığı mallarını talan ederek kendisini siyaset meydanına sürdüler. Bütün halk yüzüne tükürdükten sonra öldürüldü. Kendisinden çekinip sinmiş olanlar başlarını kaldırdı. Ona güvenerek, dayanarak yükselmiş olanlar da yüzleri üstüne düştüler. Ordukaya, Aydacı gibi

yanında bulunmuş olanların kimisi öldürüldü, kimisi yalnız yağmaya uğratıldı. Hasılı bir gün sabahtan akşama kadar kırılan, döğülen, çapullanan yıkılan hadsiz ve hesapsızdı.

KEYĞATU (KEY HATUNUN) PA-DİŞAHLIĞI:

690 yılında Argundan sonra padişahlık sekisine Keyhatunun getirilmesi kararlaştı. Kendisi Anadolu'da bulunuyordu. Kalktı, Azerbeycana geldi. Selçuk hükümdarı Sultan Gıyasüddin Mesut ve naibi saltanat Mücirüddin ve başka ümera kendisini Aladağ yaylasına değin teşyi eylediler. Bu günlerde şehzade Baydu padişahlık sevdasına düştü.

Bağdat hududundan kalkarak saltanat sandalyasını zaptetmek için yürüdü.

Tümen beylerinden Toğaçar, Kohistanlı Doğan, Tükâl ve saire hep onun havasına uymuşlardı. Baydu hareketinde savsaklık yaptı. İşin sonunu gereği gibi düşünemedi. Fırsatı elden kaçırdı. Bunun için kendisiyle beraber yürümek isteyenlerin tetbirleri bozuldu. Hatunlar birer birer öteden beriden koşup Keyhatunun katına ulaştılar. Hatunları müteakip tümen beyleri de koşular. Baydu ile birleşmiş olanların da tılsımları çözüldü. Baydu Bağdat'tan Erdebile gelince son derece meyus oldu. Mukavemetsiz memleketi terkederek çekildi. Keyhatu Aladağ yaylasında hükümdarlık sedirine oturdu. Liyakatiyle padişahlığa şeref verdi. Cömertliğinin önünde dünyanın hiç bir değeri yoktu. İlhanlığın bütün türe ve an'anelerini ihya eyledi. Halk istisnasız onun önünde boyun ve baş eğdi. Her tarafta hükümet adamları memleket ve

halkın huzuru hususunda tamamiyle ona imtisal eyledi,

Bayduya temayülleri olan Kohistanlı Doğan gibi beyler saklandılar. Erdebil yolunda izlerini kaybettiler. Bir kısım asker bunların arkasına düştü. Kohistanlı Doğan bihakkın bir kahramandı. Üç dört yüz atlı ile çarpışıyor, safları yarıyor, bu suretle tuzağa düşmekten kurtuluyordu. En sonunda birbiri arkasına hücum eden kuvvetler önünde takati çâk olarak yakalandı. Diğer beylerle birlikte tutsak edilerek Aladağa götürüldü. Bütün hatunlar, Baydu ve eski beyler yarguya çekildi. Bir takımı affedildi, bir takımının alınına azil damgası vuruldu. Bir takımları da yağma ve müsadereye uğratıldı. Ömrü tükenmemiş olanlar kurtuldu, ömrü tükenenler öldü.

Ölenler içerisinde Kohistanlı Doğan da vardı. Bu yıl böylece Aladağ'da sonlandı. 691 yılında Keyhatu yaylaktan Anadolu'ya hareket eyledi. Kendisi esasen sekiz yıl Anadolu'da kalmıştı. Havasından suyundan pek çok hoşlanırdı. Tam baharın başlarında Anadolu'ya ulaşmıştı. Uçta isyan halinde bulunan Türklerin tedibi için uç vilâyetlerine yöneldi.

RÜKNEDDİN KILINÇ ARSLANIN ZUHURU :

Sultan Mesud'un kardeşi Rükneddin Kılıç Arslan hükümdarlık sevdasına düştü. Bu yıl içinde Uçta davasını ilân eyledi. Keyhatunun kendisine doğru geldiğini anlayınca Kastamonu tarafına çekildi. Vilâyetin bütün halkı kendisine uydular. Oraları tamamiyle eline geçirdi. Kastamonu sahibi ve başbuğu Muzaffereddin Alp Yürük te bu hareket sıralarında öldürüldü. Keyhatu Sultan Mesud'a

kardeşinin tedibi için hemen Kastamonu'ya gitmesini emretti. Mücirüddin Emirşah, Sahip Necmeddin Sultan ile birlikte Taçiklerden mürekkep bir ordu ile Kastamonu'ya yürüdüler. Keyhatu, Aydın (Anıt olabilir) Göktay, Giray namında üç Moğol beyinin kumandasında üç alay Moğol askeriyle sultana yardım ediyordu. Yağı ve bagilerin tardu def'i için Kastamonu'ya yöneldiler. Kastamonu yakınında bir derbend kenarında kondular. Casuslar vasıtasıyla Rükneddinin büyük bir Türk ordusuyla Derbend civarına yaklaştığı öğrenildi. Kuvvet pek büyüktü. Keyhatudan başkaca bir yardım göndermesi için ricada bulundular. Hiç ehemmiyet vermedi. Sultan ve beyler bir kaç gün burada konakladılar. Ordu Türklerin kuvvetinden son derecede endişede idi. Sabah akşam mutlâka bir baskına uğrayacaklarına kanaat getirmişti. Gece gündüz at üstünde, silâh omuzda, dizgin elde hazır bulunuyordu. Nihayet bu korkulu ve tehlikeli vaziyetten kurtulmak için derbendi geçmeğe karar verildi. Mukarrer günde sabahleyin Moğol ve Taçik askeri Sultan ve Ümera atlanarak Derbend tarafına yöneldiler. Öbür taraftaki Türkler hile tuzağını kurmuşlar, pusulara yatmışlardı. Bütün kuvvet Derbende yanaşınca Giray ve maiyeti daha önce olarak Derbendi geçti. Düşmandan ses seda yoktu. Arkasından Sultan da Derbendden geçmek için yürüdü. Giray Derbendi boş bulduğundan yürüyüp gitti. Türkler gizlendikleri yerlerden onların geçişini tarassut ediyorlardı. Sultan ve Ümera Girayın ilerlediğini görünce onlar da onu takip eylediler. Bu kere Türkler yaptıkları pusudan çıkararak hesapsız

bayraklar, sancaklar, davullarla atlı yayalı hücum ettiler. Tacik ve Moğol askerlerine her taraftan oklar yağdırdılar. Kılıçlar vuruldu. Derbendden parça parça dizi halinde çıkan Sultan ordusu öndekileri, arkadakilerini inhizama uğratarak, mukavemetsiz denecek bir halde münhezim ve perişan oldu.

Moğol kumandanlarından Göktay henüz gelmemişti. Bozgun ve kaçakları görünce o da soldan geri etti.

Anıt bu inhizam arasında öldü. Beşyüz nefer piyade ve atlıdan mürekkep bir Türk kuvveti esir edilen Sultan ile Ümerayı Derbend başından Kastamonu'ya götürmek üzere yola çıkmışlardı. Sultan kazaya razı olarak meysus ve mütehayyir sürüye katılmıştı.

Sultan ve erkânın hulûsu eseri olacak, hiç umulmadık bir mucize meydana geldi. Böyle muhataralı bir anda bu kadar mükemmel bir zafer dünyada görülmuş değildi. Biliyoruz Giray dört yüz süvari ile öncül olarak Derbendi geçip ilerlemişti. Anıt kuvvetlerinin inhizamından bir haber alınca derhal bulunduğu yerden döndü. Bu darlıktan bir çıkacak yer aradı. Dağlardan, Vadilerden geçerek bir necat çıkışı araştırdı. Sultan ve Ümerayı bulmak isteyordu. Ansızın Sultanı ve Ümerayı götüren Türk kuvvetine rast geldi. Gerek kendi kurtuluşu, gerek Sultan ve Ümeranın kurtuluşu için Türklerin üzerine atıldı. İki taraftan da ok yağmuru yağıyordu. Sultan tarafından nusrat yüz çevirmek üzere iken betekrar sultana yöneldi. Moğollar nasıl toplu olmadıklarından mağlûp oldularsa Türklerde dağılmış olmalarından mağlûbiyete uğradılar. Sultan ve Ümera kurtularak Giray ile geriye döndüler. Türkler mağlûp Moğol or-

dusunun arkasına düşmüş dağılmıştı. Geride olandan haberleri yoktu. Parça parça Giray'ın önüne çıkıyorlar. Giray yanındakilere iltihak eden Moğol ve Taciklerle yorgun Türkleri bölük, bölük, köşe beköşe yakalayarak öldürüyordu.

Bir anda mağlûplar muzaffer oldular, galiplerde aynı suretle makhur oldular. Hasılı o gün sabahtan akşama değin iki taraf ok ve kılıç kullandı. Gece olunca muharebe durdu. Moğol ordusunun azlığından Türk ordusunun çokluğundan endişe vardı. Müteferrik

Türk ordusunun kendisini toplayıp tekrar Sultanın merkezine saldırmasından korkuluyordu.

Bütün gece uyumadılar, uzun bir mesafe katederek yüz aklı ile Osman-cuk kalesine geldiler. Bir günlük istirahat sonra yarındası Derbend de elde ettikleri bayrak ve sancakları alarak yola çıktılar. Zaferle de teyid olunmuş olan Mevkibe diğer ümera da ulaştılar. Merkezi hükûmete yöneldiler. Bu yılın hallü akti böylece nihayet buldu.

Ardı var

KONYA TARİHİNİN MÜHİM BİR SAFHASI MUHTASAR İBNİ BİBİYE GÖRE CİMRİ VAK'ASI

H. F. TURGAL

Hatır oğlu isyanı açıklanınca mevkibi saltanat ve erkânı devlet ızırarî olarak kendisine muvafakat eyledi. Kayseriden niğdeye yöneldiler. Kılıç Arslanlıların nimetini inkâr edenler ve onlara muhalefet eyleyenler de ona uydular.

Şerefeddinin kafasında Şam havası esiyor, Bündükdara karşı merbutiyet ve alâka besliyordu. Babaları Ermen nahiyesi kömürcülerinden olup Kamerüddin deye maruf olan ve her zaman Larende dağlarından kömür çeken ve çoluğunu çocuğunu bu suretle besliyen birisi idi. 654 senesinde Baycu hadisesinde fırsattan istifade ederek kendi adamlarıyla haramilik ve yol kesicilik etmeğe başlamıştı. Yayalıktan süvariliğe yükselmişti. Sultan İzzeddin memleketten ayrılıp ta her iki memleket parçası Rükneddinin tasarrufuna geçince Karamanı kendi itaatına aldı. Bu suretle kendisine beylik ve esbabı hasıl etmişti. Bu servet yüzünden onun ve kardeşi Bönsüzün dimağına fasit sevdalar girdi. Her ne kadar

itaat boyunduruğunda idiseler de eski san'at unutulmaz fehvasınca yolları kesiyorlardı. Sultan Rükneddin buna hiddetleniyor, her ne kadar onlar hakkında zecrî siyaset yapmak istiyordiyse de yerleri Ermen vilâyetinde olduğundan isyanlarından endişe eyleyor, bir şey söylemiyordu. Karaman ölünce biraderi Sultan Rükneddinin candarı Bönsüz ubudiyet dergâhına mülâzemet için gelmişti. Sultan kendisini hapsedirdi. Karamanın küçük olan çocuklarını Gâvele kal'asına gönderdi. Sultanın vefatından sonra bu çocukları memleket kal'asına nakleyediler. Bir müddet sonra Pervane bunları haptiden çıkardı. Yılan yavruları gün geçtikçe ejderha olmuşlardı. Beldelerin tahribine, ibadullahın tazibine başladılar. Sultan Rükneddinin kinini oğluna muhalefetle izhar eylediler.

Hatır oğlunun Şamlılara temayül eylediğini işidince ona ulandılar. Bu cahil de Ermenistan Başbuğluğunu, Seraskerliğini Kadı Hutunî oğlu Bedrüddin İbrahimden alarak onlara verdi.

Hatır oğlu Şeref Gedük yanında helâk olup ta fitne bertaraf olunca Pervane Karaman oğullarını tedip için Ermenistana bir kuvvet yolladı. Buradaki geçitlerin, derbentlerin çetinliği yüzünden başa çıkamadılar. Bir çokları da tutsak oldular. Kiyamcıların şevketi arttı. Gelen yılda Bündükdarın Moğol kuvvetlerine karşı galebesi sesi Larendede bulunan Eminüddin Mikâil ile Sahip Ata oğullarının kulaklarına irişince hemen merkezi hükûmet olan Konyaya geldiler. Çünkü kendileri mevkibi hümayun mülâzımlarından bulunuyorlardı. Sahip oğulları Konyadan Karahisarı Devle'ye gittiler. Emir Naib ile Meliküssahil Bahaeddin Konya mensuplarındandı. Orada kaldılar. Ermenâk Türkleri ve Karaman oğulları Konyayı boş bulunca Türkmenleri bulundukları yerden yağmaya çağır-dılar. Onların başbuğu olan Mehmet bey bir gün temenni tarikiyle elimize bir Selçuk Sultanı geçse idi, hiç bir zaman bize kimse karşı duramazdı. Bizans imparatoruna haber iletsen, onun yanındaki Sultan İzzeddin çocuklarından birisini istesek bize icabet ederdi sanırım, işimiz Uçlarda azamet peyda ederdi diyecek oldu. O günlerde Cimri bir şahsiyet, kirpi gibi Türkmen kabaili arasında dolaşüyor, kendisinin Sultan İzzeddinin oğlu olduğunu söylüyordu.

Mehmet beyden bu sözü işiten adam Cimriyi tanıyordu. Bir gün gene ona rast geldi, hemen yakalıyarak Mehmet beyin katına getirdi. İşte sana Sultan İzzeddinin oğlunu getirdim

dedi. Sıvaslı Taktı adında birisi Suğdaktan kaçıp gelmişti.

Bu Sultan İzzeddin oğludur. Adı Gıyaseddin Siyavüş'tür. Kırımında bulunduğu sırada bana yazı talim eylemiştir deye tanıklık verdi. Taktı'nın bu tanıklığını duyanlar inandılar ve onun Sultanlığını tastik ederek biat eylediler. Palaspareden ibaret olan rubalarını değiştirip Sultanlara yaraşan urubalar giydirdiler. İşte bu suretle ayağı çarıklı Türkmenlerle Konya yolunu tuttular. Gelib Filobad sahrasında kondular. Oradan Naibi Saltanat Eminüddin Mikâile haber iletiler.

Sultan İzzeddinin oğlu yanımdadır, soyunun doğruluğuna doğrular tanıklık eylemişlerdir. Çarçabuk gelecek el öpmeniz gerektir, eğer şüphe-niz varsa emektar saraylılardan birisini gönderiniz, Sultanın ahvalini yakından incelesin, eğer yalançılığı meydana çıkarsa def'inde en küçük bir teahhür yapılamaz.

Gönderilen elçilerin Naib, en küçük bir iltifat şöyle dursun, tutulmalarını ve öldürülmelerini bile emredererek onlara fena bir misal verdi.

Karaman oğulları Naib'in fikir ve inkârını anlayınca kalabalık askerle şehre yürüdüler, Naib Eminüddin Konyada mevcut askerle Cimriye ve Mehmet beye karşı çıktı. Zaten az olan kuvvet mukavemet edemiyerek ve bozularak şehre döndü. Türkmenler hendek kenarına vardılar. At pazarı kapısını, Çaznigir kapısını ateşlediler. Rindler [*] de kendileriyle bir-

[*] Burada Konya Rindleri ve ahileri hakkında bi az malûmat verelim :

Rünud sözü Rind sözünün cemidir. Aşağı yukarı kalendır demektir ki bir çok meselelerde fedakâr diye tefsir olunacaktır. Biz bu tabiri

leşerek odun ve saire ile yardım ettiller. Şehrin kapısı yanmıştı. Türkmenler şehre döküldüler. Naibe bu cür'et haber verilince kapıyı müdafaa için atlanıp koştu. Kapının yanmış olduğunu görerek kaçmak gerektiğini anlıyarak sarığını boynundan geçmek üzere dolayıp öteye beriye koşmağa başladı. Türkmenleri iğfal için Naib

Mevlâna'nın babası hakkında da hicretinden önceki tevehhümler zamanında Harezmsâha verilen haberde görürüz. Rünud tamamıyla onun nüfuzu altında bulunuyor deyerek hükümdarı kocundurmuşlar rivayeti vardır.

Konyada geçen bazı vak'aları anlatan Eflâki bu sözü eserin bir çok yerde kullanmıştır. İlk önce Profesör Köprülü'nün dikkatini çeken bu sözden yine o ilk önce Türkiyat mecmuası cilt 2 bahsederken şöyle deyordu.

«707 tarihinde Karaman oğlu yahşi bey Konyaya gelerek o zamanın (Cünudü Rünudiye sergerdesi olan Ahi Mustafa ile maileyetindeki Rindleri kale kapısına astıyor.

Bu Ahi Mustafa Mevlâna ailesinin eski muhiplerinden Ahi Siddik'in oğlu imiş. Çelebi Arif ile beraber doğmuş ve hatta babasının ricası üzerine ismi de Sultan Veled tarafından konmuştur. Konyalılar bundan Sultan Veled'e çok defa şikâyet etmişlerdir. Verilen nasihatleri dinlememiş, nihayet başlarına bu belâ gelmiş. Dervişane olan bu hikâye Eflâki'den alınmıştır.»

Biz bu hikâyeyi Eflâki'den aynile tercümede fayda gördük. Dervişane yazılmış olan bu hikâye küçük ve müsbet bir tenkide uğradularak mutalea edilirse Anadolu'nun eski hayatına, bilhassa Konyanın mazideki yaşayış âlemine mühim bir pencere yapar ve Rindler tabirini de aydınlatır sanırız.

«Derler ki Ahi Mustafa Mevlâna a'lesinin aşıklarındandı. Arif Çelebinin sırdaşlarından bulunuyordu. İlk dünyaya geldikleri gün Hazreti Mevlâna kapıdan girmiş, babası Ahi Siddik oğlu için kendisinden bir ad vermesini rica etmişti.

Mevlâna Siddik'a Mustafa yakıştır buyurmuş. Vaktâ ki büyüdü, dünyanın başbuğu oldu. Türbeye gelip gitmesi, Mevlâna yaranile dostluğu ona cah ve mansıp verdi, yükselerek

nerede? Naib nerede? diye bağırıp çağırarak kendi sarayına ulaştı, girdi ve arka kapıdan uğurlayın çıktı, adamlarından birinin evine sığınıp gizlendi. Türkmen fesatçıları çekirge gibi şehre yayıldılar. Tacirlerin malları için mahzen olan kervansarayların, saray ve evlerin kapılarını baltalarla çomaklarla kırdılar. Denkler bağladılar,

ulular derecesini buldu. Dostları, arkadaşları çoğaldı. Artık bîbürlenmeğe başladı. Bütün Konya halkı onun mağlûbu oldu. Bütün Cünudü Rünud onun hükmüne girdi. Konya ileri gelenleri bir kaç kere Sultan Veled'e şikâyet eylediler. Onu risk ile, pederane nasihatlerle yola getirmek istedise de mütenebbih olmadı, adeta mümaneat eyledi. Yüzüne karşı biz bu işleri Hudavendigâr'dan daha iyi biliriz, bu mühim işler tecebbür, tasaddur olmadıkça yürüyemez demişti. Bunun üzerine Sultan Veled «zavallının bir haftalık ömrü kaldı, halâ foddulluk ve serkeşlikten vaz geçmiyor» demişlerdi. Bu sırada Ahi Mustafanın dostlarından Ahi Kerim de hazırdu. Şehir kethüdası olan bu genc büyüklere hürmetkâr ve mutekid bir zattı. Sultan Veled'e karşı Ahi Mustafa o ağır ve sert sözleri söylerken ansızın bir ok gelip Ahi Mustafanın göksüne saplandığını gördüm ve bundan belinledim derlerdi. Sultan Veled Ahi Kerimin söylediği doğrudur demişler.

Bir gün büyüklerden birisi Sultan Veled'i sema'a davet etmişti. Bu semada Sultan Veled'in müridleri biraz mübalegalarda bulundular. Bu ahi Mustafa azamet ve kibrinden bundan sonra mevlevileri semalarımıza çağır-mayalım, çünkü kimseye cevelâna meydan bırakmıyorlar demişti. Aziz yaranı bu sözü Arif Çelebiye ulaştırmışlar.

Ve onun edepsizce konuşmalarını anlatmışlar. Çelebi Arif, zakirler ve bir çok halk dışarı çıkarak arkasında büyük bir cemaat olduğu halde Ahi Mustafanın asitanesine gitmişler, bu asitane (Kulüp) Rünud'un yuvası idi, kapıdan içeri girmiş, çeşmenin lülesini koparmış, Ahi Mustafa'nın baş köşedeki halısını baş aşağı atmış, kandillerin yağlarını dökmüş. Bunları yaparlarken Rindlerin hiç birisi seslerini çıkaramamış, Ahi Mustafa gizlenerek uzak-

paralarla keselerini doldurdular, ikinci günü Cimriyi şehre getirdiler. Sarayda tahta oturttular. Naib fırsat bularak şehirden sıçramış, doğruca saltanat mevkibinin ve devlet ulularının mecmâi olan Tokada yollanmıştı. Kaymaz hanı yakınında yakalanarak Mehmet beyin yanına getirildi. İşkence yapılmasını emreyledi. Donun uçkurunda bir düğüm gördüler, mum içerisinde bir kâğıt parçası buldular, bu kâğıt üzerinde hazinelerin ve definelerin bulunduğu yerler yazılı idi. Hemen bu kâğıt parçasını alarak şehre koştular.

tan Arif Çelebinin yaptıklarını seyrediyormuş. Arif Çelebi bu strada sema ediyor, ve bir mühim rûbaîyi terennüm eyleyordu.

Bundan sonra bu evde Mevlevilerin işi yoktur deyerek çarçabuk dışarı çıktı. Raks ve sema ederek Mevlâna Medresesine geldiler ve orada akşama kadar sema eylediler.

Bu günden sonra Ahi Mustafa'nın evinde ne içtima ne de sema oldu. Bir kaç gün sonra Karaman oğlu Yahşi bey Konyaya geldi ve şehre girerek Ahi Mustafayı Rindleri ve Gürbüzlerle öldürerek hepsini çırılçıplak Sultan kapısının önüne attırdı. Halısı nasıl atıldıysa öyle atıldılar. Arif Çelebi müridlerine emir verdi, cesetleri köpekler yemesin diye kilimler örttüler. Bundan sonra Arif Çelebi kalktı, Yahşi Han gitti, cesedlerin kaldırılmasına müsaade istedi, hepsi de Ahi Mustafa zaviyesine kaldırılıp gömüldü. Bu vesikada Rindlerle birlikte gürbüzler geçti. Semaların Mevlevilere has bir şey olmadığını gördük. Haftanın bir kaç gecesinde beylerin evlerinde böyle semalar, rakıslar olurdu. Alevilerin semaları bundan bacıların iştirakile ayrılır. Bu semalar ayrıca incelenmek istiyor.

Rindler hakkında ikinci bir hikâyeyi de Şikâriden alıyoruz :

Melikülfityan Ahi Ahmetşah Konya şehri fütüvvetkarlarının serveri idi. Servet ve sâman sahibi bulunuyordu. Binlerce Cünudü Rünud onun hükmü altında idi. Tevatürle söylerler ki Mevlâna'nın vefatından

Kâğıtta işaret edilen yerleri kazarak hesapsız mal çıkardılar, develere kaptırlara yüklettiler ve Ulubada götürdüler. Bundan sonra Naib ile birlikte Meliküssevahil Bahaeddini şehit eylediler. Naible işleri kalmayınca şehre geldiler. Şehrin âyan ve eşrafına yeminler verdirerek Cimriye tebaiyet ettirdiler. Şehir halkı can korkusuyla and içtiler. Sultanların türbelerindeki çetr ve sancakları istediler. Çünkü kal'a henüz kendilerine uymamış, kapılarını açmamıştı. Muvafakat edilerek burçtan Alâeddin Keykubada ait çetr

sonra Keyhatu (690, 694) büyük ve son derece mücehhez bir ordu ile Konya dışına geldi. Maiyyetinde elli bin cengâver vardı. Maksudı şehri talan ettirmek sonra da halkı öldürtmekti. Aynı gece düşünde Mevlânayı görmüş; mübarek ellerile boğazından yakalamış, Konya ve Konyalılar bizimdir, senin burada ne işin var demiş. Ertesi dehşet içinde uyanarak tevbekâr olmuş.

Metinde görüldüğü gibi Ahiler mühim siyasi işlere de karışıyorlardı. Mükrimin Halil'in Paris milli kütüphanesindeki Selçuk-nameden nakleydiği notlara göre (698) yılında Sultan Alâeddin Keykubad bin Feramürz'ün emrile ve Konya âyanının ittifakile Ahi Çaruk Padışahın Şarapsalârlarını öldürmüştür. Ahi bu gençlerin yiğitlerin başbuğudur. Bu gençlere yiğitler, Rindler, Gürbüzler dendiği gibi Terbiyeler de denilirdi. Ahi tekke ve kulüp sahibi zengin bir cömert idi. Gülşehrinin Almanya da bastırılan (Kerameti Ahi Evren) adındaki şu nazım parçası bizi tenvir eder. Ahi Evren'i medhederken şöyle söyler :

Şimdi gök altında bir er yokdürür
Ancılayın kapısı açıkdürür
Yüz kişi her gece anda sofra yer
Rahmet ol Sultan Ahi cana der
Terbiyelerle Ahidir her biri
Ahisi gibi sahidir her biri
Kimisi pir'ü kimi yiğit dürür
Ahisi yolunda key sabit dürür
Kocalar hidmetle oturmuş dürür
Hoş yiğitler tapuda turmuş dürür

ve sancağı aşağı sarkıttılar.

Bir gün Cimri törenle ve şaşaa ile şehrin etrafını tavaf eyledi.

İndikten sonra divan kurdular. Etrafa fermanlar yazdılar ve bir de karar verdiler ki bu günden sonra divanda, dergâhta, Barigâhta, Türk dilinden başka söz söylenmeyecektir. [*] Bir kaç gün işleri ravaç buldu. Vezirlik Mehmet beyin üzerinde kararlaştı. Divan mansıplarını bir takım bayağı ayak takımına verdiler. Kal'adakilere kırk bin adet mukabilinde barış yaptılar.

Paranın verildiği gün yani (676) senesi zilhiccesinin onuncu Perşembe günü kal'a kapısını açtılar. Cimri kal'a girerek Selçuk tahtına oturdu. Kadılar, Ümera, Hafızlar hazır oldular, lâkabına sikke darbeylediler. Mehmet bey Sultan Rükneddin'in kızını Cimri için istedi. Validesi Gazelya Hatun dört aylık bir müsaade ile buna muvafakat eyledi. Cihazın tertibi için bu müddet kâfi görüldü. Piyade ve süvari Akşehre yöneldiler, Sahip Atanın oğulları muharebe edeceklerdi.

CİMRİNİN SAHİB OĞULLARI İLE MUHAREBESİ :

Sahip Ata oğulları Cimrinin Kon-

[*] Ayasofya yazmasında nerelerde Türkçeden başka söz söylenemeyeceği izah edilirken şunları sıralar: (Divanda, Dergâhta, Barigâhta Mecliste, Meydanda)

Houtsma'nın bastırıldığı hülâsada son iki kelime yoktur.

Yine Cimrinin şehir etrafında yaptığı seyerandan bahsedilirken Ayasofya nushasında alayda bulunanları şöyle sıralar:

Serhenkler, cehkendarlar, candarlar der.

Cimri taa'fesi kal'a kapısını yıktıkları sırada Houtsma basmasında muhalifler ve kal'adan yardım ve iltihak edenlerden bahsederken yalnız Rindler d'vor.

Halbu ki Ayasofya yazmasında Ahiler ve Rindler denmektedir.

yayı fetheylediğini, Naib Eminüddin Mikâil ile Meliki sahil Bahaeddini öldürdüğünü, büyük küçük bırakmadıklarını duyunca kendi askerlerini topladılar, Diğer Türkler ve Germiyanlılara elli bin adet dağıttılar, Değirmençayı demekle maruf çayın kenarına geldiler. Cimri ile Mehmet beyin büyük bir kalabalıkla Akşehre ulaştığı haberi gelince Değirmençayından seğirdimle hareket ederek ikindin Akşehre vardılar. Kozağaç köyüne indiler. Muhalifler Altıntaş köyüne inmişlerdi. Derhal savaşa başladılar. Yaya-ları ileri sürdüler. Arada su hail idi. Mehmet bey atını çaya sürerek Sahip Ata oğlu ile döğüşmek istedise de Türklerden birisi Mehmet beyin dizginini tuttu. Çay kenarında saf bağladılar. Ne olacak deye bekliyorlardı. Sahip Atanın büyük oğlu Emir Taceddin kendisine çok güvenir, Türkleri hiçe sayardı, Mehmet beye hamle eyledi. Arada ırmak vardı. Mehmet bey de kargısını çekerek irişt, ırmak içinde pek çok süngüleştiler.

Nihayet Emir Taceddin atın terkisinden ırmağa düştü. Türkmenler atılarak başını gövdesinden ayırdılar. Yıllarca onun gölgesinde rahat yaşamış, nimetini yemiş olan askerinden tek bir neferden başka onun imdadına koşan olmadı.

Türkler ve Germiyanlılar yüzlerini çevirdiler. Diğer ordu dağıldı. Bu muharebede muhaliflerin eline pek çok mal ve gereç geçti. Sadettin hoca Yunus Sivrihisara dönmüştü. Şehir halkı kendisini tutup Cimri ile Mehmet beyin eline verdiler. İlk önce kendisini okşamışlar, kırk bin adet (!) fidyei necat vererek kurtulmasına razı olmuşlar ve hatta para getirmek

için adam da göndermişler idise de bilâhara sözlerinden dönerek kendisini şehit eylediler. Bundan sonra Karahisar'ı Devle'nin muhasarasına yöneldiler. Fethinden aciz kalarak Konyaya döndüler.

Cimrinin Moğolları vurmak üzere Erzeniruma gitmek üzere olduğunu ordunun Filobad'da toplandığını yaydılar. Cimri ile Mehmet bey her gün şehre geliyorlar, geceleri Filobad'a gidiyorlardı.

Bu hikâye sırasında idi ki Sultan Gıyasüddin ile Sahip Fahreddin'in bir Moğol şehzadesinin maiyetinde büyük bir ordu ile gelmekte oldukları haberi irişt. Türkler telâşe düştüler. Haberi gizlemeğe çalışıyorlardı. Konyadan Akşehirden ve diğer yerlerden talan eylediklerini develere, katırlara yükleterek dışarıya gönderdiler ve şehirden dışarı çıktılar. Konya halkı padişahzadenin gelmekte olduğuna zerre kadar vakıf olsaydı, Konyadaki kuvvetten tek neferin bırakılmasına imkân yoktu. Şehirden çıkınca sıçrayıp bütün gece sürdüler. Sabahleyin Konyadan iki büyükçe konak olan Serhun'a (Sorkun) geldiler. Sahip şehzadenin maiyyetinde nazil oldu. Moğol ordusu onların arkasından vurdu. Muhaliflerin Akşehir başbuğu Çaylak ile (Abıgerm) (İlgın) başbuğluğunu verdikleri Emir Candarı yakalayıp öldürdüler. Kadın ve çocuklarını esir eylediler. Bir iki gün sonra Konyadan yana azimet eylediler. Konyalılar kuvvetli bir ordunun geldiğini anlayınca methallerdeki köprüleri harap eylediler, kapıları içerden yaptılar, mancınıklar kurdular,

yıkık burçları onardılar [1] Mehmet bey ile Cimri Şehzade ile ordunun dönüşünü anlayınca bir grup ile koşup Konyaya geldiler. Şehrin kapısını açmaları için haber yolladılar. Ordunun alış veriş edeceğini söylediler. Kadılar

[1] Basmada yıkık burçları tamir ettiler diyor. Halbu ki Ayasofya yazmasında Baycu Noyenin yıktığı burçları tamir ettiler der. Müneccim başının Selçuklar kısmında dediği şehiv oluyor demek. Baycu yanında bulunan Sultana izin verirken Konya kal'asının tahribini şart koşmuş ise de bazı kimselerin ricası üzerine vaz geçti demesi doğru değildir.

Matbu Selçukname sahifa 290 da aynı şekilde münderiçtir :

Sultanın Kızılviranda ikameti uzayınca, kış ta çatınca Baycunun avdeti vakti yaklaştı. Sultana Konya burçlarının zahiren ve batinen hedmini tenbih eyledi. Yalnız selâtinin makberelerini havi kısmı mahfuz tutularak diğer kısımlar harap edildi ve ondan sonra Sultanın Konyaya gitmesine muvafakat eyledi.

Yazmada kal'a kapılarını içerden ördüler dedikten sonra yalnız Ahmedek der-vazesini açık bıraktılar deyör.

Kal'anın binası hakkında muhtasar Farsça Selçuknamede şu satırlar vardır :

Bir gün sabahleyin Sultan (Alâeddin Keykubad) dergâhının ümerası ve serdarlarıyla Konya sahrasında seyran ediyordu. Şehre bir nazar ettiler.

Bir günlük tul ve arzı meyveli ağaçlarla bezenmişti.

Suyu fırtattan alınmış, havası abı hayattan geçmiş

Dünyanın her yerinden insanları koşup gelmiş

Orasını kendisine vatan yapmış

Bu bir şehir değil bir âlemdir

Muazzam bir deryaya şehir deye ad vermişler

Lâkin kılıç namlusu gibi yalın, sâru muattal kalmış. Sultan ümerai devlete buyurdu, böyle güzel gelin gibi meşhur bir şehri burç hüllesinden muattal bırakmak mahzû hatıdır. Her ne kadar bizim süngülerimiz onun etrafında bir cihan burcu gibi ise de ihtiyat o dır ki bir takım ihtiraslardan korkalım, dünya bir karar

kadısı Siraceddin Ebüssena Mahmud-Ermevi şehir halkını müdafaaya teşvik eyledi ve bu bapta bir de fetva verdi. Kendisi de bizzat burca çıkarak üzerlerine ok attı. Bu haber Âlâhazrete irişince hakkında siyürgamişler buyuruldu. Yarlıg ve Payze verildi.

Türkler şehri almaktan meyus olunca etrafı yağmaladılar, yaktılar, yıktılar ve Ermen yolunu tuttular.

SAHİBİ DİVANIN ZABTI AHVAL İÇİN ANADOLUYA GELMESİ :

Anadoluda fitnelerin alevlenmesi, mihnet ve ıstırapın çoğalması, bir

üzerine durmaz. Dünya hadiseler için gebedir, asüman aynası vak'alar göstermektedir.

Zamanın bizim tasavvur edemeyeceğimiz bin türlü cilvesi vardır;

Bizim re'yimiz buna masruftur ki bu şehrin ve Sivasın etrafına sur çekilsin ki dehri dunun dahiyesi küllüğü ona bir te'sir yapmasın buyurdu. Hazık mimarlar, hazık ressamılar hazır oldular. Sultan ümera ile atlanarak şehrin yüresinde dolaştılar, burçların, bedenlerin, kapıların yerlerini resmettiler, ondan sonra nüvvabı hassasına emir verdiler, bir kaç burç ve bedenle dört kapısını hazinei hassalarından yapsınlar, diğer kısımlarını da ümerai memalik birer birer taksim eylesinler, aynı zamanda isticai gösterilmesini ferman buyurdular. Aynı maksadla Emiri meclisini Sivas'a gönderdiler. O da etrafındaki mülük ve ümeranın birliğiyle Sivas kal'asını yükseltsinler. Konyada, Sivas'ta kal'aların temellerine başlandı. Gece ve gündüz çalışıldı. Her birisi bir birine hased ederek beden ve burçlarını ikmâl eylediler. Bundan sonra Sultana kal'anın bittğini arzylediler. Sultan atlanarak hendegin etrafını tavaf eylediler: dikkatle muayene ve mutalaa buyurdular, beğendiler. Ayrıca emir buyurdular, her birisi kendi yaptırması olan kısma namlarıyla taş levhalar yazdırınlar, tâki bir çok asırlar onların me-saîsi, nam ve nişanları taşlar üzerinde kalsın

takım mefsedet erbabının halkın huzur ve sükûnunu ihlâl eylemesi Âlâhazret nezdinde tamamen malûm olması üzerine Anadolu ahvali dahiliye ve maliyesini islah etmek üzere Sahibi Divanın Anadoluya gelmesine yarlıg sadır oldu. Büyük bir ordu ile Batı denizine doğru yürüdü. Cimri ve Karamanlıları bertaraf eylemek kasdiyle Ermenâk taraflarına değin asker sevkeyledi, bir çok ganaim, bir çok esir elde edildi. Kış olması dolayısıyla karın çokluğundan geçitler, derbentler geçilemiyordu. Sahibi Divan ve ordu kışlağa çekilmeğe mecbur oldu. Sultan Giyaseddin Keyhüsrev ve Sahip te Konyaya müteveccih oldular. Orada Karamanlıların kökünü ka yıacak esbabın ihzazıyla iştigal eylediler. Bir miktar Moğol askeri Mut ovası tarafına gitmişti. İçlerinden ellisi Moğol ellisi Müslüman olmak üzere yüz kişilik bir karavul ilerlemişti. Cimri ve Mehmet bey ordunun kışlağa, Sultan ve Sahibin yaylağa döndüklerini işitmişti. Mehmet bey yanında iki biraderi ve amcası oğlu olduğu halde güvenilen bir kaç neferle haber ve keşf için geri kalmıştı. Cimriyi kal'aya göndermişti. Kendisi bu guruh ile bir tepeye çıktı. Moğol karakolunu görünce kargısını kaparak koştu, Moğollar sıklık dar bir yerde olduklarından siper alarak ok atmağa başladılar. Mehmet beye bir ok isabet ederek öldü ve yüzü üstüne düştü. Biraderi kendisini almak üzere seğırtti, o da bir mermi yedi, diğer birader ve amca oğlu sıçradı, onlar da yaralandılar. Hepsi de yüz üstü düştü, diğerleri kaçtılar. Moğollar ve Müslümanlar ölenlerin kimler olduğunu bilmiyorlardı. Silâh ve elbiselelerini çıkarırken Mehmet beyi tanıdılar,

SULTAN GİYASEDDİN KEY-HÜSREV BİN KILIÇ ARSLANIN CİMRİ İLE MUHAREBESİ :

Sahibi Divan Şemsüddini Cüveynî [1] avdet ederken Anadolu ahvali maliyesi hakkında arzda bulunmak üzere Müstevfi'yi de beraberinde götürdü.

Sultan ile Sahip Kazovadan Engürüye gittiler. Her tarafa asker cem'i için fermanlar yazdılar. İlk önce Germiyanlı Alişerin oğla ile Toku ve Tudun mârekesinden kurtulup kaçmış olan merhum Münüddin Pervane gûlâmlarından bir kaçı lebbeyk deyerek geldiler. Bir kaç gün içinde büyük bir asker kuvveti birikti. Amoriye havâlisinde bulunan Terhablu'ya yöneldiler. (Amoriye Mutasım halife tarafından fetholunmuştur. Meşhur şair Ebutemam'ın " Esseyfü asdaku inbaen minelkütübî,, matlâhı kasidesi bu fethe dairdir) [2] Engürüden hareket eden-

[1] Sahip Divan Şemsüddin bu kargaşalıklar arasında Anadoluya gelmiştir. Meşhur Konyalı Tabib Sadreddinin Ravzatülkitab'ında namına yazılmış kasideler vardır. Bilhassa Cimri vak'asının bertaraf edilmesinden, Etrakin haki helâke serilmesinden dolayı kendisini tebrik ediyordu.

Cüveynî ailesi İlhanî devleti üzerinde şahane iesirler yapmış alim bir ailedir. Kardeşi Alâeddin Bağdat valisi iken orada büyük umranlar yaptı.

Çiftçilerin refahını temin eyledi. Bir takım muzır vergileri kaldırdı. Ambardan başlıyarak Meşhedi Aliye kadar devam eden bir kanal açtırdı. Bu kanal üzerine yüz elli köy iskân eyledi.

Burada adı geçen Harun da bil'ahere Bağdad valisi olmuştur. Meşhur, musavver ve müzayyen hamam bunun eseri idi-

[2] Amoriye, hakkında Asım efendi kamus tercümesinde şöyle der :

Rum ülkesinde bir belde adıdır. Kütübü coğrafyada halâ Anadoluda Engürü dedikleri belde olmak üzere mersumdur. Selefte Anadolu

diğerlerinin iki biraderiyle amca zadesi olduğunu bildiler. Hemen başlarını kesip sultanın ve Sahibin huzuruna getirdiler. Görenler hayrette kaldılar. Mehmet beyin katlinden sonra Cimri saltanatının ömrü bir kaç günlük işti. Yarındası gün başları yıkadılar, saçlarını taradılar. Onlara güvenerek isyan etmiş olan Ermenâk kal'asına götürüp gösterdiler. Sahip deniz kenarına değin giderek ele geçen muhalifi öldürttü. Bütün mallarını, davalarını sürüp getirdi. Moğol ordusu Niğde yoluyla kışlakları olan Kazovaya gitti. Sultan ve Sahip Konyaya döndüler. Sahibi Divan Kazova kışlağında bulunduğu sırada Kastamonu, Simre, Sinop ve sair Uç nahiyelerine mektuplar yazmış paralar ve hil'atlar yollamış, bütün baş kaldıranlara itaat ettirmişti. Bir takım yeni çıkma vergileri kaldırdı, herkesin mal ve mülkünü tahtı emniyete aldı. Bu suretle Anadolu ahvali maliye ve dahiliyesi salâha yüz tuttu. Sahib Tuğrafinin aldığı ödünçleri, naipilerin uhtelerinde kalmış olan emvali defterden sildi, cibayetleri imkânsız bir takım matlûbatı refeyletti. Vergileri mümkün ve makul bir sahaya hasretti. Saltanat namusunu vikaye Erzincanı İncu addolunan arazi ve memalik sırasına soktu. Bu suretle Selçuk ailesinin karzlar ve saire dolayisiyle tahammül eylediği ağır yükleri hafifletmiş oldu. Bütün bu islahatı ikmâl-den sonra Giyaseddin Keyhüsrev ile Sahip Fahreddini Cimri ile muharebeye gönderdi. Kendisi dergâhı İlhanîye yüz sürmek üzere Köhörge ile döndü. Oğlu Şerefeddin hoca Harunu Köhörge'nin nokerliğine tayin eyledi. İşleri vücup ve lüzumuna göre tedvir edecekti.

ler biraz ileri yürüyünce yedi kapiya geldiler. Cimrinin ordusu ile Bunarbaşı mevkiine konmuş olduğu haberi geldi. Sahip Allaha tevekkül ederek Melifdon'a sürdü, Sakarya üzerindeki köprüyü geçti. Cimri'nin karavullarından bir kaç nefer elde edildi. Beylerbeyi Torumtay'a getirildi. Hemen padişahın çadırına gönderildi. Sancağın altında idam edildiler. 676 senesi Muharreminin yedinci Perşembe günü öğle ve ikindi arası düşman ordusunun görüldüğü haberi geldi. Asker silâh başı edilerek karşı çıkıldı. İlk vuruşta muhalifler şiddetli hamleler yaptı. Az kaldı bir felaket olacaktı. Ansızın dağın tepesinden Tuğraf İzzeddin Mehmet bin Süleyman ile Hotanlı oğlu Bedrüddin İbrahim, Alemüddin Kayser gelip hamle eylediler Türkleri

Rum addolunurdu. Zahiren Amoriye muarrebdir.

Asım efendi metnin hatasını söhkelemiştir. İbni Bibinin bahseyletiği Amoriye, Amorium beldesidir. Ebu Temamın Amoriye zaferi hakkındaki kasidesinde hem Ankara : hem Amoriye geçmektedir.

Mutasım ordusu ilk önce Ankarayı, sonra Amoriumu zabtî tahrir eylemişti.

Küçük Asyada : Amorium şehrinin mevkiî Asar köyün bulunduğu yerde ahalinin Herkan kale ismini verdikleri eski bir şatonun eteğindedir. der

Mutasımın 223 Arap tarihli bu fethi Türklük hesabına çok mühimdir. Mısırda basılmış olan Muhataratı Barûdî adındaki üç ciltlik Müntehabat arasında Ebu Temamın bu kasidesi geçmektedir ve haşiyesinde mühim notlar görülmektedir. Ebu Temamın kasidesinin başındaki beyit şöyledir :

Esseyfü esdaku inbaen minelkütübi
Fi haddihi haddün beynelciddi vellâibi

Kılıç haber vermek, anlatmak hususunda kitaplardan daha doğru çıktı manasındadır. Haşiyede bunu şöyle izah eder: Amoriye halkı derlermiş ki bizim medinemizi bir takım veledi aınalar (dinsizler) ancak fethedeceklerdir. Mev-

helâk toprağına serdiler. Alemüddin Kayser Cimrinin Konyadan almış olduğu Keykubad çetrini kaptı, doğruca Sultanın önüne götürdü. Bundan sonra Türklerin beylerinden ve Sahip Atanın oğullarını mahveden (Saruoğlan) esir edilerek padişahın ve Sahibin yanına getirildi. Derhal başı koparıldı. Cimri önce Germiyanlı Alişer oğlunun adamları tarafından derdest edilmiş ve üzerine kilim atılarak gizlenmişti. Sultana haber yollayarak keyfiyeti arzylettiler. İhzarı emrolunmakla hemen huzura götürüldü. Bir takım hezeyanlar söylemeğe başladı. Derhal cellâda verilerek diri diri derisi yüzdürüldü ve içi saman dolu olduğu halde gezdirildi. Bu fetihten bir iki gün sonra Sinop havalisinde bulunan (Tayboğa) (Çebni başbuğu) gelerek şu

simi de incir ve üzümlemin kemale geldiği andedir. Bunlar o mevsime kadar bu kışta kıyamette hep öleceklerdir. Mutasıma Amoriye halkının bu fallarını hikâye ettiler. Mutasım dedi ki mevsim hususunda Allahın bana lâtfedeceğinde ümidim berkemaldır. Amma bizim memleketimizi dinsizler zabtecektir sözüne bir şey deyemem. Çünkü benim ordumun onlar teşkil etmektedir. Yani Türkler.

Bu ibare Ebu Temamın kasidesi hamışinden aynen alınarak tercüme edilmiştir. Bunu tamamlamak için ordu kumandanlarının Türk olduğunu hatırlamalıyız. Afşin, Boğa, Aytah beraberdi. Türkler zannolunduğu gibi sade ordu işlerini onarmış değillerdir. Arabların en meşhur ve kıymetli bir eseri olan (Ebu Temam) divanını İbni Sulu adında bir Türk toplamış islah etmiş, şerhetmiş ve sıralamıştır. Bu İbni Sulu ilk İslam hareketlerinde Arap kumandanı (Yezid İbni Mühelleb) in Cürcanda rast geldiği Türk hükümdarı Sol Tekinin torunudur. Sol Tekin Yezid ile anlaşmış ve müslüman olmuştu. Zaten ondan evvel de Zerdüşt dinine girmişti.

Sol Tekin İbni Mühelleb ile birlikte bir muharebede şehit olmuştur. Torunları Ebu Müslim inkılâbına karıştılar.

haberi getirdi. Canık'ten kadirgalar Sinoba hücum ettilerse de Çebni Türkleri mukabelede bulunarak perişan ve hasir geri döndürüldüler dedi. Tayboğaya bu müjde sebebiyle mühim bir iktâğ verildi. Sultan buradan Borlu sahrasına geldi. Lâdik ve Honas halkı Ali beyden şikâyetle bulundular. Kendisi esasen ısırap günlerinde Selçuk sarayına karşı itaatsizlik göstermişti. Yabancıların arzusuna mümaşat etmişti. Hemen kendisi tevkif olunarak Karahisarı Devleye gönderildi. Orada korku ve ürkü içinde öldü. Sultan bir müddet Karahisar, Sandıklı ve Şühud taraflarında dolaştı.

Bundan sonra Konyaya muvasalet buyurdu. Bu sıralarda orduda bulunan Melikülümera Celâleddin Müstevfi dönüp geldi. Âlâhazret naipliğini Sahibe, saltanat naipliğini kendisine alıp gelmişti. Bir müddet sonra Tuğracı İzzeddin orduya giderek ve beylerbeyilik yarlığını kendisi için istihsal ederek döndü.

[Muhtasar İbni Bibi. Houstma tab'ı 321, 334.]

Cimri Selçukların Düzme Mustafasıdır. Cimri hakkında bize malûmat veren tarihler o zamanki siyasî çehresini muhalifleri ağzından naklederler. Anadolu'da Yusufî adında birisi tarafından yazılmış olan Hamuşnamede de aynı eda varsada biraz mazisine tealluk ettiğinden kıymetlidir. Sükûtun faydalarından bahseden sükûtu ihlâl edenlerin uğradıkları belâları anlatan bu eserden vaktiyle iki parça not almışım. Birisi bu Cimriye aittir, diğeri de Hatır oğluna.

Bu parçayı hem Selçuklar zamanında bir şairin telakkisini öğrenmek, hem de Cimri hakkında düşündükle-

rini görmek ve göstermek için aynen ahyorum :

HIKÂYET-İ HEŞTÜM DERİN MÂ'NÎ

Derin nezdik ahdi ma yeki bud,
Ki hudra daima derviş binümud.
Hemişe adeteş budi hamuşı,
Salâhi reh revî-y-ü hırkapuşı,
Halâyik zu heme hoşnud Budend,
Besıd-k-u itikadeş mifüzudend.
Hemi didend cay-i Bayezideş,
Güruhi ez derun keşt mürideş.
Bedin pakizegi hoş zindegâni,
Dileş razi neşüd ba in maani,
Dimagaşra benagâhi hâlel şüd,
Zebaneşra sühanhayi zelel şüd.
Bedişan güft çün neşiftatem baz,
Hakikat bişinevid in sırr-u in raz.
Ki men sultan-ı Rumem ey müridan,
Mera zin pes yakın danid Sultan.
O ra Sultan-ı Cimri nam kerdend,
Besultan-i zaman îlâm kerdend.
Çü sultan zan nişaneş ba haber şüd,
Dileş ra zan hikâyet der eser şüd,
Sipah-ü leşkerira rast fermud,
Ki reftend-ü giriftendeş ora züd.
Diğer o ra bedünya der nihiştend,
Besad zârî vü derd-ü gam biküştend.
Çü netüvanest der besten zebanra,
Deran mihnet bezâri dad canra

İlâ.

Bu manzumeyi okuduktan sonra Burak baba deye Anadolu'da dolaşan adamın hakikaten Giyaseddinin oğlu olduğunda hiç şüphemiz kalmaz. Buraktan diğer tefrikamızda bahsedilecektir.

Tercümesi :

Bu yakınlarda bizim uhtemizde biri vardığı kendisini daim derviş gösterirdi, daima adeti samtü sükût

idi. Hırka giyer, salâh yolunda giderdi. Bütün halk kendisinden hoşnuddu, Muttasıl hakkındaki itikadları artıyordu. Onu Bayezidi Bestamî yerine koymuşlardı, içten bir sürü ona mürid olmuştu. Bu pâkliğe ve iyi gidişe gönlü razi olmadı, Dimağına hâlel geldi, dili dolaşmağa başladı. Bir gün müridlere şimdiye kadar sabrettim,

hakikati dinleyiniz ki ben Rum sultanıyım, beni sultan tanıyınız dedi. Ona sultan Cimri deye lâkap verdiler. Sultani zamana haber gitti, orduyu topladı, gidip onu kolayca yakalattı. Artık dünyada kalamazdı, bin meşek-kat içinde öldürüldü. Dilini tutmağı bilmediği için canını mihnet ve zarf içinde verdi.

ŞİKÂRÎ TARİHİ

— Geçen Sayıdan Devam —

Ravi eyder Sultan kaçıp gittiği va-kit vezirlerin yerine koyup gitmişti. Birine Emminüddeve digesine Baha-üddevle dirler idi. Bunlar şehir kapılarını bağlayıp şehri vermediler. Yirmi sekiz gün kal'a üzerinde cenk ittiler. Bulgar ve Moğol kavmi iki bürcün yıkup içeri girdiler. Öyle kıtâl oldu ki Alâeddin beylerinden altı yüz adem öldü, ol iki veziri helâk eylediler. Şehir kavmi eman didiler. Karaman oğlu iki yüz Han oğlu Han ile Keykubad sarayına geldi. Sultan Alâeddin'in cümle hazinesin ve cebehanesin ve rizk ve esbabın zapteyledi. Emreyledi ki Konya kal'asını baştan başa yıkalar; zira ahteylemişti. Alâeddin'in iki karındaşıdan birisini helâk eyledi, birisi kaçub savmaa - i Hazreti Mevlâna'ya geldi. Gökez gelüb eyder düşmanın birisi kaçub Hazret - i Mevlânaya vardı, andan darb idüb çıkarmayı makul görmedim. Etrafindan Mevlâna'nın kim idüğün beyan eylediler. Mehmet bey evsaf - ı Mevlânayı duyucak beylerine emreyledi. süvar olup kırk namdar ile Hanikah - i Mevlâna'ya geldiler. Hazret - i Mevlâna'ya Karaman oğlu seni ziyarete geliyor didiler. Gelüp içeri girdi, Hazret - i Mevlânayı bir meha-

bette gördi ki söylemeğe mecali kalmadı. Şehname sahibi eyder "Karaman oğluna Hazret arslan şeklinde göründü,, Karaman oğlu bir zaman hayrette kaldı; bir sada kulağına irişti: "ey şah - i Moğol gel, içeri gir ,, diyordu. Gördükim yiğirmi bir aksakallı pirlar, kırmızılar geymişler, Hazret - i Mevlâna da dühaniler geymiş oldukları halde musahabet iderlerdi. Mehmet bey edeb birle içeru girüb hakipaylarına yüzün sürdü. Hazret - i Mevlâna hand idüb «Ey şehi Moğol niçün biemansın, niçün bu kal'ayı harab itmek istersin» didi. Karaman oğlu eyder ahteyleddim.

Hazret - i Mevlâna eyder var «yedi kulesin yıkub, gene yab, ahtin yerini bulsun».

Ezincanib Karaman oğlu beylerine emreyledi : (Ertaş kapısı) canibinden yedi kulesin yıkub gene yaptılar. Ahti yerine vardı. Karaman oğlu öyle kin ile gelmiş idi ki cümle Konyayı katliam ide. Hazret - i Mevlâna batın kuvvetile muhabbete tebdil eyledi. Bir yıl mik-tarı Hazreti Mevlânaya geldi ve gitti, dört yüz Han oğlu ile her gün mülâzemet iderdi. Altmış bin er ile bir sene Kal'ai Abad'da oturdular [*]. Bir yıldan

[*] Kulabad çayırında (Ali Emiri)
Filobad olsa gerek.

sonra karındaşı Mahmud beyi taht - ı Larendeye gönderdi. Ravi eyder Sultan Alâeddin Cimri namında bir haramiyi habseylemişti; Karaman oğlu habisten çıkarub Konya'ya hakim eyledi.

Engüri'yi Devletşaha viridi. Konya ile Engüri arasındaki sahrayı ikiya bölüb yarısın Turgud'a, yarısın Bayburda viridi. Tarsus'ı iki nahiye idüb birin Kosun'a ve birin Elvan'a viridi. Ermedsun'ı Mirza Bahadıra viridi. Mehmed beyin Mahmud beyden gayri iki küçük karındaşı dahi vardı, birine Kasım dirlerdi, Ermenâki ana viridi, Halile de Mut ve Silifke'yi viridi. Beyşehrini Moğol beylerinden İsmail Ağa'ya viridi. Niğde'yi Babuk Han'a viridi.

Kaya beye Kıyı [*] namında olan diyarı viridi. Ol zamandanberi kimi Turgud, kimi Bayburd ili namıyla kaldı.

Ravi eyder Karaman oğlu Cimri'yi Konya'da hakim koyub, kendüsü altmış bin er ile geçüb Ilgın'a geldi; beyine Cafer dirlerdi, karşı gelüb buluştu, peşkeş sundu, eline yeni huccet virildi. Andan Akşehir'e geldi, Moğol beylerinden Halil beyi anda hakim eyledi. İshaklu'da Sulan'ın ammisi oğlu otururdu, Azududdevle dirler idi, gelüb Mehmet beyle buluştu. Anı hoş görüb gene yerini viridi.

Aksaray ve Develi Karahisarı gene Melik Ars'ana viridi. Kayseri Ertena beyde idi gene ana viridi, Sivas'ı gene Hacı Bahaeddin'e mukarrer eyledi.

Ravi Eyder Karahisar beyi Sahib, çok mal, otuz tane yarar at getirüp suçunun afvini diledi. Günahını bağışlayub yine Karahisarı ona viridi. An-

[*] Kaya (A'i Emiri)

dan geçüb Kütahya üstüne vardı. Germiyan destmalin boğazına dakub karşı geldi, özrin diledi, alub şehre götürdü, ziyafet idüb kızın viridi, kırk gün anda kalub iş - ü işret eylediler. Ezincanib andan dahi geçüb sahil diyarına geldi, cümle sahil beylerin tutub helâk eyledi. Andan geçüb Aydın'a vardı, bir kaç gün anda sakin olub andan dahi geçüb Felek Abada geldi.

Diyar - ı Istanos ve Antalyayı Teke paşa'ya viridi.

Ravi eyder Borlu'yu Çıralıdağın'a varınca Hamid beye viridi. Ve dahi Balat, Çine ile bir nice diyarı Menteşe'ye viridi. Labad, Beyşehir ve Balıklı ve Gurgur ve Feskalun ve Kışla'yı Eşref beye viridi. Osman gelub, buluşub çok hizmet eyledi, ve oğlu Aydın'ı alub diyarı Lâdike gotürdü; İskender kesdiği boğaza gelince Osmana viridi. Andan Karadeniz kıyılarına gelüb nice beyler helâk eyledi. Andan Engüri'ye gelüb, orada bir kaç gün oturub oradan Sivas'a gitti. Andan kalkub Mer'aşa geldi, Zülkadir mükabil gelüb cenkeyledi. İki gün tâkat getürmeyüb, kaçub kal'aya düştü. Karaman oğlu altmış bin er ile kal'ayı çevirüb yıkdı. Zülkadir beyi tutub kafese koyub Meraşı Karındaşı Musa'ya viridi. Yigirmi gün oturub andan göçüb Kayseri'ye geldi. Ertena bey dilek eyleyüb Zülkadiri azad eyledi, gene beyliğin virüb gönderdi. Mehmed bey geçüb Larendeye geldi sarayların mamur idüb iş-ü safaya başladı.

Bir nahiye Göçer beye, bir nahiye Firuz beye, bir nahiye de Gökeze bağışladı. Gökez kapuci başısı idi.

Ravi eyder Karaman oğlu cümle vilâyeti kendi beylerine tevzi idüb her gâh istiğfar idüb ibadete başladı.

Ezincanib Sultan Alâeddin iki yıl Beyşehir dağlarında sakin olub Ebusar da bir dizdar var idi, kendünün kulı idi, ekser anda gizlendi. Mehmet beyin gelüb sakin olduğun duyub, üçyüz ademle süvar olub diyar - ı Osmana geldi.

Osman duyub karşı çıktı, riayet idüb kondurdu, halin sordu. Alâeddin ağlayub eyder: «kani taht - u bahtım kani mülk'ü malim, kani sağ ve solda olan beylerim? Karaman bana bir iş eyledi ki dünyada kimse kimseye eylemedi. Konya gibi şehrimi bana rağmen Cimri namında bir haramiye bağışladı.» Osman eyder: "Padişahım biz anınla cenge kadir olmazız, ne kılam" Ravi eyder meğer Kefe canibinin Hanlığını karındaşı elinden Sultan alıvermiş idi, mektub yazub, mühürleyüb karındaşı Yakub'ı ve Süleyman'ı gönderdi. Gelüb Kefe yakasına geçüb mektubu Sultan Hasan Giray Han'a sundular. Açub okudu. Dimiş ki: Ey Han ! erlik zamanıdır, eylik demidir Karaman oğlu beni diyarımdan sürüb çıkardı, iki mangıra muhtaç eyledi, has ağalarım ve beylerimden yedi bin yiğitim helâk eyledi, bana hakaret eyledi, tahtımı Cimri namında bir haramiye viridi, lütuf sizindir. Heman Han emreyledi: Yetmişbin ikişer yedeklu, çifte terkeşlu, tündhu Tatar cemidüb, gemilere binüb, Sinab tarafına çıkub kondular. Sultan'a elçi iriştı, ne durursun didi. Ezincanib Sultan'ın yanına onbin adem gelmiş idi. Karşı varub, ovada buluşub, görüştüler. Han inüb Sultan'a izzet eyledi. Sultan ahvalinden ağladı. Han eyder: gam yeme ey Şah, evvel Germiyan ve Aydın'ı harab ideyim didi. Beyler didiler ki «isabet oldur ki başına asker ce-

meylemedin. İbni Karaman'ı ele getürelim, yohsa askeri çoktur cenge kadir olamazız didiler. Bu tedbiri makul görüb Osman diyarına geldiler. Osman İzzet itdi, lâkin bile gitmedi. Zira evvel tabl-ü alemi Osman'a Karaman oğlu virmiş idi, nan gözedüb gitmedi. Ravi eyder doksan bin er ile Karahisar'a geldiler. Karahisar beyi de dört bin yiğit ile önüne düşüb, Akşehir'i geçüb Konyaya geldiler. Cimri duyub kaçdı. Sultan'ı şehirli istikbal idüb tahta geçdi. Seksen sekiz bin er ile konub oturdu. Ezincanib Moğol beyleri Ata bey ve Devletşah on bin er ile kaçub Lârendeye geldiler. Mehmet Han'la buluşub Alâeddin'in nice geldüğün haber virdiler. Karaman oğlu mektub yazub yakın beylerin cemeyledi. Otuz bin miktarı asker geldi. Ezincanib Sultan Melik Arslan'ı Aksaray'dan getirdüb mektub yazub dört Tatar Mirza ile Larendeye gönderdi. Ezincanib Mehmet bey mevcut olan beyleriyle musahabet idüb otururken Gökez (Kökez ?) içeru girüb elçinin getirdiği mektubu Mehmet beye sundu. Mahmud paşa açub okudu.

"Ey İbni Karaman, cümle beylerim helâk eyledin. Atamdan kalan hazinem, rızkımı yağma ve talan eyledin, niçün tahtımı Cimri nam biasla virdin " dimiş.

Karaman oğlu Arız Hakim'i bir mektub yazub Konya'ya gönderdi. Melik Arslan ile divana girüb mektubu sundular. Açub okudular; dimiş ki: "Ey Alâeddin, ben padişahlık için varmadım, atamın senden kanın alsam gerek idi; seni helâk eylesem gerek idi. Devletin ziyade imiş, kaçub kurtuldun. Senin yerine iki karındaşını, altı vezirini yedi

bin kulunu katleyledim. İşte ben hazırım, senin gibi Avrat suretine girüb kaçmazam. Hudadan şahadet isterim, gel beru görelim Hak ne gösterir. Eğer Cimri kıssasından süal idersen Harunürreşid Mısır sultan iken vüzerasına dimiş ki Firavn'ın Tanrılık dâvâsı eylediği heman Mısır malik olduğu için midir? Vüzerası da beli bundan ötürü didiler. Harun-al Reşit bir kara arabı getirüb Mısır bağışladı. Ben dahi tahtını mezada verdim, Cimriden gayri müşteri ele girmedim, heman ana virdim, çıkub gittim İmdi ey Alâeddin padişahlık cümle âlemi yoktan var idene lâyiktir, Cimri seninle benden yeğdir. Ey Alâeddin ben vardım, sen kaçdın, ahdim oldur ki geldüğün vakit beş ademe malik olursam çıkub seninle duruşam» dimiş. Alâeddin eyder ey Han dâvâcım kati bahadır. Han eyder sen tahtında otur, ben varayım. Yetmiş bin Tatar ile menzil bemenzil gelmekte; meğer Karaman oğlu karındaşını Sivasa göndermiş idi. Halil ve Kasım bu iki karındaşını yanına alub yiğirmi bin adam ile Ermedsun'a geldi. Bin yiğit ile Mirza gelüb eyder "ey şah haber eyle cümle askerin gelüb cem olsun, Hasan Han gelüb Karadağın altına konmuş.. Mehmet bey yiğirmi bin er ile karşı irişüb Allah Allah! deyüb, naralar urub yetmiş bin Tatarı dağıdub kılıcı şöyle vurdular ki ol saat üç bin Tatar toprağa düştü. Sabah oldu Karaman ile Tatar belli oldu. Han vezirine eyder "yetmiş bin Tatar yiğirmi bin eri sıymamak ne demektir? Vezir eyder "Devletlu Har bunlar muttasıl böyle cenk idici dilâverlerdir.. Mehmet bey muhkem yorulub kondu, ve dönüb şehre geldi, gördi ki karın-

daşı dahi gelmemiş, eyder ey Beyler Tatarı şehre getirmekten şehid olmak yeğdir. İki küçük karındaşı bile olub on yedi bin er ile yörüdü, Kızıldağ önünde rast gelüb, tiğ çeküb tekbir getirüb Tatar çerisine koyuldular. Üç gece cenkolub yerin bir katı tozub göğe çıktı. Gaziler kan içmekten mest pelenge döndüler.

Mehmet bey bin dilâver ile sürüb Han'ın alemin yıkdı. Han bildi ki tuğın yıkan Karaman oğludur, on bin Tatarı çevirüb öğle zamanına değin cenk kıldılar, bin yiğidi şehid eylediler, Mehmet bey'in üç kerre atın yıkdılar, yine atlandı.

Ravi eyder Mehmet bey kendi kılıcıla dört yüz yiğirmi baş kesdi, sonra kendisini şehid eylediler, Karamaniler sinub kaçdılar, Tatar gelüb Lârende'yi yakup yağma eyledi.

Şehnamede de Mehmet beyin şehid olduğu mahalde bu beyitleri yazmış :
Şehid-i gaziyân budend iştân.
Bedevlet hoş zaban budend iştân
Güca an serveran-i hoş hıraman
Güca an gül ruhan-ü niknaman
Bimürdend-ü heme der hâk hüftend
Bezir-i hâk heme sünbül nühtend.
(Var fena deştin temaşa kıl açup gayret göz-n, Nice İskender türab olmuş nice Dara yatur.)

Ezincanib Lârende'yi Tatar harab idüb, oturub bir zaman sultandan haber geldi. Dimiş ki "ey Han tâcilen Muta ve Ermenâk'e varub Karaman oğlunun aslın ve neslin kırasın.. Ravi eyder yetmiş bin Tatar Deve Meydanı'na tüfenk gibi [1] gecüb Mut ovasına gelüb, kal'ayı çevirüb, üç gün

[1] (Tufan gibi) Ali Emiri

cenkeylediler. Mahmud bey Şivastan otuz üç bin er ile gelüb Bulgara çıkmış idi. Bulgar kavmi hazır olmuş idi. Ol mahalde Mehmet beyin şehadeti haberi geldi. Mahmud bey ah idüb kendisini yerden yere vurdu. Mirza eyder "ne durursun Mutu yıkdılar, eğer tiz varmazsan cümle mülk elinden gider,, didi.

Mahmud Bey buyurdu Bulgar kavmi derbendleri bağladılar, kendüsü otuz bin kürd, Türkman ve Moğol askerile kûs ve nekkare döğüb Mute geldiler, Tatar'a şöyle tiğ urdular ki Tatar sinub, kaçub Derbend'e [1] geldiler. Bulgarın onbin senkendazları şöyle taş urdular kim bir baş kurtarmadılar. Bin [2] danesin tutub esir eylediler, maadasın kırdılar, yağma olan rızkı hep sahibine virdiler. Ezincanib Mut'dan geçüb Lârende'ye geldi, gördi ki şehri harab eylemişler, Hanı bile dutmuşlar, Ne kadar rızık yağma olundu ise meydana dökdüler, sahibleri düa ederek alub gittiler. Mahmud bey buyurdu, yedibin Tatar'a bir yılda cümle şehri mamur itirdi, askerin cemedüb iş-ü safaya başladı.

Ezincanib Mahmud mektub yazub Hanı Konyaya gönderdi. Han gelüb olan kıssayı sultan'a haber virdi; mektubı alub okudular. Dimiş ki "Ey Sultan vaktına hazır olasin, imdi vardım,, Sultan işidüb korkdu, mektup yazub Süleyman Paşayı, Melik arslanı Mir Musayı gönderdi. Bunlar Lârende'ye gelüb Mahmud beyin otuz yedi bin asker, dört vezir ve polada gark olmuş yüz seksen [3] pehlivan ile bile bulunduğunu gördüler. Bunlar

[1] Derende Ali Emiri

[2] Yedi bin "

[3] Seksen "

içeru girüb yer öpdüler. Mahmud bey bunları görüb riayet eyledi. Süleyman Paşa "Ey şehzade, lütfeyle, cenkden ferağat eyle, vilâyet harab olub riaya dağıldı, senin diyarın sana, bizim diyarımız bize,, didi. İki Şahı sulheyleyüp muhabbetnameler aldılar, kat'i niza ve faslı husumet idüb, dönüb Konya'ya geldiler. Ravi eyder üç yıl böyle kaldı. Üstadı devran şöyle buyurmuş ki Aksaray Beyi Melik Arslan vefat idüb Halil dirler bir oğlu kalmış idi; sultan Halil'i red idüb Aksaray'ı Hasan dirler bir kimesneye virdi. Halil gelüb şikâyet eyledi "Ben ammisi oğlu olam, dahi benim babamdan kalan mansıbımı elimden alub haricden bir kimesneye virmek insafmıdır,, didi.

Ravi eyder : Mahmud bey şefaatt-name yazub gönderdi. Halil Konya'ya gelüb Divan'a girüb mektubu sundı. Sultan mektubı alub pare pare eyledi. Halil Lârende'ye eglüb vaki olan kıssayı beyan eyledi. Karaman oğlu gazaba gelüb bir mektub yazub Engüri'ye Moğol Beyi Devletşah Beye gönderdi. Halil Engüri'ye gelüb mektubu okudular. Mektubda "Ey şah Moğol askerin çeküb Aksara'ya gelüb cebren ve kahren Halil'e şehri alıveresin, eğer Sultan askeri gelürse ben dahi hazır başım, varırım, zira ahit sınmağa behane ola,, dimiş. Ravi eyder Devletşah (Devlşah) on bin Moğol askerile Aksara'ya gelüb Hasan'ı [1] helâk idüb Halil Beye alıvirdi. Sultan kıssayı duyub kırk bin er cemedüb gitmek yerağın gördü. Sultan'ın bir oğlu var idi Rükneddin dirlerdi fırsat gözlerdi ki atasın helâk ide, fırsat

[1] Halil'i Ali Emiri nüshası

bulmazdı, hikmeti Huda olgün fırsat bulub, zehir virüb helâk eyledi, bir kaç gün yas idüb oğlunu yerine Padişah eylediler. Ravi eyder Sultan Konya'ya geldiği vakit Cimri kaçub yine haramîliğe başlamış idi, Sultan Sahib Atayı tutmağa göndermiş idi. Sahib Ata varub cümle haramîleri dağıdub, Cimri'yi tutub Konya'ya geldi, gördü ki Sultan geçmiş, Rükneddin Padişah olmuş. Sahib Ata gelüb Cimri'yi olmuşına göre arzeyledi. Buyurdı Larendeye kapısına berdar eylediler. Sahib Ata yerine kaimmakam olub kendüsü asker çeküb Aksara'ya geldi on bin Moğol karşulayub üç gün muhkem cenkeylediler, Sahra leşle doldu. Dört bin Moğol, Piyade asker önünce, sapan atarlardı. Hikmeti İlâhî Rükneddin'in kulağı dibine bir taş isabet itdi, hiç cevap vermeyüb dünyasın değıştirdi, Askeri sınub, kaçub Konyaya geldiler. Moğol da yağma iderek ardınca geldi. Sahib Ata'yı Padişah eylediler. Her gün çıkub Moğol taifesile cenkederdi. Devletşah Karaman oğlu Konyayı yağma eylediğimize kayıl olmaz didi. Dönüb Larendeye gelüb geçen macerayı Mahmud Beye haber virdiler. Mahmud Bey sultan'ın vefat itdüğün ve Sahib'in şah olduğün duyub gazaba gelüb kırk üç bin er ile koson ve Kaya ve Firuz ve Gökez ve Elvan ve Durgut cümle Beylerle menzil bemenzil yürüdiler. Ezincanib Sahib'e haber oldı ki Karaman oğlu Mahmud şah geliyor didiler. Sahib Konya'nın cümle ekâbirin cemidüb karşı çıkdı ve özrün diledi. Karrman oğlu dahi hoş görüb riayet eyledi. Karaman oğlın Keykubad sarayına kondurdular. Sultan Alâeddin'in ne kadar hazine

ve cebehane ve rızkı varsa Karaman oğluna virdiler.

Ravi eyder muhkem adalet eyledi Bac ve haracı kaldırdı. Konya'nın harab olan yerin mamur eyledi. Etraf ve eknafa beşaret mektupları irsal itdiler. Aydın ve Saruhan ve Hamid ve Menteş ve İbni Germiyan ve Teke Paşa ve Eşref bunlar cümle gelüb biat eylediler. Taht mübarek didiler. Mahmud bin Karaman devrinde riaya huzur eyledi. Cenk ve cidal olmadı. Hasılı kelâm Sahib'e yine Karahisarı virüb babalık idindi. Ermenâk kal'asına Kazkancık Beyi Karaman oğlu habis eylemişti. Mahmud Bey azad idüb mansıbın virdi. Karaman oğlu üç sene Konyada sakın oldı. Ezincanib Mamuriyeyeye kâfir galebe idüb Taşilin bir tarafın harab eyledi. Şah Mahmud'a haber irişdi. Beyler gelüb, cemolup otuz altı bin er cemoldı. Devletşah ve İsmail ağa on dört bin Moğol askerile döğüşürken yigirmi iki bin demir donlu dilâverle Karaman oğlu irişdi. Ravi eyder kâfir tabl-ü nakkare sadasın işidince heman kal'aya firar murad itdiler. Karaman oğlu kal'a tarafın alub kâfir kal'aya giremeyüb firar idüb Kelender kal'asına ve İskenderun'a varınca kovdılar. Mahmud Şah kal'anın kapusın yıkub içeri girdi. Kilisaları hedim idüb cami eyledi. Kal'ayı mamur idüb adın Mamuriye kodılar.

Ezincanib altı bin kâfir İskenderundan geldi. Dört bin kâfir Payasdan geldi. Sekiz bin kâfir Kökesden geldi. Cümlesi Kelendere biriküb otuz altı bin kâfir cemoldı. Ezincanib Karaman oğluna didiler ki kâfir üzerine geliyor. Heman askerinin cem idüb cümle beylerin demür polada gark idüb kâfire

karşı vardılar. İki asker birbirine karışub hay huy cihanı tutdı.

On gün on gice çalışdılar. Sahra leşle doldı, on bin er toprağa düşdi, amma kâfir kuvvet bulub müslümanlar zebun oldı. Yanlarında bir sarp dağ var idi, sınup ol dağa çıkdılar, kâfir dağı çevirüb etrafın alub oturdular. Ravi eyder Mahmud Şah'ın dört oğlu var idi birine Şemseddin dirlerdi, birine İsa ve birine Musa ve birine Halil dirlerdi. Halil ziyade dilâver idi. Mahmud Şah meded için mektub göndermiş idi. Mirza Halil Bulgar kavmine serdar idi. Kâfir elinden pederinin sınduğın bilüb on bin Bulgar yedi bin Turgut ve Bayburt askerin alub tabl-ü alem çeküb, ilgar idüb ol dağa irişdi. Müslümanlar aklıktan zebun olmuşlar idi, ölmelerin ihtiyar itmişler idi. Ravi ider Mirza Halil ahşama değin sabır idüb ahşam zulmetinde tekbir getirüb kâfiri şebhun eyledi. Şöyle tiğ urdular ki kâfiri dağıtdılar. Dağda olan Beyler tekbir sadasın işidüb, Mahmud Han duyub anlar dahi yürüdiler. Sabah olunca sahra kandan görünmez oldı. Kâfiri kaçırub Kelender kal'asına düşürdiler. Yedi gün cenk eylediler. Ahir kâfirler kaleyi bırakub kaçdılar.

Müslümanlar kal'ayı zabteyleyler Halil Bey gelüb babasının dizin öpdı. Mahmud Bey hısar erleri yazub kal'aya dizdar kodı. Ravi eyder Mahmud Beyin ayağına yara ırmış idi. Askerin çeküb, kerrüferle Larendeye geldi, yedi gün sağ olub, yarası ziyade olub ahir Allahın emrine intikal eyledi. Karamannamede bu beyitleri zikreylemişler :

Cü şeh Mahmud rihlet kerd naçar
Zi ferzenden halk binihadoçar
Yeki şeh Bedreddin est names
Düvüm Musa Mesih subh-u şames
Süvüm İsa büden meşhur-ı âlem
Ki ba şehzadegân hoş bud-ü hurrem
Çiharüm bud hulletra sezavar
Halil an mirza şüd şah-i ebrar

Ravi eyder büyük oğlu Bedreddini yerine şah eylediler. Tamam adalet eyledi. Karaman Beyleri razı oldular. Bunun dahi üç oğlu var idi birine Şemseddin, birine Fahreddin ve birine Karaman dirlerdi.

Mahmud Bey Mehmed Beyin hapseylediği Moğol Beyi Kazgancık ile Karaman'a Tarsus'u vermiş idi. Karaman ile Kazgancık bir yerde imtizaç eylemişlerdi. Köylük de oturlardı. Karaman ve Kazgancık Bedreddin'in şah olduğunu duyub Bulgardan beş bin asker cem idüb beş bin dahi Tarsus'dan Varsak taifesin cem idüb gelüb Taşiline çıkub, Silifke'ye gelince urub, Mut kal'asın yağma eyledi, çok davar ve rızk ve mal cemitdi. Dirdi ki: «Ey Karaman, Mehmed Handan, Mahmud Handan sonra şahlık senindir». Dünyayı yıkub yakub harap eylediler.

Ravi eyder, Karaman oğluna « ne durursun Kazgancık İçili baştan başa harab eyledi» didiler. Bedreddin korkdı. Halil eyder ne korkarsın asker vir, varub başın getüreyim. Heman Mirza Halil beş bin er cemidüb polada garkeyledi. Bedreddin eyder « Cığır köşem askerin azdır, düşmanın yavuz mel'undur, gülü beyabanîdir, dahi asker cemidelim» Mirza Halil eyder «Benim askerim ateşdir, sahraya dolsa oda yakar» Süyar olub tabl-ü âlem

çeküb dağa çıkdılar. Ravi eyder Mehmet bey şehid oldıktan sonra Arız Hakim üzlet ihtiyar idüb bir köyde [1] sakin olup kalmış idi. İttifaka Halil Beyin yolu giderken ol Pir'in savmaasına uğradı. Gelüb buluşub düa temenna eyledi. Pir « Ey Şehzade fırsat senindir inşaallah » didi, « Ve hem senin bir oğlın zuhur eylese gerek sahibi kuvvet olsa gerek, adını Alâeddin koyasın » didi. Elhasıl vedalaşub düşman tarafına yürüdü. Ravi eyder Kazgancık Halil beyin geleceğın duyub, otuz bin Varsak, Bulgar ve Gülnar askerile Deve meydanına çıkub gözedüb dururken beri taraftan beş bin demür donlı dilaverlerle Mirza Halil irişub duruşdular, kılıç yıldırım gibi şakıdı, başlar kesildi, kanlar döküldi, meydan Rûz-ı haşre döndü. İki gün cenk oldı. Halil askerinden bin yiğit düşdü, Karaman Beylerinden, sipahdan, zaimden yedi yüz adam esir oldı, Halil kaçub Ermenâke düşdi, sancağın alıkdılar. Karaman Çemen yaylağına çıkub Kazgancık otuz bin yiğit cemedüb Karaman oğlının altın başlı alemin diküb, gurur ile oturub, bade içüb, esir olan Karaman Beylerin getürüb dizüb üzerlerine cür'a atardı. Ezincanib Bedreddin Halil beyin sınduğın duyub asker cemedüb sekiz bin Bulgar askerile Gökezi gönderdi, iki bin yiğit ile Mirza Bahadırı gönderdi, yedi bin er ile Turgut ve Bayburd gönderdi, yedi bin er ile Kaya beyi ve Koson'u gönderdi, altı bin yiğit ile Firuz'u ve Göceri gönderdi. Üç bölük olub ve Gökez tabl-ü alemin alub Halil'e geldi, on yedi bin er ile yaylağa irdi, gördi ki Kazgancık iş-ü

[1] Bir kâhda Ali Emiri

safada; tekbir getirüb, kılıç çeküb yürüdü. Kazgancık kahkaha ile güldü, atına binüb mukabil oldu. Yedi bin er ile Koson ve Kaya bey yürüdü, bin yiğit ile Mirza Bahadır çıka geldi. Halil eyder : « Ey Mirza ! cehdeyle, sancağı alıgör ». Mirza bey bin yiğit ile sancağa yürüdü, sancağı zor ile aldı; üç gün cenk oldı, ol dağ kana boyandı, Kazgancık şöyle yürüdü ki yine Karaman askerın dağıtdı. Heman toz peyda oldı, on bin er ile Turgut ve Bayburt naralar urub yürüdü, Hay huy ile dağlar yangulandı, gürzün kütüldüsi asümana irişdi, leşker dağlar gibi yığıldı, yedi gün muhkem cenk oldı, Kazgancık sinub Bulgara kaçdı. Menendiz kal'asına vardılar. Ravi eyder Halil bey esirleri halas idüb çok mal ve ağırlık bıraktırub, yağma idüb Larendeye gelüb Bedreddin beye buluşub geçen kıssayı haber virdi. Kazgancık Aksaray üstüne gelüb şöyle yağma eyledi ki çok diyar harab oldı. Larendeye yine feryadcılar irişdi. Heman Halil bey yigirmi dört bin er ile kalkub, tabl-ü nekkare döğüb, menzil bemenzil irişub Aksaray önünde bir kat uğraşub, on sekiz gün gece ve güdüz cenkidüb, cenk içinde Halil beye rast gelüb sünü havale eyledi. Halil bey savub eline şesper alub döge döge lâini bağlayub, andan sonra leşkeri dağılub, kimisin kırub ve kimisi kaçub, cümle mal ve rızkın alub Larendeye geldiler. Şah karşı çıkub, Halil beyi alub şehre geldi, cümle rızkı meydana döküb sahibi olan aldı, olmayanı satub bir cami yaptı.

Ravi eyder Bedreddin kendi iradetile saltanat mühürün Mirza Halil'e virdi hüküm-ü hükümet hakkından sen

yeğ gelürsin didi. Halil mühürü alub vilâyeti zabteyledi. Ravi eyder Halil bey asker çeküb Konyaya geldi, Keykubad sarayın mamur idüb geçüb tahta oturdu. Ravi eyder Sultan Alâeddin ile Mehmed beyin cengi zamanında Halil bey Hazret-i Mevlâna'nın hizmeti şerifinde idi, külâhın çekerti. Hikmeti Huda Padişah oldıktan kırk gün sonra ferman irer, ecel gelir irişir.. Kırk gün matem itdiler, üstüne türbe yaptırıldılar. On yedi yıl Şah oldı. Beş oğlu olub birine Davud, birine Hızır, birine Ishak, birine Süleyman birine Alâeddin dirlerdi. Aksarayı Davud'a, Ermenâk'i Hırza, Akşehri Ishak'a virdi. Süleyman âkil olmağla Vezir eyledi. Alâeddin heman okuyub, yazardı. Kardaşı oğlu Fahreddini Bulgar askerine serdar eyleyüb Mut vilâyetin virdi. Karamana Gülnar etrafın virdi. Halil beyin vefatından sonra saltanat mühürünü yine Bedreddin'e götürdüler. Küçük oğlu Alâeddin Konya'da kaldı. Elhasıl bir gün ecel irişub Bedreddin'in ömür defterin dürdi. Yedi gün matem eylediler. Karaman beyleri cemolub defneylediler. Oğlu Fahreddin ziyade bahadır olmağla yerine Şah eylediler. Rivayet ederler ki çekdiği yayı Rum ve Yunanda kime çekemezdi. Kadd-ü kamette gayet bülend idi. Değme at çekmezdi. Adaleti ziyade idi. Moğol beylerinden çok kimseyi helâk eyledi. Devletşah, Ata bey, Babuk Han duyub asker cemedüb gelirken Süleyman dört bin yiğit ile karşı varub cenk eyledi. Ravi eyder Fahreddin Moğol beylerinin Süleyman bey ile Aksaray üstünde cidalin duyub on sekiz bin er cemedüb, ilgar idüb Moğol irişti, şöyle kılıç urdı ki Moğol sinub Kay-

seri'ye, Ertena beye geldiler, Karaman oğlundan şikâyet eylediler ve nahak yere bizim nice beylerimizi helâk eyledi didiler. Ertena mektub gönderdi. Peyk Larendeye gelüb mektubu Fahreddin'e sundu. Süleyman bey açub okudı. Dimiş ki « Ey Karaman oğlu ! Mehmed bey ve Mahmud bey zamanına kıyas eylemeyesin, onların eyledikleri cefa dahi yüreğimizde durur ». Süleyman bey mektubu yırtub haber gönderdi ki : « eğer er isen Rum askerın cemedüb gelesin; hutbayı, sikkeyi namına okudasın » didi. Peyk mektubu alub Kayseri'ye geldi, mektubu virdi. Ertena bey mektubın mefhumını bilüb, Moğol kavmin cemedüb Aksaraya geldi. Ravi eyder Karaman oğlu Fahreddin ve Süleyman bey Alâeddini tahda koyup Süleyman Beyon bin Bulgar askerile Aksaraya irişub, Ertena yigirmi bin Rum askerile mukabil olub bir fasıl cenkeylediler. [*] Allah-ü Tealâ Karaman askerine fırsat virüb, Ertena sinub kaçdı, bunlar dahi ta Kayseriye varınca koğdılar, malın rızkın yağma eylediler, andan sonra dönüb Larendeye geldiler. Fahreddin tahta geçüb Süleyman beyi vezir idüb, Alâeddine Konyayı virdiler, varub anda sakin oldı. Ravi eyder Mahmud Beyin iki oğlu var idi : İsa bey ve Musa Paşa. Bedreddin oğlu Karaman ve Hızır beyler ihtiyar olmışlardı. Vezirler makamında idiler. Cümle halk bunların sözlerine kayıl idi. Süleyman beyi cümle ümura müvekkel eylediler. Ravi eyder bir kethudası var idi (?) Kara Cafer

[*] Süleyman Bey zebun oldı. yigirmi bin askerle Fahreddin irişub hay hny asümana çıkı. Cenk gitdikçe terakki buldı. Otuz gün cenk oldı. İki taraftan yedi bin adem toprağa düşdi. Üç gün dahi cenkeylediler. Ali Emiri

dirlerdi. Moğol beylerinden idi. Alâeddin şikârda buna rast gelüb, dutub, bağlayub Şaha gönderdi. Zira Karaman kavmin rast geldiği yerde dutub helâk iderdi. Elhasıl Kara Caferi dutub Larendeye Şaha arzylediler. Şah Kadıya gönderdi. Şeri ile üzerine yedi yüz kan isbat eylediler. Kati pir idi, doksan yaşına girmiş idi. Kara Cafer « Ey Şah ! deden Karaman önünde çok yoldaşlık eyledim. gel beni azad eyle » didi. Beş yüz Moğol bile dutmuşlardı; Şah merhamet eylemeyüb cümlesin katleylediler.

Ezincanib Ertena bey kıssayı duyub Moğol beylerin cemeyledi. Devletşah ve Babuk Han didiler ki Karaman oğlu Fahreddin'in muradı cümle Moğol taifesin kırmaktır, baş göz tedarikin görek didiler. Babuk Han eyder erlik ile olmaz bu işe hile gerek Ertena eyder : Siz bilürsüz. Heman casuslar saldırdılar. Ezincanib meğer Fahreddin Bulgar dağının dibinde Devle nam karyede yaylak idinüb bir saray yapıdurub onda olurdu. Ezincanib Babuk Han Ertenaya eyder : Benim hilem vardır, askerini cemeyle. Bir yıl sakın olub, bir gün asker cemidüb menzil bemenzil Yabağ dağının dibine konub Tatara pusu kurdurub hazır baş oldu.

Ezincanib Fahreddin Beyleri ile iş-ü safada idi, karındaşı Şemseddin Bulgar askerine serdar idi. Elhasıl oturub safa idereken bir koca gelüb mektub sundu. Alub okudu. Dimiş kı : « Biraderim, Kazkancık haramîlerinden iki yüz atlı gelüb vilâyeti harab eylemişler, benim dahi yanımda yetmiş kişi bulundu, varub cenkeyledim, beni zebun kıldılar, mektubim varub sara vüsûl buldık da, yanında ademin on

bulunursa dahi gelüb yetişesin. » Fahreddin işidüb ah eyleyüb, cebesin geyüb atına süvar oldu. Mevcud yetmiş adam bulundu. Süleyman bey bunda hazır baş idi. Hızır Paşa ider : « Sabreyle, asker cemidelim, düşmen çokdur, belki hile ola ». Fahreddin beyle Süleyman bey yetmiş er ile badpaylara süvar olub yürüdüler. Kınık deresine geldiler. Babuk çağırdı. « Ey Karaman oğlu kande gidersin » didi. Fahreddin gördi ki çağıran Devletşah ve Babukdur. Heman sünüsün çevirüb mukabil oldu. didi ki « Ey hain veliyyi nimetin değil-miyim. » sünü ile yigirmi Moğol helâk eyledi. Devletşah mukabil olub atdan yıkılıb kaçdı. Andan sonra pusu açılıb on bin Moğol ortaya aldılar. Ardınca kırk yigit ile Süleyman bey iriştı. Şöyle cenkeylediler ki görenler hayran kaldılar. Altı yüzün tepelediler. Süleyman bey kırk kafadarı ile yürüyüb Moğol askerın bölük bölük eyledi. Yedi yüz Moğolun başın kesdiler. Ahir gördiler ki olmaz. Babuk sekiz bin Moğol askerile üstüne düşüb ve yanındakileri bir bir düşürüb Süleymanı yıkub bağladılar. On bin Moğol Fahreddin üstüne geldi. Fahreddin nâra urub yüz seksen Moğol helâk eyledi. Ahir atın sinirleyüb yıkdılar, başın gesüb şehid kıldılar. Ahir Ertena lâinin önüne götürdüler. Süleyman Şah Ertenayı görüb eyder (ider) : Ey lâin bir zaman anın kulu değil mi idin ? ve kızın virmedin mi ? Şimdi düşmen mi oldın ? » Ertena Süleymanın bendin giderüb hil'at ve tac virdi, alub Kayseriye götürdi, didi ki « Ey Süleyman Şah ! vallahi müradım Şahı helâk eylemek değildi, bu mel'unluk Moğol taifesinin dir. » Şu beyti dahi söyledi :

« Zühhada günci mescid mesken bana
harabat
Takdir böyle yazmış neyim benim
arada »

Allahın emri böyle imiş, taht senindir didi, ahidname yazdılar, kat'ı niza ve faslı husumet idüb Fahreddinin başın virüb Larendeye gönderdiler. Ezincanib Larendeye haber vardı ki Moğol hile idüb Süleymanın ve Fah-

reddin Şahın başın kesdiler. Karaman Beyleri karışub Şemseddini Bulgardan indirüb Şah eylediler. On bin Bulgar, Gülnar askerın hazır eylediler. Ve dahi Turgut ve Kaya, Koson cümle yigirmi beş bin er cemeylediler, Kayseriye üstüne gitdiler. Ravi eyder haber geldi ki Süleyman Şah geliyor. İstikbal eylediler ve ye'sü matem idüb Fahreddini defneylediler.

(Ardı var)

ON YEDİNCİ ASIRDA KONYA

M. TURHAN TAN

Konyanın on yedinci asırdaki içtimai ve Beledî vaziyetini bize bildiren rahmetli Evliy Çelebidir. 1058 senesi Şabanının sonunda Şama gitmek üzere Üsküdar'dan yola çıktığını söylüyor. Bu tarih, 1648 senesi Eylülünün on sekizine tesadüf eder. Şu hesapça sevgili seyahatımız Konyayı tam iki yüz seksen sekiz sene evvel ziyaret etmiş demektir. Bu gün gözünü garbın gurup etmez ilim güneşine çevirmiş, göğsünü medeniyet şelâlesinden dökülen nura açmış olan Konya, aceba 288 sene önce nasıldı?... Bunu gözlerinde fotoğraf adesesini hassasiyeti, kaleminde ressam fırçası kudreti taşıyan Evliya Çelebi-den dinlemek hoş olsa gerek.

Ünlü ve önemli seyyah, Konyanın kal'asını tarif ile söze başlar. Onun kanaatine göre bu kaleyi ilkin Yunan hükümdarlarından Aleksandr oğlu Nişan yapmış ve sonra ikinci halife Ömerle mektuplaşan meşhur Kayser(!) de tamir etmiştir. Evliyanın Yunanlı hükümdar dediği Bizans imparatorudur. Fakat onlar arasında Aleksandr oğlu Nişan yoktur. Meşhur Kayser diye andığı ise birinci (Héraclius) tür. Evliyanın eski tarihe taallük eden sözleri üzerinde tevakkuf etmek doğru

değildir. Bizi müstefit eden onun gözü ile gördüğü şeyler hakkındaki ifadele-ridir. Bu sebeble Konya Kalesi için saffetli bir inanışla yazdığı kısa tarihçeyi bir yana bırakarak müşahadeye müstenit sözlerini dinleyelim : 288 yıl evvel henüz ayakta duran Konya kalesi hendeğinin derinliği on bir, genişliği elli zira (bir zira yirmi dört parmak) idi. Duvarlarının çevresi on bin adımdı. Selçukiler devrinde on iki kapısı varken Osmanlılar tarafından bunların sekizi kapatılmıştı. On yedinci asırda en işlek kapı olan (Atpazarı kapısı) üzerine zincirle bir kuru at kafası asılmıştı. Ağzında gemde bulunan bu kuru kafanın orada bulundurulması, Evliya çelebinin yaptığı izaha göre, binicilikte pek mahir olan Konyalılara ata ve avrata itimat caiz olmadığını, kuru kafa dahi olsa atın başından gemi, kadın saçından eli eksik etmemek lüzumunu hatırlatmak içindir.

Evliyanın kuru at kafası dediği şeyin çok eski zamanlarda Konya kale kapılarından birine konulduğunu İstrabondan, Plin'den anladığımız Perse timsali olmak muhtemeldir. Malûm olduğu üzere Yunan mitolojisinde Kon-

yayı alâkalandıran bir masal vardır. Gûya Olimp ilâhlarının saltanat sürdükleri devirde Konya şehrine bir ejderha musallat olmuş ve Jüpiter'in oğullarından Perse öldürmüştü. Halkın bu vakıayı hatırlatmak için Perse timsalini kale kapısına koydukları, eski Lâtin ve Yunan kitaplarında Konyaya (iconium) denmesinin bu timsal yüzünden olduğu da o efsanenin kuyruğu sayılan rivayetlerdendir.

Her ne ise, Evliya çelebi Konya kalesini mühim buluyor ve «dört köşesi beyaz mermerle süslü, merdivenvari kademeli, kubbeli, son derece san'atlı bir kaledir» diyor. Çelebinin ziyareti sırasında kalede irili ufaklı kırk top ve çok miktarda cephaneye vardı. Yine o sırada Konya, Karaman eyaletinin merkezi idi. Valinin Has namile aldığı yıllık 660000 akçe idi ki bugünkü rayice göre yedi bin beş yüz liradır. İki bin asker besliyen Konya valileri kendi haslarından başka avait ve zevait namı altında elli bin kuruş daha tahsil ederlerdi. Bu da şimdiki paramızla elli bin lira tutar.

Vilâyetin büyük memurları hazine defterdariyle defter kethüdası, defter emini çavuşlar kâhyası ve çavuşlar emini idi. O devirde Kayseri, Niğde, Yenisehir, Kırşehir, Akşehir, Aksaray birer sancak itibar olunuyor ve Konyaya bağlı bulunuyordu. Bütün eyalette 68 zaim, 2111 timar sahibi vardı. Bunlar harp vukuunda - her türlü silâh ve cephanesi mükemmel olmak üzere - on iki bin atlı çıkarırlardı. Konyada Sipahî ve Yeniçeri bölükleri bulunduruluyordu. Bundan ötürü de sipah kethüda yeri, yeniçeri çavuşu vardı. İnzibat ve belediye işleriyle şehir nâibi, su başı, muhtesip ve bacdar ağalar

meşgul olurlardı. Kalenin nizamından, intizamından dizdar mes'ul idi.

Evliya çelebi Konyada üç yüzden fazla çeşme, on bir imaret, 340 bağlı bahçeli, çeşmeli, havuzlu konak bulunduğunu, hamamlar içinde Sungur adlısının pek meşhur olduğunu söyler. Yine onun ifadesinden anlıyoruz ki 288 yıl önce Konyada - en güzel Kösem Sultan yapısı büyük han olmak üzere - yirmi yedi büyük han bir bedesten, 1900 dükkân, bir sipahi pazarı, bir saraçhane varmış.

Evliya su ve hava güzelliğinden dolayı Konyalıların sağlam bünyeli olduklarını içlerinde yüz yetmiş yaşına geldikleri halde dinçliklerini kaybetmeyenler bulunduğunu temin ediyor. O devirde ülema takımı sofalar ve mülayî bezler giyerlermiş. Halk muhtelif kumaşlar kullanıp başlarında - ekseriyetle - mevlevî külahı bulunurmuş. Şehrin beyaz ekmeği, kâhisi (simit), çöreği, ballı böreği, çeşitli helvaları, zülbiyesi, pandisi, pişmanisi ve bilhassa sabunisi ile beyaz kale cinsi kayde değer görülüyor. Konya helvacılıkta pek ileri gitmiş, ve "Konyada adama helvayı döğerek yedirirler", meseli dilimize geçmiştir. Evliya Çelebi Meram dağında yetişen Devlet eriğini çok metediyor. Bu Erik Hama kaysısından daha büyük ve daha tatlı imiş. Fakat Konyanın meyveleri bundan ibaret değildir. Yirmi türlü armudu, kirazı, üzüm sarmasıyla badem kırması da meşhurdur. Yalnız limonu, turuncu, narı, inciri, zeytunu yokmuş.

Evliya Çelebi Konyanın Meramından başka mesiresi olmadığını söylüyor. Fakat bu mesirenin Peçevideki baruthane, Kırımdaki Sudak bağı, Ma-

latyadaki Aspozi, Tebrizdeki Şahicihan mesirelerinden çok daha güzel olduğunu iddia ediyor. Meram onun kanaatine göre, İstanbulun yüz yetmiş aşan tenehhüz yerlerinin topundan güzeldir.

Evliya, Konya şehrinde yirmi kadar - hazık, mahir ve alim - hekimle

tanıştığını, tabakhanede yapılan gök, şeftali sarısı, turuncu, kırmızı renkte sahtiyanların Arap ve Acem diyarında seville seville alınıp kullanıldığını anlatıyor. Ne yalan söyleyeyim, beni imrendiren de yalnız bu nokta oldu.

Konyanın bugün de böyle hususi yetlere sahip olmasını isteriz.

SEYYİD ALİ'NİN SANDUKASI

ABDÜLKADİR ERDOĞAN

Bu sandukada ötekiler gibi mütevazılamustatilat bir göğdeden ibarettir. Uzunluğu (1,99) eni (0,66), yüksekliği (0,72) m.dir. Bu göğdenin dört köşesinde yapışık dört kısa sütun vardır. Baş cebhesindeki mustatil içerisinde

(... فآله آير آافآ...) ayeti yazılıdır.

Yazıların arası kâmilten tezyinat ile doldurmuştur. Kitabenin iki yanında ve altındaki bir sıra muntazam hatların içi ince nakışlarla benzenmiştir. Sol cephenin ortasında iki satırlık bir kitabe ve bu kitabenin iki yanında baştakinin aynı ziynetler vardır. Birinci satırda dünyanın gelip, geçici, ahiretin ise sonsuz olduğuna dair bir hadis ve ikinci satırda Hazreti Ali'nin (İnsanlar uyumaktadırlar, öldükleri zaman uyanırlar, ölümün hükmü bütün dünyaya şamildir, bu dünya duracak bir yer değildir.) anlamında bir cümle ile bir beyit hâkkedilmiştir. Öteki sandukalarda asılları yazılı olan bu hadis ve beyitlerin örnekleri burada tekrar edilmemiştir. Bu yanda yazıdan başka hiç bir ziynet yoktur. Yalnız her iki satırın arasına kabarık bir çizgi çekilmiştir. Sağ yanındaki birinci satırda

Mahmud Hayranînin sandukasına da

hâkkedilmiş olan (كن فى الدنيا كآك فريب... إل) hadisi ve alemin fenasına dair Hazreti Alinin bir sözü yazılmıştır. Bu iki satırın alt ve yan kısımlarındaki sular hendesi kabartmalarla işlenmiştir. Ayak ucunda da şu kitabe :

(هذه التربة الطاهرة للسيد الشهيد)

ikinci satırında :

(سیدی آلى بن محمد بن محمود الرفاعی)

mahkûkdür. Kitabede tarih yoktur. Bu göğdenin üstündeki tabut bundan otuz yıl önce çalınmış ve Almanya'ya asırılmıştır. O zaman ki idarenin bu gibi ulusal eserlerimize karşı gösterdiği kayıdsızlıktan cesaret alan Bağdat demir yolu genel müfettişi Hüknen, kendi memurlarından Efkarıyan atlı bir Ermeniye bu tabutu çaldırılmış ve Almanya'ya yollamıştır. Eğer o zamanlar bu kitabeler okunupta tesbit edilmiş olsa idi o kısımda yazılı olması muhtemel olan tarihinden bu zatin ne zaman öldüğünü öğrenmek mümkün olurdu. Torunu olması itibarile gerek Hayranî'den ve gerek büyük amcası Necmüddin Ahmed'den daha çok yıpranmıştır. Bir onarmada sol yanındaki yazılar kesilmiş ve yerine başka tah-

talar geçirilmiştir.

Mahmud Hayranînin Mehmed atlı bir oğlu, bunun oğlu da Seyyid Ali olduğunu bu sandukadaki kitabeden öğrenebiliyoruz.

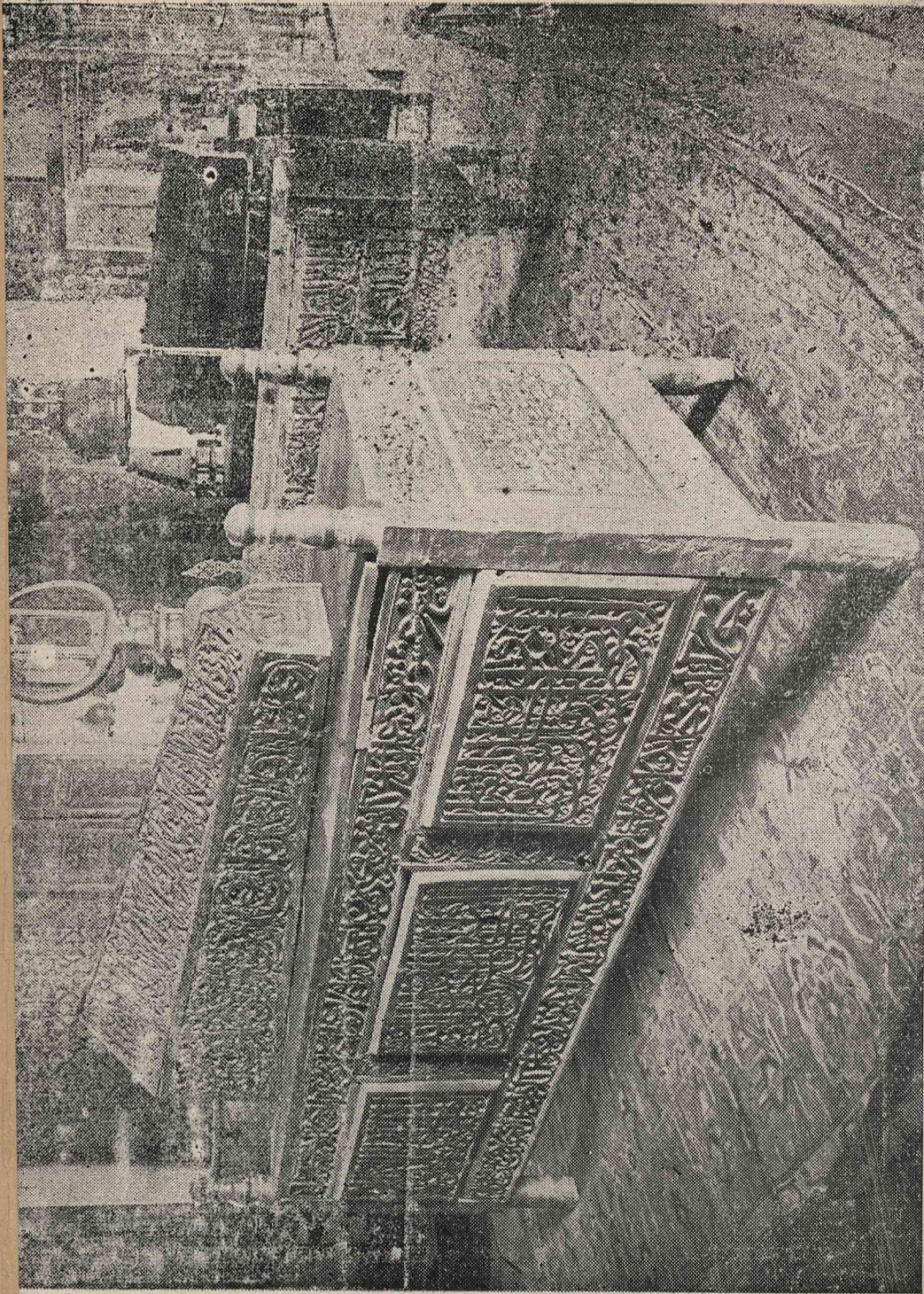
Akşehir'de Çoban Kayası altındaki mezarlıkta harap bir türbe vardır. Bu türbede yatan zat halk arasında Mahmud Hayranî'nin oğlu olmak üzere tanınmıştır. Kendisinin Muhiddin ve babasının Seyyid Ali olmasına bakılırsa Seyyid Muhiddin'nin de bu aileden ve Mahmud Hayranî'nin ikinci derecede torunlarından birisi olduğunu kabul etmekte tereddüde mahal yoktur.

Necmüddin Ahmed'in Sandukasına ait yazımda serdedildiği veçhile (حضر نامه) sahibi Muhiddin'in de bu soydan gelmiş olduğu sezilmektedir. Seyyid Ali'nin babası Mehmed'in nerede gömülü olduğu belli değildir. Kendisinin şu sandukadaki kitabesine bakılırsa büyük babası Mahmud Hayranî ve büyük amcası Necmüddin gibi büyük vasıfları kazanamadığı anlaşılmaktadır. Bir de bir çok mutasavvif menakıbnamelerinde atları anılan Anadolu erenleri arasında şimdiye kadar Seyyid Ali atlı bir adama tesadüf edilmemiştir. Selçuk Sultanlarının bol bol gösterdiği saygılar dolayısıyla islâm aleminin her hangi bir bucağında yetişen erenlerin uğrak yeri o zaman Konya idi. Bunlardan telife rağbet gösterenlerin hal tercümelerini öğrenmekte bir dereceye kadar güçlük çekilmiyorsa da eser yazmaya yanaşmayan bir çok sınığın mutasavviflerin yalnız atlarından ve halk ağzında dolaşan menkabelerinden başka toplu bir bilgi elde etmeğe

imkân görülememektedir. İşte Mahmud Hayranî, Fakih Ahmed, Hoca Fakih, Hoca Rasul, Pirebi Sultan, Ahi Evren, Şücaaddin, Ulaş Baba, Hacı Bektaşî Veli gibi ortaya yazılı bir eser atmayan büyük adamların hal tercümeleri karanlıkta kalmış ve Mevlâna Sadreddini Konevî, Sultan Veled gibi eserleri ile tanınmış ve haklarında kitaplar yazılmış olan büyük alimlerin menakıbnamelerinde o zatların yalnız atları anılmıştır.

Mahmud Hayranî hakkında Mevlâna menakıbnamelerinde, Hacı Bektaşî vilâyetnamesinde, Tarihi Ali Selçuk'ta Camiiddüvel'de, Hızırname'de Saltukname'de ve Rifaî tarikatnamelerinde dağınık malûmat vardır. Bu eserlerin bazılarında kardeşi Necmüddin'in de adı geçmekte ise de Seyyid Ali'ye dair hiç bir bilgi elde edilememektedir.

Mahmud Hayranî ve Necmüddin Ahmed'in hangi tarikatle ilgileri olduğuna işaret edilmediği halde Seyyid Ali'nin Rifaî tarikatine mensup bulunduğu yazılması da incelemeye değer bir kayıttır. Mevlevîlik ve Bektaşîlik Anadolu'ya yayılmadan önce buraları saran ve köylere varıncaya kadar kök salan iki tarikat vardı: Birisi Kâzrunîlik, diğeri de Rifaîlik'ti, Mevlevîlikten sonra Kâzrunîlik ölür gibi olmuşsa da Rifaîlik eskisi gibi yaşamıştır. Mahmud Hayranî'nin hem Rifaîlik, hem Mevlevîlik, hem de Bektaşîlikle ilgisi olduğu anlaşılmaktadır. Mevlâna'nın menakıbnamesinde adının saygılarla anılması ve sandukasına (دیوانی شمس الحقایق) tan beyitler seçilip yazılması bunu öğrettiği gibi vilâyetnamedeki menkabevî hikâyeler

SEYİD ALİ'NİN SANDUKASI

de Bektaşilikle bağlantısını bildirmektedir.

Köprülü Kütüphanesi'nin Fazıl Paşa Kitapları arasında küçük bir Rifaî Tarikatnamesi vardır. (Hicrî 840) yılında bu eser, (Ahi Ali bin Seyyidî Hasan) tarafından farsça olarak yazılmıştır. Bu tarikatnamede de Mahmud Hayranî'nin adı geçmekte ve rifaîlikte saçlarını örüp te sarığına bağlamak âdetinin Mahmud Hayranî'den kaldığı kaydedilmektedir.

Sanduka sahibi Seyyid Ali'nin rifaîliği Büyük babası Mehmud Hayranî'den inip gelmiş ve rifaîlikle daha fazla alâkalandığı için bu kelimenin sandukasına geçirilmiş olduğunu kabul etmek hakikate uygun gelmektedir. Seyyid Ali'nin sandukasına Mevlâna'dan bir beyit bile alınmamıştır. Bu da gösteriyor ki Seyyid Ali başka tarikatlerle alâkalanmamış, yalnız Rifaîlikte kalmış ve bu yolda ün almıştır.

Rifaîlik etrafında yazılan eski eserler araştırılırsa Seyyid Ali hakkında da az, çok aydınlığa kavuşulacağını umarım.

Yunus Emre'nin şu :

Fakih Ahmed kutbüddin Sultan Seyyid Necmüddin

Mevlâna Celâleddin ol kutbu cihan kani

beytindeki Seyyid Necmüddin'in Mahmud Hayranî'nin kardeşi Necmüddin Ahmed olduğunu yukarıda söylemiştik. İstitraden şunu da şurada ilâve edeyim ki bu beyitteki Fakih Ahmed de Konya'lıdır. Konya'da doğmuş ve büyümüş olduğu ve en sonra (İsis) (1) köyünde öldüğü Yahya Efendi Kütüphanesi (4715) No: da mukayyet yazma bir mecmuada yazılıdır.

Kastamoni Lisesi Edebiyat Öğretmeni Abdülbaki Gölpınarlı kardeşimiz (Yunus Emre) atlı eserinde Konya'da gömülü ve türbesi belli olan Hoca Fakih ile bu Fakih Ahmed'i birbirine karıştırmış, Fakih Akmedi, Hoca Fakih sanmıştır. Sarı Saltuk hakkında yapmakta olduğumuz araştırmalar arasında eski menakıbnameler üzerinde durmaktayız.

İstanbul kütüphanelerinde gördüğümüz ve bu gün yarısını bile inceleyemediğimiz menakıbnamelerde Konya ve havalisini aydınlatacak, Seyyid Ali'nin de şahsiyetini tanıttacak bilginin belireceğini kuvvetle seziyorum.

(1) Bu köyün bu gün nerede olduğu bilinmemiştir.

ANADOLU HİRİSTİYANLARINDA İSLÂM VE TÜRK ADLARI

M. MESUD KOMAN

Kültür bakanlığı kütüphaneler direktörü H. Fehmi Turgal hocamız Ülküde (1) Ankara, Kayseri, Sivas şehri mahkeme sicillerine, kayıtlarına bakarak eski devirlerde Anadoludaki Gregorien ve Ortodoks Türklerin de İslâmlar gibi adlar takındıklarını kayıtlara, belgelere dayanarak yazmışlardı.

Eski devirlere ne hacet zamanımızda bile bir çok Ermenilerin müslüman ve Türk adları vardır. Meselâ; Çanakkalede muhasebe başkâtibinin adı Lûtfi, Biga malmüdüünün ise İlhami idi. Rakim ve saire gibi adlar taşıyan bir takım kimselerde vardı. Bizim bile Ermeni hizmetçimizin adı doğrudan doğruya Hatun, kızının adı Gü-lânber idi.

Bunlardan bazıları tekkelere bile devam ederlerdi. Bazı Ermeni ve Rumların camilere gelerek vaz dinlediklerini Konyada bilenler vardır.

Hatta İstanbul'da Halıcı oğlunda doksanlık bir pir olan İstipan dayı halis bir Bektaşî idi. İstipan dayı, Selânik mektupçusu Münür babadan ya-

(1) - Anadoluda Gregorien ve Ortodoks Türkler Ülkü. C. 4 - Sayı 21 - S. 173 - 182.

hut ta, Sultan Azizin kendisinden nasip aldığı söylenen Karaağaçtaki Hüseyin babanın dedesinden nasipli idi. Eski bir tulumbacı olan İstipan dayı güzel nefesler bilir ve söylerdi. Galiba Ermeni olduğundan kendisine Baba denmeyip dayı deniyordu.

Anadolumuzda iki taraflı evliya ziyaretleri de vardı. Nevşehir civarındaki Müslümanların Şemas baba ve Hristiyanların Mamasın baba tekkesi bu kabildendi. (1)

Anadolu Rumları ile Ermenilerinin gazeteleri bile Rum ve Ermeni harfleriyle Türkçe olarak çıkarılırdı. (2). 1916 - 1917 yıllarında Bigada bile Ortodoks Rumların papazı kilisede dua, vâz ve nasihatlerini bu gün Ortodoks Türklerinin ruhani reisi olan Papa Ef-tim gibi Türkçe yapardı (3). Bu hal Anadolunun bir çok yerlerinde de böy-

(1) - (F. W. Hasluck) in Bektaşılık tetkikleriue de bakınız.

(2) - (Cami) nin Osmanlı ülkesinde Hristiyan Türklerini de bakınız.

(3) - İsmi bu gün hatırlayamadığım bu Papaz Yunanlıların Bigayı işgalinde ırkdaşı müslüman Türklere çok yardım da yapmıştır.

le idi.

Değil dahilde sahilde bile Rum-cayı bundan elli sene evveline kadar yeni yetişmeler bilirlerdi. Eskilerin mezar vesaire kitabeleri bile Türkçe idi.

Fazıl dostumuz Büyük Genel Kurmay Yar Başkanı Tümgeneral VEYSEL ÜNÜVAR'ın himmetiyle Konyanın Sillesinden getirttiğimiz 1810 tarihli bir çeşme kitabesi de Yunan harflerile yazılmış Türkçedir.

Bu hal 1832 de İspartayı ziyaret eden İngiliz Arrundell'in nazarı dikkatini celbettiğinden Asia minür adli kitabında :

(Rum mezarlığındaki mezar taşları Türkçe fekat Yunan harflerile yazılmışdır) diyor,

Konya sicillerinde de Rum ve Ermenilerin İslâm ırkdaşları gibi İslâm ve Türk adları kullandıklarını gördük. Üsdadın Ülküdeki yazılarına bir ek olmak üzere bunların neşrini fâideli bulduk. Bu Anadoludaki gayri müslimlerin Türklerden ancak din bakımından ayrıldıklarını göstermesi itibarile mühimdir.

Yukardaki satırların tashihine baharken yanımızda bulunan ve şark taraflarında 8 yıl önceye kadar kaza kaymakamlığı yapmış olan bir muhterem zatta bize şunları söyledi :

Artivinin Yusuf elinde, Kaşker dağının öte yüzünde Höyük havalisinde; Gümüşhane civarında ve daha sair yerlerde adı hristiyan kendi islâm, kendi hristiyan adı İslam bir takım kimseler vardı. Rum patrikhanesi bunlara İstavrit adını verirdi. Meşrutiyetin ilânı sıralarında Rum patriği « Yuvağim » bunların hristiyanlığını iddia ile Babı aliye muracaat etmişdi. Babıalının reddetmiş olduğu bu iddia münasebe-

tile o zamanki Tanin, İkdâm ve Tasviri efkâr gazetelerinde bir takım malûmat alacaktır.

Abdülaziz devrinde Meşhur Hoca Paşa yangınında bunların gizli ibadet etmelerine mahsus olan yer meydana çıkınca İstanbuldakiler esrar ortaya döküldü diyerek dağılmışlar. Gûya bunlar Fatih Mehmedin İstanbulu zaptında zahiren islâm olanlarmış.

KONYA ŞER'İYE MAHKEMESİ-NİN 1055 H. SENESİ SİCİL DEFTE-RİNDEN :

I

Konya vilâyeti İmarek mahallesi sakinlerinden olup mukaddema halik olan Karagöz veledi Aslan nam zimminin veraseti sulbî oğlu Aslan ve sulbiye kızları Manend ve Hasmelek ve Kıymete munhasıra olduğu ilmi şerî ile malûm oldukta ... bilvekalâ takrir kelâm edip müvekkileleri mer-kuman Manend ve Hasmelek ve Kıymet babaları haliki mezkûr Karagözün ve badehû halik olan valideleri..... nam zimmiyenin muhal-lefatından ...

II

Konya kazasına tabi Sille nam karyede Beşan veledi Doğan nam zimmî meclisi şerî'de baisi hazelkitap safî veledi Yani nam zimmî mahzarında ikrar birle...

III

Mahmiyei Konya mahallâtından İçkale mahallesi sükkânından olup bundan akdem halik olan Bahte nam zimminin sulbiyei kebire varisi olup damadı olan baisi hazelkitap Farik ve Dursun veledi Yuvani nam zimmiler meclisi şerî'de haliki mezbu-

run oğulları Bostan ve Aslan ve Nevruz nam zimmileri şer'i şerife ihzar ve muvacehelerinde üzerlerine takriri dava edip mahallei mezkûrede vaki, bir tarafı kilise ve bir tarafı vakıf hanı ve bir tarafı tarıkı âm takrirler'ne muvafık beyyine talep olundukta Safer peşe ve Ali peşe ve Aslan keşiş veledi Andon ve Ellez keşiş veledi kozma keşiş

IV

Maskatı re'si medinei Kayseriye kazasına tabi Talas karyesinden olup ticaret tarıkı ile mahmiyei Konyaya gelip biemrillâhi tealâ halik olan mesfur Malkoç müddei mezkûr Sinan ile ikisi liebeveyn karındaşlardır. Babalarının ismi Safer ve validelerinin ismi Gül'izar nam zimmiye olmağla..

V

Mahmiyei Konyada sakın ve mütemekkin olan Ermeni taifesinden Panos veledi Murad ve Durrü Girye ve Sadaka nam zimmiler meclisi şer'a yine mahmiyei merkumede sakın Rumî taifesinden işbu Aslan keşiş ve Ellez keşiş ve Yasef nam zimmiler mahzarında her biri takriri kelâm edip... elhaleti hazihi badehû vaki olacak tekâlifi, ihdahûma ahara mudahale eylememek üzere cümle Ermeni taifesi üzerimize edası lâzım gelen teklifi cümle ve müstakil cemû tahsilü kabzına memur olana eda edip rumî taifesi dahî kozalik edâ eyliyecek olmuşlardır. Maveka tahrir olunmak matlubumuzdur dediklerinde

VI

Mahmiyei Konya mahallâtından iç kale mahallesi sakınlarından iken bundan akdem halik olan Yuvan veledi Dursun nam zimmînin sulbî

oğlu olup şerefi islâm ile mü. şerref olan Ömer peşe nan recül...

VII

Mahmiyei Konya mahallâtından iç kale mahallesi sakınlarından Peşe binti Murad nam zimmiye meclisi şer'i'de sadriyei kebire kızları Esmâ ve Nazlı binti Simon nam zimmiler taraflarından hibeî âtilbeyanın nisfına vekil olup marifeti ser'le arifan olan Aslan veledi Yahşi ve Kara veledi Hızır şehadetleriyle şer'an vekâleti sabite olan Bahadır veledi İnebeyi.

VIII

Mahmiyei Konya sakınlarından Akkoca veledi Yağlı ve Kaplan keşiş veledi Asak nam zimmileri meclisi şer'i'de hasım mahzarında ...

IX

Mahmiyei Konya mahallâtından Hacı İymur mahallesi sakınlarından Kesber veledi Aslan nam zimmi baidi hazelkitap Abdülkerim mahzarında ikrarı tav'i kılup ...

X

Mahmiyei Konya muzafatından Silles nam karyeden olup mukaddema halik olan Toros veledi Mallı nam zimmînin veraseti zevcei metrukesi Şeker binti Kandil nam zimmiyeye

XI

Mahmiyei Konya mahallâtından iç kale mahallesi sükkânından Kaplan veledi Hazan ve Sava veledi Hırıs ve Dursun veledi Bedir ve Onnus veledi Zekerriya ve Kozma veledi.. nam zimmiler meclise şerid'e...

XII

Hususu mezbura merkume hatun mukır olup lâkin taksim olundukta bana gadri küllî oldu diye cevap veri-

XV

Mahmiyei Konya sakınlarından Ohanis veledi Karabet nam zimmi meclisi şer'i lâzimüttevkirde baidi hazel kitap İmirze veledi Hızır nam zimmi mahzarında ikrarı tam ve takriri kelâm edüp mahmiyei merkume haricinde Tahta köprü demekle maruf ve mavsof mevkide bir tarafı mezbur İmirze mülkü....

XVI

Mahmiyei Konya mahallâtından Akbaş mahallesi sakınlarından iken mukaddema halike olan Şehnaz binti.... nam zimmiyenin inhisar üzere varislerinden sulbu kebri oğlu Osep ve kızları Devlet ve Altın ve Evnihad....

XVII

Bundan esbak müteveffa olan Beşe ibni Abdullah nan racül liebeveyn kardaşım olup babamızın ismi Körpe nam zimmi ve validemizin ismi Gül nam nasraniye ve maskatı re'simiz Niğde kazasına tabi Asbızı nam karyedir. Müteveffayı mezbur şerefi islâm ile müşerref olmazdan mukaddem ben müslüman oldum. karındaşın badehu Müslüman oldu...

cek müddei mezbur Yorgiden takririne muvafık beyyine talep olundukta Bostan veledi İmirze ve Aslan veledi Kara nam zimmiler meclisi şeril..

XIII

Mahmiyei Konya sakınlarından Ken'an İbni Abdullah meclisi şer'i'de baidi hazelkitap Balı veledi Serkis nam zimmi mahzarında takriri kelâm ve bastı meram edip bundan akdem mezbur Balı'ye beşyüz akça iki kırmızı kilim ...

1056 H. TARİHLİ ŞER'İYE MAHKEMESİ SİCİLLİNDEN :

.... Akbaş mahallesi sakınlarından iken bundan akdem halik olan Kasap Sinan nam zimmînin sulbî kebir oğulları olup kendinden muahhar şerefi islâm ile müşerref olan İbrahim ve Yusuf ...

XIV

Sabika Sivas eyaletinde sakın olup halen Konyaya ticaret tarıkıyla gelüp Ezrin veledi Dilâver nam zimmi meclisi şer'i şerifte eyaleti merkume sakınlarından olan baidetülkitap Turfanda binti Arzumend nam zimmiye bikri baliğ mahzarında ikrarı tam ve takriri kelâm edip mukaddema merkume Turfanda ayinimiz üzere namzed olmuş-tum.

ŞARK KAYNAKLARINA GÖRE ALMAN HAÇLILARI

Dergimizin ikinci sayısında üstad M. Turhan Tan'ın (Konya önünde savaşlar) başlıklı makalesinde Alman imparatoru Frederik Barbaros'un (Frédéric barberousse) Konyayı zaptettiği kısa fakat güzel bir şekilde yazılmıştı. Anadolu ve bilhassa Konya Tarihi bakımından önemli bir hadise olan bu (Haçlı seferi) hakkında şark müverrihlerinin ne dediklerini Fazıl arkadaşımız H. F. T. dan sormuştuk. Gönderdikleri malûmatı maatteşekkür buraya koyuyoruz :

KONYA

Kitabürravzateyn cilt 2 [*]

ALMAN HÜKÜMDARININ SEFERİ. KADI İBNİ ŞEDDADA GÖRE : [1]

Alman hükümdarının Kılıç Arslan ülkesine ulaşmak üzere olduğu haberi gelince Türkmenler büyük bir kuvvet halinde nehri geçmesine mümanaat

[*] Şihabüddin'in bu eseri Ehlisalip hakkındaki önemli kaynaklardan sayılır.

(1) Kadı Bahaeddin Ebülmehasin Yusuf bin Rafiülmuslîdir ki Haleb kadısı İbni Şeddad deye maruftur. Salâhaddin'in saltanatı hakkında bir cilt tarihi vardır. (539 H.) da Musul'da doğmuş ve (632 H.) de Haleb'de ölmüştür. Eserinin adı (Kitabı sireti Salâhaddin bin Eyyub'dur.

eylediler. Türkmenlerin başsızlığı, Haçlıların kuvveti Türkmenleri aciz bıraktı. Kılıç Arslan zahiren endişeli idisede batınan onlarla muvafakatı vardı. Beri yakayı geçipte ifsadat başlayınca gizlediği vifakını izhar eyledi. Kendilerine Ermeni Leon oğlunun ülkesine kadar refakat etmek üzere rehinelere verdi. Ayrıca yol gösterecek kılavuzlar kattı. Yollarda büyük açlığa maruz kaldılar. Takatleri kalmadı. Hatta bir çok kıymetli elbiselerini attılar. Benim öğrendiğime göre bir çok silâhlarını, miğfer ve sairelerini taşımaktan aciz kaldıklarından ateşe vurdular. Bu suretle başkaların işine yaramaması temin olundu. Yalnız birer demir elbise ile kaldılar. Böylece Tarsusa geldiler. Tarsus melikinin teşviki üzerine hükümdarları henüz ayağı tozuna yıkanmak üzere ırmağın soğuk suyuna girdi. Şiddetli bir hastalığa tutuldu, ve bu hastalıktan öldü. Ermeni meliki tarafından hükümdarın yanına gönderilmiş olanlar bu vaziyeti görünce çekilip gittiler, olanı biteni Ermeni melikine bildirdiler. Hükümdarın vasiyeti tutuldu. Cesedi sirke ile yüzülerek kemikleri bir torbada hıfzedildi. Kudüsü

şerifte defnedilecekti. Adamlarından bir çoklarının reyleri hilâfına yandaki oğlunu yerine halef bırakmıştı. Büyük oğlu memlekette idi. Bir çok adamlarının meyilleri ona idi. Emri vakıa ittiba zarurî görüldü. Ermeni meliki Leon ehlisalip arasında perişanlığa, açlığa ve yoksulluğa bir de kıralın ölümü inzımam eylediğini görünce başını bunların arasına koymayı doğru bulmadı. Geleceğin ne olacağı malûm değildi. Onlar Frenk, kendisi bir Ermeni idi. Düşündü, kal'alarından birisine çekilip gizlenmeyi muvafık buld. Vaziyet hakkında Sultan Salâhaddin'e Frat nehri üzerinde bulunan Rumkalede ikamet eyleyen Katagigostan bir mektup geldi. Katagigos naip ve halife demekti. Mukaddemeden sonra vakıa şöyle anlatılıyordu : (1)

Alman meliki memleketinden

(1) İmad Elfethülkudsî adındaki eserinde katagigos değil Frat kenarındaki Rum kal'a hakimî Ermeni deyior. Ayrıca Anadolu hükümdarından da Almanların gelişi ve geçişi hakkında mektuplar geldiği anlaşıyor.

Halepte bulunan Salâhaddin'in oğlu tarafından şu maalde haber geldiğini İbni Şeddad ayrıca kaydeder. 585 Ramazanı girdiğinde Halepte bulunan oğlu tarafından haber geldi. Alman hükümdarının bir rivayete göre iki yüz altmış bin kişi ile İstanbul'a çıktığı İslâm memleketlerini kasdeylettiği tahakkuk eylemiştir. Diyordu. Sultan bunun üzerine Sincar sahibi İmadüddin Zengi bin Mevdud bin Zengiye, Musul sahibi, Alâeddin Hurremşah bin İzzeddin Mes'ut bin Zengiye. Elcezire sahibi Sencerşah bin Seyfeddin Gazî bin Mevdud bin Zengiye. Erbil sahibi Zeyneddin Yusuf bin Zeyneddin Ali küçüğe... Bizat İmadî sefaretle yollayarak düşmanı karşılamak üzere hareketlerini bildirdi.

Not - Görülüyor ki Salâhaddin zamanında da Atabekiyye hanedanı hakimdi.

çıkarak ilk önce Hungür bilâdına cebren girdi. Ondan sonra Rum ülkesinin uçları sayılan vilâyetlere geldi. (Rumeli). Beldelerini zabıt ve yağma eyledi. Rum meliki kendilerine itaate mecbur oldu. Oğlu ile kardeşini ve kırk kadar seçme adamını rehine olarak yanına aldı. Hayvanlarını da gasbederek ve rehinelere bilesince sürerek yürüdü. Rum imparatorundan bunlardan başka elli kantar gümüş ile kıymetli atlaslardan yapılmış bir çok elbiseler de götürdü. Kılıç Arslan ülkesine ulaşınca değin rehinelere bırakmadı. Kılıç Arslan ülkesinde üç gün kadar ilerlemişlerdi. Türkmenler koyunlarıyla, sığırlarıyla, atlarıyla, zahireleriyle önlerine geldiler, Tamahlarından başkaca vilâyetler halkının mallarını da satmak için alıp gelmişlerdi. Sonunda Ehlisalip ile Türkmenler arasında mukatele zuhur eyledi. Ehlisalip bu yüzden otuz üç gün büyük zorluk vaziyeti ile geçti, aynı zamanda müşkülât ile yürüyorlardı. Konyaya yaklaştıkları sırada Kılıç Arslan oğlu Kutbeddin ordusu ile önlerine çıktı. Büyük bir cenk oldu. Alman meliki muzaffer oldu. Konyalıları fena halde hezimete uğradılar. Ehlisalip arkalarına düşerek Konya üzerine yürüdü. Şehre yaklaştıkları sırada şehirden büyük bir kuvvet tekrar üzerlerine geldi. Bunlarda münhezim olarak geri döndüler. Ehlisalip kılıçla Konyaya hücum eyledi. Müslümanlardan azim bir yekûn öldürüldü. Beş gün orada kaldılar. Bundan sonra Kılıç Arslan Alman melikinden aman diledi. Arada müsâlaha oldu. Devlet ulularından

yirmi beş kişi rehin olarak verildi. Hükümdara Tarsus ve Misis yolu ile gitmesi tavsiye olundu. Öylece kararlaşıp yola çıktılar. Yaklaştıkları sırada mektup yollayarak vaziyetlerini ve hedeflerini anlattılar. Yolda gördükleri çektikleri müşkülâtı ve bu yüzden tahammül ettikleri fedakârlıkları yazdılar, memleketlerinden zorla da iyilikle de geçmek zaruretinde bulunduklarını bildirdiler. Ermeni melikin bu mektuba cevap vermesi, istenilen sebepleri ihzar etmesi gerekli addedilmiş olduğundan bir takım ileri gelenlerle mülâki olmak lüzumunu zarurî gördüler. Geldiler, ilk ve en birinci tavsiyeleri imkân varsa hemen Kılıç Arslan ülkesine dönmek teklifi oldu. Ehlisalip buna muvafakat eylemedi. Askerin çokluğu dolayısıyla ırmak kenarına konuldu. Ehlisalip kumandanı burada biraz ekmek yiyerek uykuya daldı. Uyandığında soğuk ırmak suyu ile istihmam arzusuna düştü. İrmaktan çıkar çıkmaz dehşetli bir hastalığa yakalandı. Bir kaç gün sonra bu hastalıktan öldü.

Ermeni tekfurı Leon memleketinde bir cevelân yapıyordu. Ehlisalip ordu-suna gönderilmiş olan adamları son vaziyet üzerine kaçıp geldiler, olanı biteni tekfura değirdiler. Tekfur kal'alarından birisine girerek saklanmayı muvafık buldu.

Kıral yanındaki oğlu ile yola çıkarken onu kendisine veliaht tayin eylemişti. O da babasının emel ve arzularına kuvvetle yapıştı. Ermeni elçilerin kaçtıklarını öğrenince vadüvâit ile geri getirdi. Kendilerine babam ihtiyar bir adamdı, bu diyara ancak hac maksadıyla ge-

liyordu. Şimdi ben onun yerini tutmuş, vaziyete hakim bulunmuş oluyorum. Leona son derece iyiliklerde bulunacağım dedi. Bu büyük kuvvete itaat etmek zarureti duyan Leon gelip itaat arzeyledi. O da hazır olduğu halde Ehlisalip kumandanı askerine bir resmi geçit yaptırdı. Yalnız süvarisi 42 bin kişi idi. Hatsiz hesapsız yaya askeri de vardı. Muhtelif bir takım kavimler, garip bir takım halk birikmişti. Maksudları azîmdi, heybetli bir siyasete sahiptiler. İçlerinden birisi cürüm işlerse onun cezası ancak boğazlanmaktı. Bir büyüğün bana anlattığına göre yakın günlerde büyüklerden birisi adamına fena muamele eylemiş, darp ve sillede haddi marufu aşırıyordu. Rahipler toplanıp boğazlanmasına hüküm verdiler, Melikte şefaât eylediği halde zerrece gevşemediler. Bir çokları kendilerine huzur ve rahatı haram etmişlerdir. Hatta uzun müddet urubadan soyunmuşlar, yalnız demir libaslarla kalmışlardır. Maksada ulaşınca kadar bunda sebat edeceklerine ahteylemişler. Bu Beytimukaddese olan iştiyaklarının bir neticesi idi.

Katagigos bu suretle Ermeni tekfurünün orlara mümaşatını haklı göstermek istemiştir.

ŞİMDİ İMÂDİ DİNLEYECEĞİZ : (1)
Ehlisalip İzzeddin Kılıç Arslanın

(1) İmad, kâtibi İsfahanî denilen Ebu Hamid Mahmud bin Mehmed bin Hamid - al - İsfahanî'dir ki bu bapta iki eseri vardır. Birisi *El-fethülkudsî*'dir. Salâhaddin'in fütuhatını yazmıştır. İkincisi *Elberkuşşamî*'dir. Fütuhat ve sairere ait vakayî tarihîyeyi ihtiva eder. Dımışka geldiği 552 senesinden Selâhaddin'in vefatına kadar devam eder. Nuredin Şehidin evahiri ömrüne ait vakayî de vardır. İmad (519 H.) da İsfahan'da doğmuş ve (597 H.) de Şam'da ölmüştür.

bilâdına yklastığı sırada kılıç Arslanın oğlu Kutbüddin Melikşah üzerine atıldı. Aralarında azîm bir savaş oldu. Sonra dönüp Konyaya geldi. Ehlisalip arkasına düştü. Ve Konyaya girdi. Çarşılar ve evler yakıldı. Sonra Sultan Kılıç Arslana haber yollayarak bizim sizin memleketiaizde gözümüz yoktur. Biz ancak Beytimukaddesin öcünü almağa geldik demiş ve bir çok ta hediyeeler göndermiş, barış yapılmasını istemiştir. Bu memlekettten bütün ihtiyaçlarını temin etmişler, kuvvetlenmişlerdi. Kılıç Arslanla oğlu da cevap vermişler, kendilerine engel olduklarından ve yollarından alıkoyduklarından dolayı özür dilemişlerdir. Barıştan sonra Almanlar Kılıç Arslandan bazı adamlar istediler. Bunlar yollarda kendilerine hem kılavuzluk edecekler, hem de Türkmenlerin sarkıntılık etmelerine mani olacaklardı. Ermeni ülkesine ulaşınca da kendilerine refakat eyleyeceklerdi. Kendilerine 25 adam terfîk edildi. Bu işte Kutbeddin'in arzı da âmil oldu. Nefret ve istikrah eylemekte olduğu bazı kimselele bu yirmi beşi doldurmuştu. Bunlar Almanların önlerine düştüler, istiyerek tehlikeli yerlere sokdular, aynı zamanda yollarda satan yol kesici Türkmenlere de söz geçiremediler. Bu suretle ve böylece Ermeni ülkesine ulaşıldı. Bu ülkenin sahibi İstifan oğlu Leon idi. Selçuk kılavuzlarını tutturup bağlatarak hapseylediler. Bir takımı külliyyetli para mukabilinde canını kurtardı. Bir takımı da can verinceye değin bu vartada kaldı. Ermeni tekfurı itaat ve hizmet arzeyledi. Amaçlarına kolay ve muvaffakiyetle ulaşmak için kendilerine yol ve tedbirler gösterdi. Bü-

yük ziyafetler çekti. Erzak ve gereçlerini temin eyledi. Biraz dinlenmek için ordu burada kondu. Alman meliki ırmakta yüzerek hafiflemek istedi. Bu yüzden kendisine öldürücü bir hastalık musallat oldu. Hasta yola çıktı ve öldü. Derler ki :

Bir rivayete göre ırmaktan orduyu geçirmek için münasip bir geçit arayordu. Ordu ırmağın kenarına yığılmıştı, dalgalarla çarpışıyordu. Geçit araştırırken bataklık bir yere saplandı. Kendisini dalgalara kaptırdı. Kurtulmak için çabalar-ken başı bir ağaca çarparak ölümünü intaç eyledi, yerine oğlu geçti.

İbni Esir Cilt 12 Sayfa 19 [586 senesi vakayii içinde]

ALMAN MELİKİNİN ŞAMA GE-
LİŞİ VE ÖLÜMÜ :

Bu yıl içinde Alman Meliki memleketinden çıktı. Alman efençten bir nevidir. Adetçe en çoğu, savlette en şiddetlisidir. Müslümanların Beytimukaddesi almaşı onu müteessir eylemişti. Askerlerini toplayarak İstanbul yolu ile Şama yöneldi. Rum İmparatoru, Salaheddine yazarak vaziyeti anlattı. Geçmesine mani olmak mümkün olmadığını bildirdi. Alman meliki İstanbula gelince ubûruna mümanaat olunamadı. Ordu büyüktü. Yalnız zahire almalarına mümanaat edildi. Bu suretle vaziyetleri sıkıştı. Kostantiniyye halicini geçerek islâm ülkesine yürüdüler. Burası Kılıç Arslan bin Mes'ud bin Kılıç Arslan bin Kutalmış bin Selçuk'un memleketi idi. Selçuk toprağına ayak bastıkları ande uç Türkmenleri galeyan eyledi. Hiç durmayıp onları takip ediyorlar, ayrılanları öldürüyorlar, imkân derecesinde ordu levazımını gasbeyliyorlardı. Mevsim

kıştı. Soğuk umumiyetle bu havalideki şiddetini muhafaza idiyordu. Kar yığılmıştı. Soğuk, açlık, Türkmen bu üç mühim düşman Almanların adedini azalttı. Konyaya yaklaştıklarında kılıç Arslan oğlu Kutbüddin Melikşah önlerine çıkarak mümanaat eylemek istedi. Kuvveti olmadığından Konya'ya avdet eyledi. Babası orada idi, oğlu kendisini hacreylemiş bulunuyordu. Diğer oğulları vilâyetlere dağılmıştı. Her birisi bulunduğu yerlerde tegallüp eylemişlerdi. Kudbüddin dönünce arkasından süratle geldiler, Konya önüne indiler. Kılıç Arslana hediyeleyerek göndererek biz sizin ülkenize kasdetmiş değiliz, bizim maksadımız Beytimukaddestir deyerek erzak ve saire mübayaasına müsaade edilmesini rica ettiler. İstediklerine müsaade idildi. Doydular ve azıklandılar ve bundan sonra da hedeflerine doğru harekete hazırlandılar. Kudbüddinden de halkın tecavüzüne mani olmasını ve kendilerine ümerasından bazılarının rehin olarak verilmesini istediler.

Ehlisalıpten endişe eylediği için istediği adamları verdi, ancak bu adamları esasen kendilerine nefret etmekte olduğu bir takım gayri memnunnardan intihap eyledi. Birlikte yollandılar. Yoldaki tearruzlara mani olmadıklarından Alman Meliki hepsini de tutdurarak bağlattı. Bunların bir kısmı fidiye necat vermek suretile canlarını kurtarabildiler, bir kısmı da öldü. Ehlisalip yürüyüp Ermeni bilâdına ulaştı, bu kıt'anın sahibi Leon bin İstifan bin Leon idi. Kendilerine yeyecek ve azık ve yem vererek yardım eyledi ve kendilerine arzı itaat etti. Bundan sonra Antakya'ya yöneldiler. Yolda bir ne-

hir kenarına konmuşlardı. Melik yıkanmak üzere nehre girdi ve orada boğuldu. Halbuki girmiş olduğu su dizlerine kadar ancak çıkıyordu. Yanında bulunan oğlu kendisine halef oldu. Antakya'ya yürüdüler. Adamları yolda ihtilâfa düştü. Bazısı geri memleketlerine dönmek istedi ve döndü. Bir kısmı ölen kiralın diğer oğlunu kiral yapmak istediler, onlar da döndü. Niyetleri sağlam olanlar birlikte kaldı. Kalanları teftiş edildikte kırk bin küsur miktarda olduğu anlaşıldı. Bunlara da veba ve ölüm musallat oldu. Antakya'ya ulaştıklarında mezar kaçını halini almışlardı. Antakya sahibi bunlarla mukayyet oldu. İyi bir surette Akkâ'da bulunan Frenklere ulaşabilmeleri için icap eden yardımlarda bulundu. Lazkiye ve sair müslümanlar elindeki şehirlere uğrayarak gittiler. Haleb kuvvetleri de üzerlerine gelerek bir çoklarını esir ettiler, bir çokları da esarete öldü. Trabulusa ulaşarak orada biraz kaldılar. Ölüm şiddetli tahribat yapıyordu. Ancak bin kişi kadar kalmışlardı. Akkâ'ya ulaşarak üzere gemilere binerek gittiler, vardıklarında orada ancak yollarda çektiklerinden başka bir şey olmadığını gördüler. Aralarındaki ihtilâf ta devam ediyordu. Memleketlerine döndüler. Yolda gemileri de batarak bilküllüye mahv - ü - nabeid oldular.

Kılıç Arslan Salâhaddin ile bunlar hakkında muhabere idiyordu. Mururlarına müsaade etmiyeceğini vaverdi. Geçmeğe muvaffak olduklarını görünce bukez itizara başladı. Çocuklarının kendisini hacrettiklerinden, emirlerini dinlemediklerinden bahsediyordu. [1]

[1] İbnüleir Ebülmuhsin İzzeddin Ali bin Ebülkerem Muhammed - al Cezri (555 H.) de doğmuş ve (630 H.) da Musul'da ölmüştür. Elkâmil fittarih atlı eseri meşhurdur.

Mahmud bin Zekeriyya bin Yahya.

Vakfiyyenin mukayyed olduğu defterin numarası cilt 1

Vakfiyyenin mukayyed olduğu defterin sayfası 22

KARATAY VAKFININ DEFTERHANE SURETİ

Konya kadısı Ebüssena Mahmud bin Ebibekir Ahmed - al Ermevî tarafından (652 H.) de teşkil edilmiş olan vakfiyyeye göre:

Karyei Gömse, tabii Hatunsaray, üşri riaya, maa nısfı üşri müselliman vakfı medresei Karatay Hasılat 2700.

Karyei nefsi Hatunsaray, kitabı vakfiyyede Köfü kilise mestürdur, üşrü riaya, tabii nısfı üşrü müselliman, vakfı medresei Karatay, maa üşrü çiftlik. der karyei mezkûre.

Hasılatı üşri gallât ve bağ ve bostan ve kendir ve piyaz ve nısfı üşri kovan 6710, üşri çiftlik 600

Karyei Orduözü, tabii Hatunsaray üşri riaya maa nısfı üşri müselliman, vakfı medresei mezkûre. Hasılatı üşri gallât ve nısfı üşri kovan ve bostan ve keten 1230.

Karyei körılca, tabii üşri riaya medresei mezkûr Hasılatı gallât ve nısfı üşri kovan, üşri bostan tamam 1200.

Karyei Madbal, tabii Hatunsaray. Hasılatı üşri gallât ve bağ va bos-

tan ve nısfı üşri kovan 1100.

Karyei yanakin, tabii Hatunsaray nısfı üşür, vakfı medresei mezkûre.

Hasılat annısfı üşri gallât ve keten ve kovan 710.

Karyei Ucukaya, tabii Saiteli, sınırı karyei saray.

Hasılatı gallâtı reaya 1000.

Karyei Kışlacık, tabii Hatunsaray, nısfı üşür, vakfı medrese.

Hasılat nısfı üşri gallât ve bostan ve kovan ve nısfı resmi âsiyab 1300 Zemiri çukur civarı dekâkin ve bagat 60.

Kıt'atularz aynı zemini çukur, haliya bağlar olmuştur.

Fi akdi icare, sene 300.

İcarı zemini haneha der mahallei Çavuş. bab 12, beher hane 2, fi sene 24

İcarı zemini haneha der mahallei Dügün der kurbi Kalenderhane fi sene 32.

İcarı zemini dekâkin der bazarı sürei göde. Fi sene 300

Zemini kurbağa çukuru der hanı meydanı Divler Dönüm 4

Zemin der nahyei Bük, halı

İcarei Gördük der karyei Hatunsaray, ber mucibi hücceti şer'iyye ve Hacı Ali elmevlâ bikonya fi sene 500

Asiyab der karyei Hatunsaray bab 1. 1396. Der karyei Orduözü bab 1 Defteri vakıf cilt 1. sayfa 18.

YANDIĞIM ATEŞ

[Çok sevdiğim Konya için]

Her akşam önümden geçer hayalin
Kızılar geyinmiş bir gelin gibi;
Gülerken ufuktan alevli halin
Ben de kan ağlarım «Takyeli» n gibi...

Aşkın bir içkidir, ben bir "Cem,, iyim;
Bilmem ayrı mıyız, içinde miyim ?
Ben senin için bir «özlem» iyim..
Hislerden örülmüş bir telin gibi...

Tarihe devrilmiş Türk sarayların,
Aşkı çinileşen «Karatay» ların,
Kavruk ağaçların, susuz çayların
Dağlar kalbimi hep.. sam yelin gibi...

Güzellik ölçülür bir şeyse eğer
Bir «İnceminare» n bir cihan değer..
Ruhun heykel olup dikilmiş meğer
Gökten baht arayan bir elin gibi...

Ellere yastıklık ederken dizin
Yandım ateşine ben sevgimizin..
Bir kerre «Sevgilim ! » deyimeksizin
Kim sana yanmıştır Göncel'in gibi ? . .

Ankara 15.11.1936

H. Göncel

Dergideki bazı yanlışlar

Sayı	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
129	Sağ	19	Yurt	Yunt [Ali Emîrî kütüphanesindeki mukayeseli nüshada]
177	Sağ	1	لديا	الدنيا

[Diğerleri anlaşılır]

Tutarı (50) Kuruştur.

Yeni Ses Basımevi — Konya